

HiMoldeMaster

Mastergradsstudier i helse- og sosialfag Kliniske hjelperelasjoner overfor sårbare grupper

**Eldres opplevelser og erfaringer med å bo i omsorgsbolig.
En virksomhetsteoretisk studie med fokus på meningsfulle
hverdagsaktiviteter**

Gunn Anita Faksvåg

Molde, 2008

Høgskolen i Molde

Mastergradsstudium i helse- og sosialfag
Kliniske hjelperelasjoner overfor sårbare grupper

Høgskolen i Molde

Deltid 2006-2008

Foto: Gunn Anita Faksvåg

**Eldres opplevelser og erfaringer med å bo i omsorgsbolig.
En virksomhetsteoretisk studie med fokus på
meningsfulle hverdagsaktiviteter.**

Mastergradstudent: Gunn Anita Faksvåg

Veileder: Kolbein Lyng

November 2008

Publiseringsavtale

Tittel på norsk: Eldres opplevelser og erfaringer med å bo i omsorgsbolig.
En virksomhetsteoretisk studie med fokus på meningsfulle hverdagsaktiviteter.

Tittel på engelsk:

Forfatter(e): Gunn Anita Faksvåg

Fagkode: mahs

Studiepoeng: 30

Årstall: 2008

Veileder: Kolbein Lyng

Fullmakt til elektronisk publisering av oppgaven

Forfatter(ne) har opphavsrett til oppgaven, det betyr blant annet en enerett til å gjøre verket tilgjengelig for allmennheten (Jfr.Åndsverkl. §2).

Alle oppgaver som fyller kriteriene for registrering i BIBSYS Brage vil likevel bli registrert der, men gjort tilgjengelig elektronisk bare med forfatter(ne)s godkjennelse.

Oppgaver som er unntatt offentlighet eller båndlagt, vil ikke bli publisert elektronisk.

Jeg/vi gir herved HiM en vederlagsfri rett til å gjøre oppgaven tilgjengelig for publisering på internett:

ja Nei

Er oppgaven båndlagt (konfidensiell)?

(båndleggingsavtale må fylles ut)

ja Nei

Kan oppgaven publiseres når båndleggingsperioden er over?

ja Nei

Er oppgaven unntatt offentlighet?

(inneholder taushetsbelagt informasjon, Jfr. Offl. §5a/FvI. §13)

ja Nei

Dato: 17/11/2008

”Til skogens konge!”

Forord

Verdens beste bestefar har inspirert meg til å være nysgjerrig på hvem vi er, hva vi er opptatt av, og hva som kan bety noe for hver og en av oss.

Takk for at du inviterte meg inn i hverdagsaktivitetenes ”magiske verden”!

Bakgrunnen for valg av tema er en mangeårig interesse for eldre menneskers hverdag og hverdagsaktiviteter. Som ergoterapeut har jeg fått ta del i hverdagshistorier som handler om hvilke aktiviteter som har vært, og er, viktige for den enkelte. Hva ulike aktiviteter har gitt av erfaringer, og hvordan aktivitetene har vært et bidrag til den enkeltes opplevelse av mening, identitet og eget velbefinnende.

Men nysgjerrighet og interesse var ikke nok til å gjennomføre denne studien.

Uten åtte velvillige informanter hadde ikke dette vært mulig. Takk for at jeg fikk et lite innblikk i deres hverdag. Takk for de mange gode historiene, og at dere så sjenerøst formidlet erfaringer i fra et langt liv.

Hanna og Ingrid har vært to tålmodige jenter. Takk for at dere har tro på at mamma ”ordner” det meste. Takk Ingrid, for din romslighet når det gjelder krav til nødvendige hverdagsaktiviteter, og ditt bidrag når hybelkaninene ble for mange. Takk Hanna, som støttende ”medstudent” og utlån av skrivepult og kontor.

Takk til mine to fantastisk flotte og fleksible kollegaer og venner, Kari Eikrem og Anne Elisabet Amdam. Belastningen med, en til tider svært fraværende kollega, har dere tatt med godt humør.

Takk til min veileder Kolbein Lyng.

Molde, november 2008

Gunn Anita Faksvåg

Sammendrag

Bakgrunn og hensikt: Omsorgsboligen er for mange eldre hjemmet hvor de tilbringer sine siste leveår. Målsettingen med den stadig økende utbyggingen av omsorgsboliger er en aktiv og meningsfylt tilværelse for beboerne. Hensikten med studien er å synliggjøre Eldres egne opplevelser og erfaringer med å bo i omsorgsbolig. Videre vil studien kartlegge og drøfte de meningsfulle hverdagsaktivitetene i et virksomhetsteoretisk perspektiv. Kan teorien bidra til en forståelse av hvilke faktorer som påvirker mulighetene til et aktivt og deltakende hverdagsliv for eldre i omsorgsbolig?

Design og metode: Studien er gjennomført etter en kvalitativ forskningsmetode.

Datamaterialet er hentet fra intervju med fem kvinner og tre menn i alderen 76 til 88 år. Alle åtte hadde en botid i omsorgsbolig på flere år. Analysen er gjennomført etter en trinnvis modell som samsvarer med Kvaales (1997) fire første analysetrinn. Kombinasjonen av dataverktøyet NUD*IST, og en manuell meningskategorisering ble brukt i struktureringen av datamaterialet og den videre analysen. Presentasjon og drøfting av funn er gjennomført i tre ulike deler. Første del presenterer hverdagsaktivitetene før og nå. Endringene i antall aktiviteter, hvilke aktiviteter som utføres, i hvilken sammenheng og sammen med hvem. Videre presenteres og drøftes faktorene informantene opplever bidrar til å utvikle og opprettholde meningsfulle hverdagsaktiviteter. I tredje del drøftes hovedfunnene i et virksomhetsteoretisk perspektiv.

Resultater: Funnene i studien viser stor grad av endring i hverdagsaktivitetene etter flytting til omsorgsbolig. Årsakene til endringene er mange. Det er en overvekt av faktorene som hemmer aktivitet. Omgivelsene spiller en avgjørende rolle. Likeledes personlige erfaringer hos hver enkelt. Videre påpeker informantene hvilke faktorer som kunne bidratt til opprettholdelse av hverdagsaktivitetene. Drøftingen av funnene i et virksomhetsteoretisk perspektiv viser hvor avgjørende motivet er med tanke på muligheten for å utvikle og opprettholde meningsfulle hverdagsaktiviteter.

Nøkkelord: eldre, hverdagsaktiviteter, omsorgsbolig, virksomhet, motiv

Innholdsfortegnelse

1. Innledning	1
1.1. Bakgrunn for valg av tema	2
1.2. Problemstilling	4
1.2.1. Avgrensing av problemstilling	5
1.3. Oppgavens oppbygning	5
2. Teori.....	6
2.1. Tidligere forskning	7
2.1.1. Aldring og livsløp	7
2.1.2. Aktuelle studier.....	11
2.2. Virksomhetsteorien.....	14
2.2.1. Virksomhetens generelle struktur	14
2.2.2. Motiv.....	18
2.2.3. Mening	19
2.3. Avklaring av begrep	21
2.3.1. Aktivitet	21
2.3.2. Hverdagsliv	22
2.4. Oppsummering	23
3. Metode	24
3.1. Valg av forskningsmetode	24
3.1.1. Kvalitativt forskningsintervju.....	24
3.2. Tilgang til forskningsfeltet	25
3.2.1. Utvalgskriterier	25

3.2.2. Omsorgsboligene	25
3.2.3. Rekruttering av deltakere.....	26
3.2.4. Deltakerne.....	26
3.2.4.1. Bakgrunn for å flytte til omsorgsbolig	27
3.3. Innhenting av intervjumaterialet.....	28
3.3.1. Intervjuguide.....	28
3.3.2. Gjennomføring av intervju	29
3.4. Nødvendige tillatelser.....	30
3.5. Analyse av data.....	30
3.5.1. Intervjuet.....	30
3.5.2. Transkripsjon	31
3.5.3. Strukturering og videre analyse	32
3.6. Pålitelighet og gyldighet.....	34
4. Presentasjon av funn - Hverdagsaktivitetene før og nå	37
4.1. ”Å klare meg selv – å være til hjelp for andre”	38
4.1.1. Hverdagsaktivitetene før.....	38
4.1.1.1. Hjem	39
4.1.1.2. Omsorgsoppgaver.....	41
4.1.2. Hverdagsaktivitetene nå.....	42
4.1.2.1. Hjem	43
4.1.2.2. Omsorgsoppgaver.....	44
4.2. ”Å leve så lenge jeg lever”	46
4.2.1. Hverdagsaktivitetene før.....	46
4.2.1.1. Arbeid	47
4.2.1.2. Fritidsaktiviteter	48

4.2.2. Hverdagsaktivitetene nå.....	50
4.2.2.1. Arbeid	50
4.2.2.2. Fritidsaktiviteter	51
4.3. Sammenfatning av funn.....	53
5. Faktorer som bidrar til å utvikle og opprettholde meningsfulle hverdagsaktiviteter. Presentasjon og drøfting av funn	55
5.1. Individ.....	56
5.2. Bolig	58
5.3. Lokalmiljø - samfunn	62
5.4. Oppsummering	66
6. Et virksomhetsteoretisk perspektiv på hovedfunnene	68
7. Konklusjon.....	74
8. Avslutning.....	76
9. Referanser	77

Vedlegg

1. Innledning

Endring av bosted har, for et økende antall eldre, blitt en del av alderdommens utfordringer. For mange er omsorgsboligen det nye hjemmet hvor en ønsker å tilbringe de siste leveår, og hvor aktivitet og deltagelse i hverdagslivet skal utvikles og opprettholdes i en ny tilværelse, i et nytt hjem og i et nytt nabolag.

Hverdagslivets mange aktiviteter påvirkes av elementer som er til stede hele tiden i ethvert menneskes liv. Vi lever i en tid- og sted- struktur, omgitt av materielle ting, og hvor relasjoner til andre mennesker har en framtrædende plass (Schutz 2005). Hverdagslivet er en kulturverden, og innebærer at mennesker knytter en eller annen mening til erfaringene de gjør. Omgivelsene og de materielle gjenstandene er grunnleggende deler av strukturen i hverdagslivet, og hvor hjemmet som arena er det mest sentrale når mennesket ønsker å skape mening og struktur (Gullestad 1989).

Tema for studien er Eldres opplevelser og erfaringer med hvordan tilværelsen i omsorgsboligen gir muligheter for aktivitet og deltagelse.

Swane (2005) peker på sammenhengene mellom den enkeltes erfaringer i eget hverdagsliv og de samfunnsmessige vilkår og holdninger som påvirker hverdagen. En omsorgsbolig er praktisk tilrettelagt, har god tilgjengelighet, og har som regel nærhet til hjelpeapparatet. Men er omsorgsboligen som boform egnet til å stimulere til fortsatt utvikling og opprettholdelse av meningsfulle hverdagsaktiviteter for den enkelte? Hva er hensikten med en optimal tilrettelagt bolig med trinnfri adkomst hvis du ikke lenger har noe sted å gå?

Aktivitet og aktiviteters betydning for mennesket er gjenstand for et utall av definisjoner og tolkninger, og man finner teori om aktivitet innen flere fagområder (Wilcock 2002).

Fellesnevneren er menneskets grunnleggende behov for å være i aktivitet, og at aktivitet i de fleste sammenhenger har en positiv innvirkning på mennesket.

Virksomhetsteorien (Leontjev 2002) er en teori om forholdet mellom individet og omverden, der menneskets psykiske utvikling sees som en dialektisk prosess mellom mennesket og samfunnet, hvor menneskets meningsfulle aktivitet, virksomheten, er den avgjørende faktor. Virksomhet er, i følge Leontjev, en høyere organisert form for aktivitet som har et mål og motiv, og hvor motivet gir virksomheten mening (2002, s.18).

Med utgangspunkt i virksomhetsteorien vil studien se på hvilke faktorer som bidrar til å opprettholde og utvikle meningsfulle hverdagsaktiviteter for eldre som bor i omsorgsbolig. Kan bruk av teoriens begrepsapparat bidra til å synliggjøre disse?

For å belyse dette nærmere har jeg intervjuet tre menn og fem kvinner. Informantene er i alderen fra 76 til 88 år, og har en gjennomsnittlig botid i omsorgsboligen på fire år.

1.1. Bakgrunn for valg av tema

Folketallet i Norge vil øke jevnt til 5,4 millioner i 2030 og til 5,8 millioner i 2050. Antall eldre over 80 år fordobles de neste 35 år. Den sterkeste tilveksten vil skje etter 2020 (St.meld. nr. 25, 2005-2006). I årene som kommer vil en stå overfor en rekke samfunnspolitiske utfordringer knyttet til helse og velferd med en aldrende befolkning, høyere levealder, og en økende grad av aldersrelaterte helse- og funksjonsproblemer. I de fleste helse- og velferdspolitiske føringer er hovedstrategien for å møte de samfunnspolitiske utfordringene ”det fungerende og selvforsørgende mennesket”.

Utbyggingen av et stadig økende antall omsorgsboliger skal, i følge ”Handlingsplan for eldreomsorgen” (St.meld. 50 1996-1997), bidra til at eldre i langt større grad, og i lengre tid, kan bo i eget hjem. Her er omsorgsbolig inkludert i definisjonen av begrepet ”egne hjem”. Trygghet, respekt og kvalitet står som overskrift for satsingen.

I følge St.meld. nr 31 (2001-2002) var det i 1997 nærmere 5350 omsorgsboliger, og vel halvparten av landets kommuner hadde et slikt tilbud. Antall omsorgsboliger var i 2004 økt til 18 025 (Statistisk Sentralbyrå, 2004). Et eget vedlegg viser oversikt over antall omsorgsboliger på landsbasis, i Møre og Romsdal og i aktuell kommune (Vedlegg 1).

Det er i overnevnte handlingsplan, uttrykt forventinger om at en tilværelse i omsorgsbolig skal ha positive ringvirkninger for den enkelte beboers funksjon, grad av selvhjelpenhet og helse.

Begrepet omsorgsbolig ble innført i 1994 i forbindelse med en ny statlig låne- og tilskuddsordning i regi av Husbanken (Sosial- og helsedepartementet 1997). Rundskrivet ”Omsorgsbolig – en veileder (1997) har følgende beskrivelse av begrepet;

En omsorgsbolig er en bolig som er tilpasset orienterings- og bevegelseshemmede og fysisk tilrettelagt slik at beboere etter behov skal kunne motta heldøgns pleie og omsorg. En omsorgsbolig er beboerens eget hjem (1997, s.5)

Omsorgsboliger kan planlegges som selvstendige boliger og som fellesskapsboliger. I denne studien har jeg tatt utgangspunkt i omsorgsbolig som selvstendig bolig. Heldøgns pleie og omsorg nevnes i definisjonen av omsorgsbolig. Likevel er tildelingen av tjenester til den enkelte beboer, i følge rundskrivet, etter sosialtjenesteloven og kommunehelsetjenesteloven (1997, s.11). Med andre ord så gis det ikke automatisk bestemte pleie- og omsorgstjenester til beboere i omsorgsbolig.

Stortingsmelding nr 25 (2005-2006) har fått tittelen ”Mestring, muligheter og mening”. I definisjonen av omsorgstjeneste, hvor omsorgsbolig er inkludert, sier meldingen det er ”en forutsetning at tjenestene skal sikre brukeren innflytelse over tjenestetilbudet, og at de skal ha en aktiv og meningsfylt tilværelse” (2005-2006, s.39). Videre påpeker ”Omsorgsbolig – en veileder” (1997) viktigheten av å ivareta prinsippet om integrering. Omsorgsboligene skal i størst mulig grad lokaliseres og integreres i det vanlige bomiljøet slik at den enkelte kan få et mest mulig vanlig dagligliv.

Norsk Ergoterapeutforbund hadde følgende innspill til St.meld. nr. 25, 2005-2006;

Utfordringene knyttet til den demografiske utviklingen og stadig flere brukere av omsorgstjenester gjør det nødvendig å skifte fokus i synet på brukerne, fra brukere bare som passive mottakere av omsorgstjenester og storforbrukere av offentlige ressurser, til brukere som aktive bidragsytere og ressurser både for familiene og samfunnet, som ønsker å bo i egen hjem og klare seg selv så lenge som mulig (2005-2006, s.43)

Fagorganisasjonen stiller spørsmål om hva som skal til for at vi i størst mulig grad kan adressere som sunne, aktive, deltakende, selvhjulpne, autonome og trygge individer.

Som ergoterapeut gjennom mange år har jeg møtt eldre som, av ulike årsaker, har flyttet fra hjemmet sitt og til en av kommunens omsorgsboliger. En bolig som er praktisk tilrettelagt, med god tilgjengelighet, og nærhet til hjelpeapparatet. Med andre ord burde mye ligge til rette for et aktivt hverdagsliv. Samtidig stiller jeg spørsmål om så er tilfelle.

For mange år siden møtte jeg en eldre kvinne. Hun hadde flyttet inn i en omsorgsleilighet, og kjente ikke lenger naboene, eller utsikten fra kjøkkenvinduet. Bakgårdsporten som hun matet daglig var ikke blitt med på flyttelasset, og arbeidet med å hente ved og fyre i ovnen

for å holde den gamle leiligheten varm, var ikke lenger meningsfulle aktiviteter i hennes nye hverdag.

Tilsvarende erfaringer hadde den 84 år gamle mannen som fortalte om utsikten han tidligere hadde fra hjemmet sitt. Utsikten til fjorden og fjellene med alle de kjente værmerkene, og hvor han tilbrakte dagene ved vinduet på stua med kikkerten innen rekkevidde. Hvor dagens aktiviteter var å følge med på trafikken over fjorden, været og værmerkene i fjellene på andre siden. Og hvor han nå, etter å ha flyttet til en omsorgsleilighet langt fra byens sentrum, hadde utsikt til noen høye furuer og en stor parkeringsplass. På spørsmål om han hadde tatt med seg kikkerten på flyttelasset, svarte han; ”Hva skal jeg med den her? Furutrærne utenfor er nærmere nok som de er” (Faksvåg 2004).

Erfaringene til denne kvinnen og mannen handler, etter min oppfatning, om hvordan tidligere meningsfulle hverdagsaktiviteter har endret innhold, form og omfang. Og om hvordan omgivelsene og de materielle gjenstandene bidrar til endring i hverdagslivet og hverdagsaktivitetene. Egne erfaringer, egen forforståelse og aktuelle nåværende og framtidige samfunnspolitiske utfordringer er bakgrunn for valg av tema

1.2. Problemstilling

Hensikten med studien er å synliggjøre eldres egne opplevelser og erfaringer med å bo i omsorgsbolig. Videre vil studien kartlegge og drøfte de meningsfulle hverdagsaktivitetene i et virksomhetsteoretisk perspektiv.

Studien har følgende problemstilling;

Hvilke faktorer bidrar til å utvikle og opprettholde meningsfulle hverdagsaktiviteter for eldre som bor i omsorgsbolig?

På bakgrunn av problemstillingen ble følgende forskningsspørsmål utformet;

- Er det endring i hverdagsaktivitetene?
- Hvilke motiv og mål ligger til grunn for de ulike aktivitetene?
- Hva er meningsfulle hverdagsaktiviteter slik eldre opplever det?
- Hvilke muligheter har eldre til et aktivt og deltagende hverdagsliv i omsorgsbolig?

1.2.1. Avgrensning av problemstilling

Gjærevollutvalgets anbefalinger dannet grunnlaget for satsingen på omsorgsboliger, hvor spørsmål om bolig for eldre representeres gjennom ulike perspektiv. Blant annet en markedsorientert tilnærming, hvor økonomiske aspekter, eldres boligformue og arvespørsmål vektlegges (NOU 1992:1). Dette perspektivet vil ligge utenfor denne oppgavens tema.

Med bakgrunn i problemstillingen vil livskvalitet og helse, i tillegg til hvordan eldre opplever overgangen fra eget hjem til omsorgsbolig, være både nærliggende og interessante begrep og problemområder. Likevel vil ikke dette være en del av oppgaven.

Oppgaven omhandler en bestemt gruppe eldre, og deres opplevelser og erfaringer i en gitt kontekst, og vil på ingen måte dekke alle aspekter ved de mange utfordringer som er knyttet til alderdommen. Viktige områder som biologisk aldring og funksjon, psykologiske og sosiale aldersforandringer vil derfor ikke bli vektlagt her.

1.3. Oppgavens oppbygning

I kapittel to beskrives teorigrunnlaget. Hvor virksomhetsteorien (Leontjev, 2002) utdypes nærmere. I tillegg presenteres noe livsløpsteori og tidligere forskning. Utdyping av begrepene aktivitet og hverdagsliv kommer avslutningsvis i kapittel to.

Kapittel tre er i sin helhet om studiens design og metode.

Studiens resultater og drøfting av funn presenteres i kapittel fire, fem og seks. Kapittel fire omhandler hverdagsaktivitetene før og nå, og motivene som ligger til grunn for aktivitetene. Kapittel fem er inndelt i tre hovedområder. Her presenteres og drøftes funnene vedrørende faktorene som bidrar til å utvikle og opprettholde meningsfulle hverdagsaktiviteter. Hvert område blir drøftet fortløpende.

I kapittel seks drøftes hovedfunnene i et virksomhetsteoretisk perspektiv.

Avslutningsvis vil implikasjonene av resultatene utdypes i kapittel sju.

2. Teori

Den teoretiske referanserammen for studien er virksomhetsteorien (Leontjev 2002). Med bakgrunn i målgruppen er det relevant å supplere med tidligere forskning og teori vedrørende aldring og livsløp. Denne vil bli presentert innledningsvis i kapittel 2. I tillegg ser jeg det som nødvendig med en nærmere utdyping av begrepene aktivitet og hverdagsliv.

Studiens teori er med bakgrunn i følgende former for litteratursøk;

- referanser i aktuell pensumlitteratur og undervisning fra masterstudiet
- for meg tidligere kjent litteratur
- litteratur etter forslag fra veileder
- databasesøk

Søkene har vært gjort i databasene; BIBSYS, PsycINFO, SveMed+, Medline og Cochrane.

Søkeordene jeg har benyttet er; elder(ly), meaning(full), home, activity theory, activity, occupation, daily living. Søkeordene har vært benyttet i flere og ulike kombinasjoner. Hvor mange treff det enkelte søkeordet, og kombinasjon av ulike søkeord ga, varierte sterkt (vedlegg 2). Søkeordene eldre og aktivitet ga mange treff. Imidlertid omhandlet treffene hovedsakelig behovet for, og effekten av fysisk aktivitet for gruppen eldre. Kombinasjonen eldre i omsorgsbolig, og deres erfaringer med hverdagsaktiviteter ga få relevante treff.

Studien "Morgendagens eldre" (Slagsvold og Solem 2005) har sammenlignet verdier, holdninger og atferd blant dagens middelaldrende og eldre. I følge Slagsvold og Solem vil morgendagens eldre i større grad ønske seg en tilværelse der de kan bruke sine evner, vise hva de kan, og der de kan gjøre nye ting. "Morgendagens pleie- og omsorgstjenester vil møte brukere som er mindre beskjedne, stiller større krav og vil bestemme mer selv" (2005, s. 7). Studien aktualiserer, etter min oppfatning, spørsmål vedrørende nåværende og framtidige tiltak for å oppnå målsettingen om et aktivt og meningsfylt hverdagsliv i omsorgsbolig (St.meld.nr 25 2005-2006).

"Äldreomsorgsforskning i Norden" (Szebehely 2005) gir en oversikt over forskning innen eldreomsorgen i vid betydning, og inkluderer også samfunnsvitenskapelig og humanistisk forskning. I følge oversikten finnes det en omfattende forskning som har interessert seg for omsorgens hverdag med fokus på den som gir og den som mottar omsorg. Samtidig påpekes

behovet for forskning på konsekvensene av den pågående omstruktureringen av eldreomsorgen, hvor utbygging av omsorgsboliger er en del av denne. Gullestad (1989) peker også på behovet for forskning på hverdagsaktiviteter, og det å mestre disse.

Etter min oppfatning kan den etterlyste forskningen blant annet omhandle Eldres egne opplevelser og erfaringer med å bo i omsorgsbolig, hvor hverdagsaktivitetene har en sentral plass.

2.1. Tidligere forskning

2.1.1. Aldring og livsløp

I følge Hjort (2005) preges alderdommen av to prosesser som griper inn i hverandre. Den naturlige aldringsprosessen som går sin gang hos alle mennesker, og de aldersrelaterte sykdommene, som ikke rammer alle, men stadig flere etter fylte 75 år. Hjort sier videre at fenomenet aldring har mange ulike forståelser og tolkninger. Aldring lar seg vanskelig tidfeste da det er både et subjektivt og objektivt begrep, og som i høy grad er kontekstbundet. De mange individuelle forskjellene varierer gjennom hele livet, og et utall av faktorer som kjønn, sivilstand, boform, helse, livsform, inntekt har innvirkning på den enkeltes hverdagsliv og vilkår for aldring.

I vår kultur er kronologisk alder grunnleggende for hvordan vi forstår alder. I følge Blaakilde (2005, s.35) vil vi kunne studere hvilke forestillinger vi har om alderdom og gamle mennesker med en kulturgerontologisk innfallsvinkel. Videre sier Blaakilde dette har særlig konsekvenser for måten vi oppfatter og behandler gamle mennesker på. Mye av forskningen (Perlmutter og Hall 1992) ser på aldring som en kompleks prosess hvor prosessen er et samspill mellom individ og omgivelser.

Innen gerontologien vektlegges en forståelse av menneskets utvikling og livsløp som grunnlag for å forstå alderdommen (Swane 2005, Blaakilde, 2005). Forfatterne mener en bør se på menneskets livshistorie og aktivitetshistorie for å få en forståelse av den Eldres opplevelse av nåværende meningsfulle hverdagsaktiviteter.

Livsløpsteori sammenfatter historiske og individuelle elementer i ett felles forskningsfelt. Dette perspektivet omfatter både tid, sosialt rom og individuell utvikling (Perlmutter og Hall

1992, s. 14-15). Livsløp er, i følge Thorsen (1998) et sosiologisk begrep og angir det ytre livsforløp slik denne kan beskrives ved roller og overganger. Hun refererer til Glen Elder som har følgende definisjon på begrepet; "livsløpet er de stier som individer følger gjennom aldersdifferensierte roller og hendelser" (s. 69). Livsløpsteori representerer en nyorientering i samfunnsvitenskaplig teori, et skifte i hvordan vi oppfatter og studerer folks liv og utvikling. Teorien plasserer folk i en konkret historisk sammenheng og i en bestemt livsfase, og griper de strukturelle elementer som influerer menneskers liv (Thorsen 1998).

I løpet av aldringsprosessen blir utviklingsoppgaven å utforme et selv som forholder seg til nye utfordringer i et endret kulturlandskap (Thorsen 1998, Erikson 1981). "Det moderne selvet" defineres av Gullestad (1996) som en vedvarende prosess for å bringe sammen individets mange erfaringer og opplevelser. Hun understreker at fokus er på en vedvarende og skiftende prosess i motsetning til et ferdig produkt. Begrep som identitet (Erikson 1981, Lariberte-Rudmann 2002, Gullestad 1996) og identitetshåndtering (Alsaker 1998) er flerdimensjonale og knyttes sammen med selvet. Lariberte-Rudmann (2002) refererer til litteratur i sosiologi og psykologi, hvor identitet sees på som en aktiv prosess i interaksjon mellom person og omgivelser.

Hvilke grupper vi ønsker, eller har behov for å identifisere oss med vil variere gjennom livsløpet. Interessant og aktuelt er det, etter min mening, å stille spørsmål om hvem eldre i omsorgsbolig identifiserer seg med.

Thorsen (1998) sier det har vært skilt mellom to typer hendelser i livsløpsanalysen, hvor den ene er kulturelt anerkjente overganger, og den andre er begivenheter. "Overganger skjer når man forflytter seg fra en livsfase til en annen, man får en ny rolle, gis ny status" (1998, s.70). Begivenheter er hendelser som inntreffer mer tilfeldig, er ikke kulturelt foreskrevne og blir mer private enn overgangene. Videre peker Thorsen på at overganger som kan være vanlige, positivt eller negativt vurdert, under egen kontroll, og med en felles kulturell forståelse innen et "normalbiografisk" livsløp (1998, s.73), kan gjøre private forklaringer overflødige. Jeg stiller her spørsmål om flytting til omsorgsbolig er i ferd med å bli en kulturelt anerkjent overgang?

Livsløpet er, i følge Swane (2005), det levde livet, og måten hver enkelt har brukt de biologiske, psykiske og sosiale egenskapene på som utvikles i samspill mellom arv, oppvekst og modning. Hun tar utgangspunkt i et litt annen definisjon enn hva Glen Elder

(Thorsen 1998) gjør, og sier; ”Livsløpet er det fortalte livet, historiene om et menneskes handlinger og bevegelser i tid og rom, samkvemmet med andre mennesker og erfaringer med materielle ting” (2005, s.214).

Selv om det er nyansesforskjeller på definisjonen av livsløp, er det klare fellestrekk i livsløpsteoriene. Kjernen i teoriene er den individuelle livsløpsvariasjon, de samfunnsmessige betingelser og individenes sosiale forankring, samtidig som individets rolle i utformingen av eget liv blir utformet (Thorsen 1998).

En av de samfunnsmessige betingelsene som i stadig økende grad har påvirket våre velferdsordninger er retten til og muligheten for reell brukermedvirkning, eller empowerment. Dette er nær beslektede begrep, og Humerfelt stiller spørsmål om begrepene er noe mer enn ”honnørord med lavt presisjonsnivå” (2005, s. 15-33). ”Empowerment handler om å tilkjempe seg sin rettsmessige plass i samfunnet, for å kunne ta del i felles rettigheter og plikter på likeverdige vilkår” (Humerfelt 2005). Videre sier Humerfelt dette dreier seg om å benytte seg av den demokratiske rett til å delta på like premisser som andre i samfunnet.

Brukermedvirkning er et sentralt politisk satsingsområde og en grunnleggende demokratisk rettighet (Bredland, Linge, & Vik, 2002). Etter min forståelse er brukermedvirkning en rettighet for å oppnå målsettingen om full likestilling. Hvor idealet er aktive og deltagende innbyggere i et demokratisk samfunn. Videre sier Humerfelt brukermedvirkning er nødvendig i empowermentprosessen for å nå målene på individ-, gruppe- og samfunnsnivå (2005, s.19). Leontjev (2002) mener mennesket utvikler seg via påvirkninger, og på bakgrunn av konkrete samfunnsmessige forhold, samtidig med at mennesket selv påvirker sine omgivelser. I hvilken grad er brukermedvirkning en fremmede faktor i eldres hverdagliv?

Personlig utvikling, kontinuitet og opplevelsen av sammenheng er sentralt i livsløpsteoriene. Jeg velger å utdype dette noe nærmere ved å vise til Eriksons (1981) teori om utvikling over livsløpet, og Antonovskys (1991) teoretiske perspektiver på det å bevare en opplevelse av kontinuitet.

I følge Erikson vil alderdommen innebære en utviklingskrise der utfallet er integritet eller fortvilelse. Dette representerer det siste stadium i hva Erikson (1981) betegner som

menneskets åtte utviklingsstadier. Thorsen (1998) sier integriteten er basert på at vi er fornøyd med det livet vi har levd, og innebærer en større forståelse for og akseptering av fortiden. Alternativet er fortvilelse.

The struggle in late adulthood is between integrity and despair. When despair predominates, a person fears death and wishes desperately for another chance. When integrity predominates, wisdom, which is the strength of old age, can emerge. Along with wisdom goes a shift in identity (Perlmutter og Hall 1992, s. 294)

Antonovsky (1991) lanserte det teoretiske begrepet "a sense of coherence" med bakgrunn i studier han gjennomførte blant tidligere konsentrasjonsleirfanger. I hvilken grad hvert enkelt menneske opplever at ens allmenne motstandsressurser er tilstrekkelig for å påvirke en positiv bevegelse på helsekontinuumet omtaler Antonovsky som Sence of Coherence (SOC), ofte oversatt til opplevelse av sammenheng. Antonovskys forståelsesmodell forsøker å forklare hvorfor noen, på tross av lidelser og store påkjenninger, klarer seg godt. Forståelsesmodellen er omtalt som en patogenetisk tilnærming, hvor helse er noe annet enn fravær av sykdom, og blir en annen enn den tradisjonelle biomedisinske forståelse av helse (Wilcock, 1998).

Opplevelsen av sammenheng er ikke et personlighetstrekk, eller et fasttømret personlighetsmønster, men mer som en handlingsberedskap, "a dispositional orientation" (Thorsen, 1998). Denne handlingsberedskapen utdyper Antonovsky (1991) med tre komponenter. Begripelighet (comprehensibility), som beskriver personens indre motstandsressurser. Når den indre og ytre verden kognitivt er til å fatte, når informasjon fremstår som strukturert og klar heller enn tilfeldig og uforklarlig (Thorsen, 1998). Håndterbarhet (manageability), som sier noe om hvorvidt en opplever å ha ressurser til å kunne hankses med de aktuelle utfordringene.

Den tredje, som Antonovsky (1991) beskriver som motivasjonskomponenten, er meningsfullhet (meaningfulness). Det er hva som er viktig for personen, og påvirker hvorvidt en ønsker å bruke tid og krefter på engasjement i situasjonen. I følge Antonovsky handler dette om motiverende faktorer. De forteller om personens verdier, områder i livet som betyr noe for en, noe viktig, et mål i livet og noe en gjerne vil bruke tid for å oppnå. En person som opplever stor grad av meningsfullhet vil kunne, i følge Antonovsky, lettere håndtere utfordringer i en endret livsverden.

De tre komponentene er uløselig sammenflettet, og innvirker på den helsefremmende dynamiske prosessen. Antonovsky hevder dette siste forholdet blir mest vesentlig og avgjørende av de tre (Thorsen, 1998).

Med bakgrunn i Antonovskys vektlegging av opplevelser av sammenheng som en konsekvens for helse, er det imidlertid, i følge Thorsen (1998), uklart hvordan menneskets opplevelse av sammenheng inngår i opplevelsen av selvet. Hun påpeker Antonovskys forståelsesmodellens manglende forankring i utarbeidet teori om selvet. ”I hans forståelsesmodell for hvordan følelse av sammenheng innvirker på stressmestring og til sist på helse, er selvet blitt borte, oppløst i enkeltfaktorer av motstandsressurser”, (1998, s.81).

På tross av forskjeller i ordlyd ligger, etter min oppfatning Eriksons integritetsbegrep nært opp til Antonovskys ”opplevelse av sammenheng”. Både Erikson og Antonovsky anlegger et livsløpsperspektiv på livet. I følge Thorsen (1998) utvider Erikson perspektivet til også å gjelde opplevelsen av sammenheng med de som har gått foran – foreldre og forfedrene – og videre til etterkommerne.

Dette vil, etter min oppfatning, angå spørsmålet om i hvilken grad den enkelte er i stand til å opprettholde og utvikle meningsfulle hverdagsaktiviteter i en endret livssituasjon.

2.1.2. Aktuelle studier

The Well Elderly Study (Jackson, J. et al 1998), en randomisert kontrollert studie, ble gjennomført ved University of Southern California i tida fra 1994 til 1996 i Los Angeles. Studien bygger på forskning fra Occupational Science (Alsaker 2003, Borg et al 2003) hvor fenomenet aktivitet, og aktivitetenes betydning for mennesker, er sentralt. Dette inkluderer evner og muligheter for å delta i hverdagsaktiviteter, hvordan den enkeltes aktivitetsrepertoar skapes og utøves, og dermed identitet, sosiale roller og helseopplevelser.

Studien fikk navnet ”The Lifestyle Redesign Program”, og rekrutterte i alt 361 personer over 60 år med ulik kulturell bakgrunn. Alle deltagerne bodde selvstendig, det vil si i eget hjem. Forskingen sammenlignet en gruppe som mottok ergoterapi, med en gruppe som mottok sosiale aktiviteter og en kontrollgruppe som ikke mottok noen form for bistand eller tjenester. Målet med studien var å evaluere effekten av intervensjonen som ble gitt til gruppen som mottok ergoterapi.

Deltagelsen i ”The Lifestyle Redesign Program” var en prosess med selvanalyse av aktiviteter som medførte endringer i hverdagen. Dette krevde både kunnskap om og evne til å reflektere over egne vaner og verdier. Målet var å sette de eldre i stand til å forstå verdien av at aktiviteter kan bidra til bedre helse og livskvalitet. Resultatene viste at de aktivitetene som har en personlig mening i de Eldres hverdagsliv har den største betydningen i forhold til å utvikle og opprettholde fysisk og mental helse, sosialfungering, vitalitet og livstilfredsstillelse (Jackson et al 1998).

Rapporten ”Eldre år, lokale variasjoner” (Slagsvold og Daatland 2006) bygger på ”Den norske studien om livsløp, aldring og generasjon” (Norlag 2002). Mer enn 5500 personer i alderen 40-79 år ble intervjuet om livsvilkår og livsformer i andre halvdel av livet. Hensikten med studien var blant annet; ”Å undersøke hvordan ulike lokalmiljøer og institusjoner påvirker og responderer på forlengelsen av livet og aldringen av befolkningen” (2006, s.17). Eller med andre ord hvorvidt og hvordan stedlige kvaliteter virker på kvinners og menns livsløp og aldring.

Rapporten peker på en forventet endring i stedstilknytning med alder, og begrunner dette ut i fra teorier om aldring. Studien viser at ”med økende alder er det flere som sier stedet de bor er svært viktig i livet, og som sier at de ville savne fysiske sider ved miljøet om de måtte flytte” (2006, s.185). Videre sees, etter justering for kjønn, utdanning, partner, helse, kommunestørrelse og botid, en klar sammenheng mellom alder og stedstilknytning. Videre finner studien at selv om sosiale sider ved stedet og nabokontakt bidrar til stedstilknytning, er fysiske sider ved miljøet det viktigste (2006, s.187). Kontakt med naboer oppfattes av folk flest som positivt, og noe som bidrar til trivsel og livskvalitet. Nabolag der man kjenner hverandre, snakkes og kanskje hjelper hverandre kan være en kilde til trygghet og trivsel (2006, s.80- 8).

Studien stiller spørsmål, og kartlegger områder, som etter min oppfatning kan ha relevans for livsvilkårene for eldre i omsorgsbolig.

Ytrehus (2005) har også sett nærmere på temaet stedstilknytning, og har i sin avhandling om Eldres syn på flytting intervjuet 17 kvinner og 11 menn, mellom 65 og 68 år. I studien stiller forskeren spørsmål om hva som har betydning for Eldres syn på bolig og spørsmålet om flytting fra nåværende hjem. I følge Ytrehus viser avhandlingen at skal man forstå de Eldres

stedsidentitet og hvordan dette blir reproduisert, må man studere individers dagliglivserfaringer og hvordan disse blir omtalt, praktisert og rutinisert i hverdagen.

Ytrehus sier videre at den tilknytningen som informantene hadde til sitt nærområde hadde en annen status og betydning enn tilknytning til selve boligen. Det er i omgivelsene omkring at eldre "kjenner seg selv best". Tanken på å skulle være en fremmed som ikke blir igjenkjent eller ikke kjenner andre, er i følge studien uønsket hos informantene.

Flytting for denne gruppen handler ikke om å velge nye framtidige livsstiler uavhengig av tidligere liv, tradisjoner og sosiale betingelser. En sentral del av vurderingene omkring flytting handler om å ha mulighet til å ferdes i kjente omgivelser og ha mulighet til å vedlikeholde sosiale bånd og familierelasjoner. (Ytrehus 2005)

I studien "The multiple meaning of home as experienced by very old Swedish people" (Dahlin-Ivanhoff et al, 2007) var hensikten å se nærmere på hvilken betydning hjemmet har for eldre aleneboende i Sverige. Førti (40) kvinner og menn i alderen 80-89 år ble intervjuet. Funnene i studien viste at hjemmet har en svært sentral plass i livet til de eldre. Begrunnet i blant annet mengde tid en oppholder seg i hjemmet. Funnene i studien synliggjorde forskerne ved hjelp av to hovedkategorier;

- Hjemmet ga en følelse av trygghet. Hvor det å bo i et kjent nabolag, ha et funksjonelt hjem og historie og minner var faktorer som bidro til dette.
- Hjemmet ga en følelse av frihet. Hvor det å ha et sted for refleksjon, en møteplass og et sted du kan forme og innrede etter egne ønsker og behov, var viktige for følelsen av frihet i eget hjem.

2.2. Virksomhetsteorien

2.2.1. Virksomhetens generelle struktur

De russiske psykologene Vygotsky (1896-1934), Luria (1902-1970) og Leontjev (1903-1978) beskrev utviklingen av menneskets bevissthet og personlighet ut fra et historisk, kulturelt og samfunnsmessig perspektiv (Leontjev 2002, s.14). Virksomhetsteorien er en etablert tradisjon i psykologien, og er en retning innenfor den kulturhistoriske tradisjon (Borg et al 2003).

Det filosofiske grunnlaget for virksomhetsteorien bygger på Hegel og Marx tankegang, historisk dialektisk materialisme. Hvor mennesket gjennom sin virksomhet skaper samfunnet, samtidig som mennesket er et resultat av det samfunnet det er en del av. ”Det er mennesket som subjekt som skaper objektene, selv om mennesket alltid også blir født inn i bestemte objektive forhold” (Broch 1991, s.10). Teorien bygger på et holistisk syn på mennesket, natur, kultur og samfunn. Mennesket sees som et biologisk og et samfunnsmessig vesen, handlende og skapende i et endringsbasert og frigjørende perspektiv. I følge Marx finnes ingen virksomhet uten kommunikasjon og ingen kommunikasjon uten virksomhet (Broch, 1991).

Det sentrale i virksomhetsteorien er at menneskets psykiske utvikling sees som en dialektisk prosess mellom mennesket og samfunnet (Borg et al, 2003, s.279). ”Hvor det psykiske (tankevirksomhet, holdninger, følelser, stemninger og bevissthet) utvikles i den gjenstandsmessige virksomheten i det praktiske handlingsfeltet” (Hammerlin og Larsen 1997). Sagt på en annen måte mener Leontjev (2002) at mennesket utvikler seg via påvirkninger, og på bakgrunn av konkrete samfunnsmessige forhold, samtidig med at mennesket selv påvirker sine omgivelser. Menneskets utvikling kan forstås ved å ta utgangspunkt i dets virksomhet.

”Molar activity” er, i følge Bronfenbrenner, sentralt i menneskets utvikling, og kan ses parallelt til Leontjevs virksomhetsbegrep. ”A molar activity is an ongoing behaviour possessing a momentum of its own and perceived as having meaning or intent by the participant in the setting” (1979, s. 45).

I følge Karpatschof (Leontjev, 2002), definerer Leontjev virksomhet som ”en aktivitet, der er genstands – og målrettet”. Virksomhetens gjenstand er det virkelige motiv. De handlingene,

som utgjør virksomheten, settes i gang av virksomhetens motiv, men styres mot målet. ”En aktivitet, der er genstands- og målrettet, en aktivitet, der må kaldes virksomhed”. Den menneskelige virksomhet eksisterer ikke på noen annen måte enn i form av en handling, eller en kjede av handlinger (Leontjev 2002, s.25 og s.73-75). Bronfenbrenner (1979) har, til dels med utgangspunkt i virksomhetsteorien, utviklet et eget perspektiv for å forstå menneskets utvikling. Perspektivet fokuserer på interaksjonen mellom menneskets og de omgivelsene mennesket er en del av. Vår økologiske ¹ verden består av ulike system, som Bronfenbrenner billedlig illustrerer med et sett russiske dukker, hvor mikrosystem sammenlignes med den innerste dukken, og makrosystemet som den ytterste.

Psykologiens tradisjonelle måte å beskrive utviklingsprosessene på er, i følge Leontjev (2002), som en enkel vekselvirkning mellom individ og samfunn, hvor ”hovedoppgaven var at studere bevidsthedselementernes afhængighed af de forskellige parametre ved de stimuli, der fremkaldte dem” (2002, s.48). Et toleddet system. Virksomhetsteorien er en teori om de prosesser som mennesket forandrer og utvikler seg gjennom, og Leontjev utviklet et tre-faktor-system for å forstå dette forholdet. Virksomheten er det ledd som formidler forbindelsene mellom mennesket og omgivelsene. Med andre ord har man et system bestående av tre faktorer; mennesket, omgivelsene og virksomheten.

I følge tre-faktor-systemet betragtes menneskelig handling eller aktivitet som virksomhet, når virksomhedens motiv og handlingenes mål er sammenfallende. Menneskelig handling og aktivitet er et medierende led imellem individ og omverden. Alle relationer mellem menneske og omverden er medieret gennem handling og aktivitet. (Borg et al 2003, s.59-60)

Illustrasjon av tre-faktor-systemet;

(Hammerlin og Larsen, 1997, s.134)

¹ Utviklingsøkologi beskrives av Inge Bø (1993) som en studie av og læren om hvordan mennesket utvikles, sosialiseres og vokser i et dynamisk vekselspill.

Modellen visualiserer hvordan menneskets psykiske utvikling sees som en dialektisk prosess mellom mennesket og omverden/samfunnet, hvor menneskets virksomhet er den avgjørende faktor for utviklingen. Gjennom virksomheten erkjenner mennesket sin omverden, tilegner seg ferdigheter og utvikler sin bevissthet.

Bronfenbrenner (1979) har en tilsvarende modell, og beskriver sitt perspektiv på menneskets utvikling gjennom fire system. Mikrosystem defineres som "a pattern of activities, roles, and interpersonal relations experienced by the developing person in a given setting with particular physical and material characteristics" (1979, s.22). Dette systemet kan være hjemmet, nærmiljøet, eller treningssenteret. En situasjon som gir muligheter for interaksjon og samhandling mellom mennesker.

De neste, mesosystemene, formes og utvides når personen er en aktiv deltager i flere og ulike mikrosystem. "A mesosystem comprises the interrelations among two or more settings in which the developing person actively participates" (1979, s.25). Å flytte fra eget hjem til omsorgsbolig bidrar til å utvikle nye mesosystem. Bronfenbrenner betegner dette som en varig økologisk overgang (1979, s.26).

Exosystemet er det tredje nivå.

An exosystem refers to one or more settings that do not involve the developing person as an active participant, but in which events occur that affect, or are affected by, what happens in the setting containing the developing person (1979, s.25).

Exosystemene har ingen direkte påvirkning på den enkelte, men indirekte. I denne sammenheng kan det være naturlig å trekke paralleller til kommunes plan for bygging av omsorgsboliger som et eksempel på et exosystem. Hvor faktorer som beliggenhet, areal, bemanning og husleie kan være deler av denne.

Det fjerde og siste systemet er makrosystemet (1979, s. 26), og refererer til det samfunnet vi lever i. Hvilke verdisyn som ligger til grunn, og påvirker samfunnet som helhet og det enkelte individ. Bronfenbrenner (1979) skriver med utgangspunkt i barneoppdragelse om hvordan kulturen og samfunnet bidrar til å påvirke mål og motiv for hva vi gjør, kollektivt og individuelt. Hvordan samfunnets overordnede mål og verdier, makrosystemet, påvirker hva vi gjør og meningsinnholdet i virksomhetene.

Etter min oppfatning korresponderer Bronfenbrenners teori med de tidligere stilte spørsmål om flytting til omsorgsbolig er i ferd med å bli en kulturelt anerkjent overgang (Thorsen 1998). I hvilken grad kan brukermedvirkning og empowerment, som et av samfunnets overordnede mål, påvirke hvilke aktiviteter eldre i omsorgsbolig utfører, og meningsinnholdet i disse?

Leontjev omtaler to aspekter ved virksomhetsprosessen. Virksomhetens indre og ytre side. Det vil alltid være en gjensidig forbindelse mellom indre og ytre virksomhet. Den indre side rommer de bevisste hensikter hos mennesket som handler. Dette kan være den nødvendige planlegging som må skje i forkant av en handling, eller den bevisste forestilling om hvilket mål som skal nås.

Virksomhetens ytre side er de konkrete handlingene som er synlige for omgivelsene. I følge teorien er den ytre virksomheten drivkraften for den indre, og grunnlaget for utviklingsmuligheter (Opsahl og Ravn 2003). De konkrete handlingene deles i operasjoner, og er sammensatt av funksjoner. Operasjoner er, i følge Leontjev (2002), framgangsmåten ved gjennomføringen av en handling.

Leontjev eksemplifiserer dette ved ulike redskapshandlinger, som det å dele et papir i to. Denne handlingen kan operasjonaliseres gjennom bruk av ulike typer redskap, som saks, kniv, skjærefjøl. Videre sier Leontjev at operasjonen i forhold til handlingen, liksom handlingen i forhold til virksomheten, ikke utgjør noen selvstendig del. Operasjonen realiserer alltid subjektets handling, og deles i funksjoner. De sansemessige og motoriske delene av operasjonen (2002, s. 79).

Leontjev (2002) påpeker viktigheten av å skille mellom handlingen og betingelsene for handlingen, operasjonene. En person som flytter til ny bolig vil sannsynligvis opprettholde mange av sine målsettinger i forhold til hverdagsaktivitetene, for eksempel å lage middag. Men betingelsene for handlingen endres, da omgivelsene vil være endret, og medføre en endret operasjonalisering.

Oppsummerende kan en si at virksomhetens ytre side, det som er synlig, består av handlinger, som igjen består av operasjoner, og som igjen er sammensatt av funksjoner. Axel (1997) illustrerer hierarkiet med følgende eksempel;

Collective hunting is the activity, the prey is its object, and hunger for the prey is the motive. When beaters make noise to frighten the game, the clapping of their hands is operation, and the beating as a whole is filled by the realization of the activity. This noise making action has as its goal the frightening of the game. However, the goal contradicts the object and motive of activity, which is to catch the animal and distribute and consume food. The beaters action is part of the activity on the basis of their conscious knowledge that they frighten the game so that it can be caught (1997, s.137)

Eksempelet tydeliggjør sammenhengen mellom virksomheten, handlingen og operasjonene. Samtidig illustrerer Axel her virksomhetens indre og ytre side, og den kontinuerlige gjensidige forbindelse mellom disse. Hvor motiv og mål for virksomheten påvirker og påvirkes av de handlinger og operasjoner som utføres.

2.2.2. Motiv

Leontjev (2002) sier det finnes ingen virksomhet uten motiv, og motivet gir virksomheten mening. Denne delen av Leontjevs teori kan, etter min oppfatning, eksemplifiseres ved hjelp av følgende historie; En eldre mann har i mange år gjort sine daglige innkjøp på nærbutikken. Målene for handlingen ”å gjøre innkjøp” har vært sosial kontakt, mosjon i tillegg til å skaffe seg mat. I denne sammenhengen er det den sosiale kontakten som er det meningsgivende motivet. ”Det å møte kjente på vei til, på vei fra og i butikken” er virksomheten, mens handlingen er å gjøre innkjøp.

I følge Leontjev er det motivet for handlingen som avgjør om den kan sees på som en virksomhet. ”Samtidig er virksomhet og handling ægte, og tilmed ikke sammenfallende realiteter. En og samme handling kan realisere forskjellige virksomheter” (2002, s.75). I begrepet motiv ligger drivkraften til å handle og hensikten/meningen med virksomheten.

Ti personer går alle på tur i marka søndag formiddag. De ti går nøyaktig den samme turen. De kan ha sammenfallende, men de kan også ha ti ulike motiv for å utføre denne handlingen. En går for å lufte hunden sin, en for å plukke bær, en for å komme i bedre form, en for å møte en god venn og så videre.

Videre sier Leontjev (2002) at ett og samme motiv kan konkretiseres i ulike mål, og tilsvarende frembringe forskjellige handlinger. Er motivet for eksempel å plukke bær kan dette oppnås ved å gjennomføre ulike typer handlinger. På samme måten kan motivet endres ved at handlingen endres. Motivets kan i utgangspunktet være å lufte hunden ved å gå en tur i

marka. Underveis møter en på en god venn, eller en finner uventet store mengder tyttebær. Handlingene endres, motivene endres og en realiserer igjen ulike virksomheter.

For at en handling kan betegnes som en virksomhet kreves en overensstemmelse mellom målet for handlingen, handlingens resultat eller produkt, og personens motiv for å utføre handlingen. Det er derfor ikke all menneskelig aktivitet som er virksomhet (Fortmeier 1998). Fortmeier påpeker videre at et motiv motsvarer alltid et behov. Behov kan forstås som både de medfødte biologiske som sult, tørste, behov for søvn, og de samfunnsmessige og historisk utviklede behov. De biologiske behov utvikles under påvirkning av de samfunnsmessige faktorer. Hva man spiser, hvordan, når og med hvem er påvirket av det samfunnet man lever i og hvilke verdier man tilegner seg i løpet av livet. "Et behov alene setter ikke en handling i gang; der må først være en forestilling om hvilken genstand, der kan tilfredsstillende behovet, og i denne forestilling om genstanden ligger motivet for at handle" (Fortmeier 1998, s.10)

2.2.3. Mening

Leontjev (2002) opererer med meningsgivende motiver, konstatering av behov og de igangsettende, stimulerende motiver, preget av positive og negative følelser. Han bygger et hierarki av motiv, hvor de meningsgivende alltid kommer øverst. Slik ligger både drivkraften til å handle og hensikten, eller meningen med virksomheten i motivet (Opsahl og Ravn, 2003). I følge Hammerlin og Larsen (1997) vil behov og motiv ligge til grunn for, og gir virksomheten mening (s. 208). Behov i denne sammenhengen er hva man i dagligtalen omtaler som behov – et behov for noe bestemt, for et objekt. Videre sier forfatterne at behovstilfredsstillende er med på å styre og motivere individets handlinger.

Opsahl og Ravn (2003) refererer til Jerlang (2001), og sier Leontjev bruker

objektiv betydning, og personlig mening, om begreper og handlemåter med tanke på hvorledes de forstås samfunnsmessig og av det enkelte individet. Med objektiv betydning forstås den allmenne samfunnsmessige oppfatningen som gjelder på et bestemt historisk tidspunkt, mens den personlige meningen står for hva den enkelte personen tillegger begrepet eller handlemåten. (Opsahl og Ravn 2003, s.57)

Den personlige "mening" betegner Leontjev (2002) også som det konkrete subjekts "væren-for-sig", og som har legemliggjort seg i subjektene. I motsetning til betydningene som ikke

realiserer seg selv ”når de fungerer i den individuelle bevidstheds system”. Videre sier han at betydningen eksisterer ikke på noen annen måte enn noe som realiserer forskjellige personlige ”meninger”. ”Meningernes legemliggjørelse i betydningene er en dybt intim, psykologisk indholdsrig proces, der på ingen måde forløber automatisk og momentant” (2002, s.121).

Både objektiv betydning og personlig mening styres av kulturell tilhørighet og et bestemt historisk tidspunkt. For eksempel kjenner de aller fleste til den objektive betydningen av ulike karaktersystem som gjelder til enhver tid, men hvilken mening en gitt karakter har for den enkelte kan være forskjellig.

I følge Bronfenbrenner (1979) er meningsaspektet sentralt i definisjonen av ”molar activities”, hvor menneskets utvikling skjer i relasjon til andre mennesker og omgivelsene. Videre er motiv, og ulike mål for aktiviteten, viktige faktorer. Hvor tid og kompleksiteten i målstrukturen er sentrale elementer.

Fortmeier (1998) viser i sin masteroppgave til tre aspekter ved meningsfulle aktiviteter og eldre menns liv. For det første vektlegges muligheten til å utøve sosiale aktiviteter knyttet til interesser. Videre å utføre aktiviteter som oppleves som viktige, og igjen muligheten til å utøve aktiviteter hvor målet er å opprettholde, eller bedre funksjonsevnen. Fortmeier fant i sin studie tre dimensjoner knyttet til aktivitet og opplevelsen av mening. Dimensjonene har hun valgt å betegne som behovsdimensjonen, interessedimensjonen og kulturdimensjonen (1998, s.48-51).

I følge Fortmeier (1998) vil kunnskap om personens motiver, og til handlingens konkrete mål og resultat, gi mulighet for å vurdere sammenhengen mellom mål og motiv, og igjen få innsikt i hva som gjør handlingen meningsfull.

2.3. Avklaring av begrep

Begrepet meningsfulle hverdagsaktiviteter er sentralt i studien. Med bakgrunn i virksomhetsteorien (Leontjev, 2002) kan dette sees parallelt til begrepet virksomhet. Virksomhet er, i følge Leontjev, en høyere organisert form for aktivitet som har et mål og motiv, og hvor motivet gir virksomheten mening (2002, s.18).

Virksomhet er noe de fleste av oss i daglig tale kan forbinde med noe annet enn begrepet hentet fra virksomhetsteorien. Jeg har derfor sett det som tjenelig å ta i bruk begrepene aktivitet og hverdagsaktivitet. Dette kan bidra til å gjøre oppgaven mer tilgjengelig for leseren. Jeg har videre sett det nødvendig å utdype begrepene aktivitet og hverdagsliv.

2.3.1. Aktivitet

Virksomhetsteorien (Leontjev, 2002) vektlegger aktivitetenes betydning for menneskets psykiske utvikling, og begrepsapparatet gir mulighet for å analysere aktivitetens innhold, motiv og mål (Opsahl og Ravn 2003). Aktivitet som perspektiv på den kliniske hjelperelasjonen er med bakgrunn i en antagelse om at mennesket er i behov for, og utvikler seg, gjennom aktivitet (Wilcock, 1998). Dette perspektivet korresponderer med virksomhetsteorien.

Virksomhet eller handling som oppleves meningsfull, og som har en hensikt, er sentralt i ergoterapeuters forståelse av aktivitet (Ness 1999, s.19). I engelsk språk benyttes begrepet "occupational therapy" om ergoterapi. "Occupation" er fra latin, occupacio, som betyr å gripe, ta i besittelse eller ha kontroll over (Yerxa 1998). I følge Wilcock (1999) har begrepet "occupation" en videre betydning. Wilcock sier "occupation" er en syntese av doing (gjøren), being (væren) og becoming (hva vi blir), og påpeker at menneskets utvikling og endringsprosesser skjer i dynamikken mellom doing, being og becoming.

Modell for menneskelig aktivitet (MoHo) er en ergoterapeutisk begrepsmodell som bygger på dynamisk systemteori (Kielhofner, 2006). Modellen beskriver menneskets muligheter for utvikling og endring gjennom aktivitet, og beskriver bruk av aktivitet i en terapeutisk sammenheng. Modellen anvender begrepet "human occupation". Begrepet oversettes til "menneskelig aktivitet", og omhandler det å være aktiv i arbeid, lek (fritid) eller dagliglivet. I en tidsmessig, fysisk og kulturell sammenheng (Kielhofner 2006, s.1).

Modellen beskriver fire miljømessige rammer for aktivitet, hvor miljøet er omgivelsene mennesket befinner seg i. Kielhofner benevner disse lagene fra innerst til ytterst i rekkefølgen; objekter, oppgaver, sosiale grupper og organisasjoner og til slutt kultur. I følge Kielhofner er aktivitet et komplekst og mangesidig begrep, og som foregår i rammen av tid, rom, samfunn og kultur. Denne forståelsen av aktivitet, er etter min oppfatning, forenlig med Leontjevs (2002) virksomhetsbegrep. Videre er modellens vektlegging av omgivelsene, etter min mening, parallell til Bronfenbrenners (1979) fire systemer i vår økologiske verden.

2.3.2. Hverdagsliv

Swane (2005) refererer til filosofen Alfred Schutz, og sier hverdagslivets struktur består av elementer som er til stede hele tiden i ethvert menneskes liv. "Vi lever i en tid-og-sted-struktur sammen med andre mennesker og er omgitt av materielle ting" (2005, s.211). Videre sier Swane at relasjoner til andre mennesker har en framtrædende plass i hverdagslivet. Vi lever hverdagslivet først og fremst blant andre mennesker. Swane (2005) peker også på sammenhengene mellom den enkeltes erfaringer i eget hverdagsliv og de samfunnsmessige vilkår og holdninger som påvirker hverdagen.

Hverdagslivet er en kulturverden, og innebærer at mennesker knytter en eller annen mening til erfaringene de gjør. "Når vi knytter en mening til noe, og det gjør vi hele tiden, får opplevelsen en betydning for oss".

De materielle gjenstandene er en grunnleggende del av strukturen i hverdagslivet. Gjenstander blir med i en kulturell meningsstruktur og ting får betydning for oss ut fra den materielle verden vi lever i (Swane, 2005,s. 212).

Gullestad sier "hverdagslivet er samfunnet sett i tverrsnitt, med tyngdepunkt i enkeltmennesket og i hjemmet" (1989, s.24). Hjemmet er sentralt i Gullestad sin definisjon av hverdagsliv. Hjemmet er det stedet en oppholder seg, drar ut i fra og kommer tilbake til. Det faste holdepunktet. Det er også i hjemmet, og i hverdagslivet mennesker binder sammen de ulike aktiviteter og fora de deltar i. En sammenbinding av disse faktorene er, i følge Gullestad, viktige i vår streben etter integrasjon og mening.

Hverdagen kan, for mange, oppfattes som en vanlig dag, i motsetning til helg, høytid og fest. Jeg har i denne studien valgt å inkludere både ukedager og helgedager i begrepet hverdag.

I følge Tuntland (2006) er hverdagens aktiviteter så ordinære at folk ikke tenker mye over hvilken betydning de har. Aktivitetene bærer preg av at de utføres etter et utviklet mønster eller rutiner. ”Hverdagens gjøremål rommer et vidt spekter av aktiviteter, og det vil variere hvilke aktiviteter som gir oss mening” (Tuntland 2006, s.39).

Kielhofner (2006) sier hverdagsaktivitetene henger sammen med en persons kulturelle verdier. De er på den ene siden aktivitetsformer, og personlige verdier, roller, rutiner og ferdigheter på den andre siden.

2.4. Oppsummering

Virksomhetsteorien vil være det styrende teoretiske bakteppet i studien. Videre har litteraturgjennomgangen sett på teorier som har paralleller til virksomhetsteorien. Med bakgrunn i målgruppen er teori vedrørende aldring og livsløp et nødvendig og interessant supplement. Det er, etter min oppfatning, verdt å påpeke i hvor begrenset grad det tidligere har vært forsket på Eldres hverdagsliv i omsorgsbolig. Teorien er derfor hentet fra flere fagområder.

3. Metode

3.1. Valg av forskningsmetode

Kvalitativ forskningsmetode er en av flere veier til vitenskapelig kunnskap, og med bakgrunn i krav om gyldighet er det avgjørende at metoden bestemmes av problemstillingen, og ikke omvendt (Malterud, 2003). Målet med denne forskningsmetoden er forståelse av det fenomen en ønsker å undersøke. Kvalitative metoder kan åpne for forskning på felter der problemstillingen er sammensatt og kompleks, og hvor en utforsker menneskenes erfaringer, opplevelser, verdier og samhandlinger. ”Målet er å utforske meningsinnholdet i sosiale fenomener, slik det oppleves for de involverte selv innen deres naturlige sammenheng” (Malterud 2003, s. 31).

I studien søker jeg kunnskap om erfaringer og opplevelser informantene har i en endret livsverden, og har med dette utgangspunktet valgt en kvalitativ forskningsmetode, hvor målet med metoden er forståelse snarere enn forklaring.

3.1.1. Kvalitativt forskningsintervju

Blant de kvalitative forskningsmetodene har jeg valgt forskningsintervju som metode. Et intervju som ”har til formål at indhente beskrivelser af den interviewedes livsverden med henblik på at fortolke betydningen af de beskrevne fænomener” (Kvale 1997, s.19). Kvale sier videre at formålet er å beskrive og å forstå sentrale temaer i den daglige livsverden ut fra intervjupersonens eget perspektiv.

I følge Kvale (1997) er forskningsintervjuet basert på dagliglivets samtaler, og er preget av interaksjonen mellom informanten og forskeren. En utveksling av synspunkter mellom to personer som samtaler om et tema av felles interesse. Samtidig er intervjuet en profesjonell samtale hvor forskeren definerer og i stor grad kontrollerer situasjonen. Kvale understreker ti kvalifikasjonskriterier for intervjueren, hvor han vektlegger viten om intervjuemnet, å være strukturert, klar, vennlig, sensitiv, åpen, styrende og kritisk. I tillegg vil det være viktig med evnen til å huske hva informanten har sagt tidligere i intervjuet, og at man underveis er i stand til å avklare og utvide meningen i informantens utsagn (1997, s.152-153).

3.2. Tilgang til forskningsfeltet

3.2.1. Utvalgskriterier

Deltakerne skulle være enslige i aldersgruppen 70 til 85 år, bo i omsorgsbolig, og hatt en botid i boligen på minimum tre måneder. Valget var begrunnet i tidligere kjennskap til alderssammensetningen hos beboerne i kommunens omsorgsboliger. Gjennomsnittsalderen var derimot noe høyere enn forventet, og aldersgruppen ble korrigert til 75 til 90 år. Dette ble gjennomført etter hjelp fra representant i kommunen. En av informantene var gift, og bodde fortsatt sammen med sin ektefelle. Vedkommende tok telefonkontakt og ytret et sterkt ønske om å få delta i studien selv om hun ikke oppfylte alle utvalgskriteriene. Hun fortalte at hun hadde mange synspunkter på det å bo i omsorgsbolig, og at hun ønsket å meddele disse. Videre fortalte hun at ektefelles helsetilstand var slik at de fikk hjelp fra hjemmetjenesten til de fleste av hans daglige gjøremål, og at hennes hverdag i begrenset omfang var preget av å være samboende med ektefellen. Denne deltakeren oppfylte ikke alle utvalgskriteriene, men med bakgrunn i hennes uttrykte ønske om å få delta valgte jeg likevel å inkludere henne i studien.

Fordi det er forholdsvis få menn i det aktuelle alderssegmentet har en oversamlet menn. Å inkludere både menn og kvinner kan gi mulighet for å sammenligne og eventuelt se på aktuelle kjønnsforskjeller.

Demens og/eller omfattende kommunikasjonsvansker, på grunn av alvorlig hørselshemming, afasi, eller uttalt dysartri, var eksklusjonskriterier. Ingen av de forespurte respondentene ble ekskludert på grunn av dette.

3.2.2. Omsorgsboligene

I den aktuelle kommunen finnes ti ulike boligkompleks definert som omsorgsbolig. Byggherrer for boligkompleksene er både kommunen og det lokale boligbyggelaget. Saksgangen ved tildeling av bolig er imidlertid lik for alle omsorgsboligene. Beliggenheten er i sentrumsnære områder, og i mer landlige deler av kommunen. Enkelte av boligene er bygd i nærheten av, eller i tilknytning til hjemmetjenesten og sykehjemmet. Mens andre er i større grad en del av det eksisterende boligområdet. Det er til dels store variasjoner på

boligens størrelse, planløsning, beliggenhet i terrenget, utsikt, tilgang til felles møteplasser, nærhet til butikk, busstopp, husleie og oppvarming.

Jeg valgte ut de to boligkompleksene med høyest antall leiligheter, og hvor kommunen var byggherre for begge. Det ene boligkomplekset hadde en beliggenhet flere kilometer fra kommunens sentrumsområde, men nært til hjemmetjeneste og sykehjem. Mens det andre hadde sentrumsnær beliggenhet, men med avstand til hjemmetjenesten og sykehjemmet.

3.2.3. Rekruttering av deltakere

En representant fra kommunen har bistått ved utvelgelse av aktuelle informanter etter en gitt kodenøkkel. Hver leilighet har et leilighetsnummer, og utvalget er gjort etter tilfeldig valgt nummerering. Denne framgangsmåten ble gjennomgått og avtalt i møte med representanten fra kommunens administrasjon, og supplert med skriftlig informasjon (vedlegg 3). Videre har administrasjonen sendt ut forespørsel til aktuelle beboere (vedlegg 4), med vedlagt samtykkeerklæring (vedlegg 5) og ferdig frankert og adressert konvolutt. Avtale om intervju med de aktuelle informantene ble gjort etter mottatt skriftlig samtykkeerklæring.

Det ble i første omgang sendt ut tolv forespørsler om deltakelse i prosjektet. Tre av de forespurte tok kontakt pr telefon, og takket nei til å delta. Etter tre uker, og med bare fire positive svar, ble det sendt ut ti nye forespørsler etter samme prosedyre som nevnt over. Dette ga tre nye positive svar. En av deltakerne informerte meg om at en av hennes naboer hadde fått tilsendt en forespørsel. Etter råd fra veileder, tok jeg derfor telefonkontakt med vedkommende, og fikk positiv respons. Av de i alt 22 forespurte, takket fem kvinner og tre menn ja til å delta i prosjektet. Dette utgjør om lag 13 prosent av de 62 beboerne i de to boligkompleksene. Kjønnfordelingen er på 60 % kvinner og 40 % menn. Andelen menn i studien er noe lavere enn dette.

3.2.4. Deltakerne

Gjennomsnittsalderen på deltakerne var 82,8 år med en spredning fra 76 til 88 år (vedlegg 6). Informantene hadde en gjennomsnittlig botid i omsorgsboligen på fire år. Fem hadde bodd i boligen i over fem år, og bare en hadde en botid på mindre enn to år. I den aktuelle

kommunen har leietakerne fortrinnsrett når en omsorgsbolig blir ledig. Det vil si at man kan få bytte leilighet. Bare en av informantene hadde byttet omsorgsbolig i løpet av denne tiden.

Med ett unntak er alle enker eller enkemenn. Seks av deltakerne hadde barn som bodde i samme kommune. To av deltakerne hadde ikke barn. Alle hadde hatt et aktivt yrkesliv utenfor hjemmet, og i hovedsak ansvarsfulle stillinger med krav til utdanning. Seks hadde tidligere bodd i enebolig før de flyttet til omsorgsboligen, en hadde eid en blokkleilighet, mens en hadde leid leilighet på det private boligmarkedet. Fem av informantene bor fortsatt i den bydelen de bodde i tidligere, mens tre hadde flyttet fra fire og opp til 20 kilometer fra tidligere bosted.

Med ett unntak hadde alle deltakerne forholdsvis god gangfunksjon, og forflyttet seg innendørs uten hjelpemiddel som krykke, eller rullator. Utendørs derimot brukte fem av deltakerne hjelpemiddel. Rullator, krykke, eller vandrestaver. Fem av deltakerne mottok tjenester fra hjemmetjenesten. Omfanget av denne tjenesten varierte fra daglig tilsyn til hjemmehjelp en gang hver fjortende dag.

Blant deltakerne var det til dels store ulikheter når det gjaldt familiebakgrunn og oppvekst. Kun en av informantene var født og oppvokst i denne kommunen. De andre hadde flyttet til kommunen i løpet av ungdommen, eller i tidlig voksen alder.

3.2.4.1. Bakgrunn for å flytte til omsorgsbolig

Informantene fikk innledningsvis spørsmål om hva som var bakgrunnen for at de hadde flyttet til omsorgsboligen. Her var svarene mange, og til dels ulike. Egen, eller ektefelles reduserte helse, som ga konsekvenser for ulike hverdagsaktiviteter var en av årsakene som flere trakk fram.

Jeg greide ikke å stelle hus og hage lenger. Kort og godt og enkelt. For jeg begynte å se at det ene og det andre begynte å forfalle og det, og det gikk meg imot på en måte – så. Jeg klarte det ikke lenger. Kroppen ville ikke være i slag, og snømåking. Så det ble for tungt å bo der kan du si. (Mann 82 år)

Redusert evne til å utføre nødvendige hverdagsaktiviteter ble for mange en av utfordringene. I tillegg til at tidligere bolig medførte mye arbeid med vedlikehold, hadde flere av informantene hus, eller leiligheter som var lite tilgjengelige når helsa begynte "å skranke". Å klare seg mest mulig på egen hånd så ut til å være en av årsakene til at omsorgsboligen ble det nye hjemmet.

Videre var nærhet til sentrum, offentlige tjenester og nærhet til steder hvor de deltok i ulike aktiviteter nevnt som avgjørende faktorer.

...men der var det for langt til byen. Og da var jeg heldig og fikk denne leiligheten. Jeg flytta inn her i høsten 2006. Så her har jeg ikke bodd så veldig lenge da. .... det er fordi at jeg er aktiv. Trives i byen og trives med gode venner og ting jeg holder på med. I sentrum. (Kvinne, 76 år)

Nærhet til tidligere bosted og nærmiljø var bakgrunnen for at flere av informantene hadde valgt å flytte til nettopp denne omsorgsboligen. Tilhørighet til nærmiljøet og bydelen var viktig.

Ja. Og så var det det at vi hadde bodd i ....veien (navngir tidligere bosted) og her kjente vi alt folk. Og så var vi nå gammel, og så var det nå sykehjem her. Jeg tenkte... ja. Jeg tenkte på... jeg tenkte langsiktig. For mor hans ble ett hundre og to år. Far min vart sju og nitti. (Kvinne 87år)

Så synes de (han henviser til barna sine) at det var kjekt at jeg kom hit. For jeg kjente mange her. Lokale bekjentskaper. Som var her...(Mann, 88 år)

3.3. Innhenting av intervjumaterialet

3.3.1. Intervjuguide

Det ble utarbeidet en intervjuguide (Kvale 1997 s.133). Denne ble evaluert underveis, og noe justert. Intervjuguiden var inndelt i tre hovedområder; bakgrunnsopplysninger, informasjon om hverdagsaktiviteter og deres mening i hverdagen, og faktorer som kan bidra til å utvikle og opprettholde aktiviteter i hverdagen. Tematiseringen av underspørsmålene i intervjuguiden var med utgangspunkt i studiens teoretiske referanseramme (vedlegg 7).

Intervjuets første del omhandlet bakgrunnsinformasjon om informanten. Faktaopplysninger vedrørende alder, sivilstand, tidligere yrke, botid i bolig, nærhet til tidligere bolig og nærhet til familie. Denne delen av intervjuet var viktig med tanke på å etablere kontakt og å skape en relasjon.

Intervjuets hoveddel omhandlet informantens hverdagsaktiviteter, aktivitetenes mening, og om forhold som kan bidra til å utvikle og opprettholde aktiviteter i hverdagen. Her ble det brukt åpne spørsmål som inviterte informanten til å fortelle fritt.

3.3.2. Gjennomføring av intervju

Intervjuene ble gjennomført i løpet av januar og februar 2008. Dag og tidspunkt for intervju ble avtalt etter informantens eget ønske. Det ble gjennomført ett intervju pr dag. Alle intervjuene foregikk i informantens eget hjem, omsorgsboligen. Bakgrunnen for dette var et ønske om at informanten skulle være på et kjent sted. Det ga i tillegg muligheter for observasjon (Aadland, 1997), og til å stille supplerende spørsmål. Med ett unntak var det ingen som mottok telefoner, eller besøk i løpet av intervjuet. Besøkets varighet var fra en og en halv til nærmere to og en halv time. Selve intervjuet tok omlag en og en halv til to timer. I løpet av intervjuet fikk alle informantene spørsmål om de var slitne, og om de hadde behov for en pause underveis. To av informantene hadde forberedt og serverte kaffe/te. Dette bidro til en avslappet og hyggelig atmosfære uten at det tok fokus bort fra hensikten med selve samtalen.

I forkant av intervjuet ble det brukt tid til å hilse på informantene, litt småprat om vær og vind og en liten omvisning i boligen. Det ble gitt praktiske opplysninger om varigheten på intervjuet, ivaretagelsen av anonymiteten, hvordan intervjuet ville foregå, lydbåndopptaket, og om muligheten for å trekke seg fra prosjektet når som helst underveis. Selve intervjuet begynte med en kort orientering om bakgrunnen for og hensikten med studien.

Intervjuets innledende del ga informanten mulighet til å fortelle, og en opplevelse av at forsker lytter (Kvale, 2006). Flere av informantene ga uttrykk for at det var en positiv opplevelse å få spørsmål som var enkle å svare på. I tillegg ble det her klart om vedkommende hadde spesielle hørselsvansker. Det ga meg som forsker mulighet til å korrigere plassering av lydbåndopptaker, eller eget stemmevolum.

Lydbåndopptakeren var en MP3-spiller. Flere av informantene ga uttrykk for at de syntes det var positivt at denne var så liten og anonym. En av mennene fortalte han hadde sett for seg en langt større og mer plasskrevende lydbåndopptaker. Etter min vurdering hadde den minimale størrelsen på båndopptakeren en positiv bivirkning ved at den tok svært lite av oppmerksomheten til informantene.

I følge Kvale (2006) kan et kvalitativt intervju være en positiv opplevelse for informanten. Intervjuet kan gi en opplevelse av at et annet menneske er interessert, lydhør, prøver å forstå og har respekt for ens synspunkter. Flere av informantene uttrykte at besøket og intervjuet

hadde vært en hyggelig opplevelse. *”Nei, så mye har jeg ikke snakket på år og dag. Jeg har jo snakket meg helt hes”. ”Du må gjerne komme igjen en dag”.*

Flere av informantene hadde spørsmål om ulike kommunale tjenester, og det ble brukt noe tid i etterkant av intervjuet til å svare på disse. Deler av informasjonen som ble gitt i forkant ble gjentatt etter at intervjuet var avsluttet.

3.4. Nødvendige tillatelser

Prosjektet medførte til dels inngående kjennskap til personopplysninger om informantene. Intervjuene skulle også gjennomføres ved besøk i informantens hjem og ved bruk av lydbandopptaker. Ethiske og faglige vurderinger var styrende i hele prosessen med etablering av kontakt, gjennomføring av intervju og håndtering av muntlig og skriftlig informasjon. Prosjektet ble gjennomført i samsvar med retningslinjer fra Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD), og er godkjent av NSD (vedlegg 8).

3.5. Analyse av data

Analysearbeidet ble gjennomført etter en trinnvis modell som samsvarer med Kvaales (1997, s.187) fire første analysetrinn, og hvor de tre første skjer i løpet av selve intervjuet. Den videre analysen av intervjuene har vært gjennomført etter en ad hoc-anvendelse av forskjellige metoder og teknikker (1997, s. 201).

3.5.1. Intervjuet

I følge Kvale (1997) er forskningsintervjuet en samtale, hvor data oppstår og utvikler seg i en mellommenneskelig relasjon, og er preget av interaksjonen mellom informanten og forskeren. Analyseprosessen starter allerede i løpet av intervjuet, med informantens respons, dens oppdagelse av nye sammenhenger i løpet av samtalen, intervjuerens utprøving og fortolkning, og med påfølgende ny respons fra forskerens side. Intervjuer og informant vil, i følge Kvale, arbeide sammen om denne delen av analysen. Gjennomføringen av intervjuene stilte store krav til meg som forsker og medmenneske. En utdyping av dette vil bli nærmere

omtalt i vurdering av studiens pålitelighet og gyldighet (pkt 3.6). Intervjuguiden ble et verktøy i analyseprosessen, og bidro til at jeg som intervjuer påvirket hvilke tema som ble vektlagt under intervjuet (Kvale 1997, s.131).

Etter at båndopptakeren var avslått var det flere av informantene som kom med supplerende opplysninger. Da jeg takket for meg, og var på vei ut av hjemmet, fortalte flere av informantene om bildene og gjenstandene de hadde hengende på veggen. Dette var bilder og gjenstander som utdypet svarene de hadde gitt i løpet av selve intervjuet, eller som fortalte nye historier om tidligere meningsfulle hverdagsaktiviteter. Disse opplysningene ble notert like etterpå, og er tatt med som et tillegg til transkriberingen av lydbåndopptakene.

3.5.2. Transkripsjon

Lydbåndopptakene er transkribert til tekst ord for ord, og er i sin helhet gjennomført av meg. Lydkvaliteten på MP3-opptakene var svært god, og det var få ord som ikke kom tydelig fram på opptaket. Informantenes identitet ble anonymisert i størst mulig grad i det transkriberte materialet. I ettertid har jeg gjennomgått intervjuene på nytt og fjernet stedsnavn og andre opplysninger som kan knyttes til informantene. Jeg har valgt å gjengi intervjuene delvis på dialekt. Uttrykket i det som ble sagt vil, etter min oppfatning, komme tydeligere fram på denne måten. Likevel har jeg valgt å bruke personlig pronomen ”jeg” i stedet for ”i, ej, eg eller je”. Dette for at det ikke skal være tvil om når informanten omtaler seg selv, eller uttrykker egne meninger, synspunkter og erfaringer. Den delen av kommunikasjonen som uttrykkes gjennom kroppsspråket, pausene, de mange halve setningene, enkeltordene, sukkene og latteren har vært vanskelig å få dokumentert gjennom transkripsjonsarbeidet. Jeg har likevel valgt å markere de fleste ”pausene” i teksten i parentes. Dette var når informanten ble stille, lo, når vi begge lo og når informanten understreket enkelte utsagn ved hjelp av tydelig kroppsspråk.

De tre første intervjuene ble transkribert ferdig før de fem siste ble gjennomført. Dette bidro til at jeg som forsker fikk anledning til å evaluere min egen rolle i intervjusituasjonen, og korrigere denne, supplere med aktuelle kommentarer, eller tilleggs spørsmål i de gjenværende intervjuene. Teksten ble skrevet inn i et tabellformat som ga god oversikt, og var et godt utgangspunkt for den videre analysen. I følge Kvale (1997) er transkripsjon ingen teknisk aktivitet, men snarere en fortolkningsprosess i seg selv. Videre sier Kvale at strukturering av

materialet i tekster letter overblikket, og er i seg selv begynnelsen til en analyse. Forskeren bør videre være oppmerksom på at transkripsjonene ikke er intervjuforskningens rådata, men de er kunstige konstruksjoner fra en muntlig til en skriftlig kommunikasjonsform (1997, s. 163).

Det var vanskelig å formidle informantens uttrykte meningsinnhold gjennom selve teksten. Etter at alt materialet var ferdig transkribert, i underkant av 130 sider, valgte jeg derfor å lytte gjennom alle intervjuene en gang til, og supplere teksten med egne kommentarer. Gjennom dette arbeidet ble det tydeligere for meg hvilke deler av samtalen jeg hadde vært oppmerksom på mens intervjuet foregikk, og hvilke deler som ikke hadde fått den samme oppmerksomheten. I ettertid har jeg registrert flere temaer som kunne vært fulgt opp nærmere med supplerende spørsmål for å klargjøre informantens meningsytring.

3.5.3. Strukturering og videre analyse

Kvale (1997) sier man gjennom transkriberingen ikke vil kunne synliggjøre hva som skjer i relasjonen mellom informant og forsker. Som forsker bør en være oppmerksom på de mange mulighetene for at informantens opprinnelige meningsytring kan ha gått tapt, eller blitt endret underveis i denne prosessen.

Det transkriberte datamaterialet ble gjennomlest gjentatte ganger. Videre utarbeidet jeg et skjema hvor datamaterialet manuelt ble kategorisert etter begrepene i virksomhetsteorien (Leontjev 2002). I denne delen av analysen nærmet jeg meg metoden Kvale beskriver som meningskategorisering (1997, s.194). I tillegg ble denne delen av analysen gjennomført ved hjelp av dataverktøyet NUD*IST (Ødegård 2005).

NUD*IST er et dataverktøy for håndtering av kvalitative data. Verktøyet er, på linje med flere tilsvarende dataprogrammer, et hjelpemiddel i systematiseringen av innhentet data. I følge Kvale (1997) erstatter denne ”elektroniske saksen” den tidkrevende analysemetoden som besto i å klippe og lime det til dels svært omfattende skriftlige materialet, og vil kunne bidra til at forskeren kan prøve ut et større antall aktuelle analytiske muligheter. NUD*IST har, i likhet med mange andre dataprogram for kvalitativ analyse, noen hovedfunksjoner som er tilpasset behovet for et redskap i systematiseringen og kategoriseringen av tekstmaterialet. Innenfor dette programmet brukes begrepet noder, forstått som variabler (Ødegård 2005) om

systematisering av materialet i kategorier. Kategoriene kan blant annet, som i denne studien, være begrep hentet fra teorien.

Datamaterialet, de åtte transkriberte intervjuene, ble lagt inn som dokumenter i NUD*IST. Videre utarbeidet jeg noder med utgangspunkt i begrep fra teorien. Nodene ble resultatet av alle de aktivitetene (handlingene) informantene fortalte om. Med utgangspunktet i problemstillingen var det ønskelig å analysere de ulike aktivitetene i et tidsperspektiv. Aktiviteter informantene hadde utført tidligere (før), aktiviteter de hadde utført tidligere og som de fortsatt utførte (før og nå), og aktiviteter de utførte nå, men som de ikke hadde utført tidligere.

Denne delen av analysen ga meg en samlet oversikt over i alt 256 noder. For å ivareta anonymiteten til informantene har jeg vært nødt til å omformulere enkelte av aktivitetene. En aktivitet som beskriver eksakt hvor informanten var ansatt, har jeg for eksempel beskrevet som ”jobb”. I utarbeiding av nodene har jeg tatt utgangspunkt i direkte sitat fra informantene. Sitatene har ofte vært ulike, men har etter min forståelse, hatt et tilsvarende innhold. For eksempel ”dra til byen, går til byen, tar bussen til byen”. Disse likelydende sitatene har jeg vurdert som å være en og samme aktivitet, og de har derfor blitt en node. Hver enkelt node fikk en tallkode, og når en og samme node gjentok seg flere ganger ble dette registrert i NUD*IST.

Nodene ble videre registrert i et ”node -tre” (Ødegård 2005, s. 8), som visualiserte mulige mønster, sammenhenger og tendenser. I denne studien ble variasjoner i forekomsten av de ulike aktivitetene i et tidsperspektiv synliggjort ved hjelp av node-treet.

I arbeidet med å finne fram til informantenes motiv og mål for den enkelte aktivitet tok jeg i bruk papirutgaven av de transkriberte intervjuene. Papirutgaven var, etter min oppfatning, et mer håndterbart verktøy i denne delen av prosessen.

Aktivitetene med klare mål og motiv ble kategorisert som virksomheter (Leontjev, 2002). I det videre arbeidet med analysen prøvde jeg meg fram med en kombinasjon av NUD*IST og manuell registrering av kategoriene. Enkelte av virksomhetene ble lagt inn som noder i NUD*IST. Faktorene som bidro til å utvikle og opprettholde virksomhetene ble ”undernoder” til hver og en av ”virksomhetsnodene”.

Dataverktøyet ga en oversikt over hvilke faktorer som påvirket hvilken virksomhet. I tillegg ga visualiseringen av denne oversikten, node-treet, hjelp til å finne mønster og synliggjøre tendenser. Et av mønstrene var hvordan en og samme faktor påvirket flere virksomheter. Kompleksiteten i materialet ble en stor utfordring, og medførte at jeg supplerte bruken av NUD*IST med egne skriftlige notater og figurer.

Ved bruk av NUD*IST ble datamaterialet gjennomgått mange ganger. For hver enkelt node ble alle intervjuene gjennomlest. Hensikten med hver enkelt gjennomgang var i utgangspunktet knyttet opp til en konkret node, men samtidig ble andre aktuelle momenter registrert. Disse ble skrevet ned i en egen logg, eller ført inn som ”memo” i programmet (Ødegård 2005, s. 8).

Dataverktøyet har vært et nyttig bidrag til en systematisk gjennomarbeiding av materialet. NUD*IST har bidratt til en økt distanse til egen forforståelse. I den forstand at egne synspunkter, og tidligere erfaringer i mindre grad har påvirket tolkningen av materialet i denne delen av prosessen. Samtidig erkjenner jeg mulighetene for å miste verdifulle data ved å foreta gjentatte selektive utvelgelser fra teksten, tekstsøk (Ødegård 2005, s.8). Dette ble delvis kompensert ved å lese gjennom intervjuene flere ganger mens jeg arbeidet med dataverktøyet.

3.6. Pålitelighet og gyldighet

Tesch (1990) påpeker de omfattende variasjonsmulighetene i analyse av kvalitative data. Og sier den eneste fellesnevneren er at analysen er prosessen med å finne mening i narrative data (1990, s.4). Kvale (1997) er noe mer konkret, og sier det overordnede spørsmål i vurdering av validitet i kvalitativ forskning er ”i hvilken grad undersøker metoden det den er ment å undersøke?” (1997, s. 165-167).

Innledningsvis redegjorde jeg for deler av min forforståelse. Bevissthet og refleksjon over egen rolle, og relasjon til tema er nødvendig. Samtidig har min forforståelse hatt innvirkning på hele prosessen. Tesch sier at i det man ser etter sammenhenger søker man også forklaringer (Tech 1990, s. 85).

Jeg har fortløpende i presentasjonen av analysen stilt spørsmål til, og reflektert over studiens validitet og reliabilitet. Studien bygger på datamateriale i fra åtte informanter. I hvilken grad funnene er generaliserbare er vanskelig å gi en god vurdering av. Forekomsten av tidligere yrkesaktivitet og utdanning er ikke representativt for denne aldersgruppen. Informantene utgjorde 13 % av alle beboerne i de to boligkompleksene. For å tydeliggjøre eventuelle kjønnsforskjeller burde studien hatt et noe større utvalg, og med lik representasjon av menn og kvinner. Likevel var studiens primære mål å se nærmere på den enkeltes opplevelser og erfaringer.

Molander (1996) understreker hvilken funksjon kroppsspråket har i all kommunikasjon. Han refererer Asplund (1987) som sier; ”Jag vet inte vad jag har sagt innan du har svarat och du vet inte vad du har sagt innan jag har svarat. Du visar mig vad jag har sagt och jag visar dig vad du har sagt” (1996, s.124).

Har jeg stilt de spørsmålene jeg ville ha svar på? Har informantene svart på de spørsmål de oppfattet jeg spurte de om? Og har jeg som forsker forstått de budskap som ble formidlet? Intervjuguiden var til god hjelp, men i ettertid ser jeg hvordan spørsmålsstillingen kan ha påvirket svarene jeg fikk. Blant annet ba jeg informantene om å fortelle hva de gjorde i løpet av en dag, og ba de samtidig å starte med morgenen. De aller fleste begynte å fortelle om når de sto opp, gikk på badet og laget frokost. Vektleggingen av frokost som aktivitet er klart påvirket av min spørsmålsstilling. I ettertid ser jeg dette kan være en kritikk til studien.

I hvilken grad intervju som metode har bidratt til å undersøke det studien var ment å undersøke blir et tolkningsspørsmål. Intervjuet foregikk hjemme hos informantene, og ga mulighet for noen observasjoner. En kombinasjon av intervju, observasjon og/eller feltarbeid (Aadland 1997) kunne gitt et mer nyansert bilde av de eldres opplevelser og erfaringer. Intervjuguiden, i tillegg til mangeårig erfaring som terapeut var til god hjelp. Likevel var balansegangen mellom rollen som forsker og terapeut en utfordring. I ettertid ser jeg at de siste intervjuene bærer preg av min gradvis økende erfaring som forsker. Disse er mer åpne i formen, og tillater i større grad at informanten forteller fritt.

Min evne til å etablere kontakt, være aktivt lyttende, stille spørsmål, gjenta spørsmålene, eller be om en bekreftelse på at jeg som tilhører har oppfattet informantens budskap var viktige redskap i verifiseringen (Kvale 1997).

”Det kvalitative forskningsinterview er særlig velegnet til anvendelse af ledende spørgsmål for tilbagevendende at kontrollere pålideligheden af de interviewedes svar, såvel som for at verifisere interviwerens fortolkninger” (Kvale 1997, s.157)

Alle informantene fikk tilbud om å ta kontakt etter at besøket var avsluttet, og alle hadde fått mitt navn og telefonnummer. Dette tilbudet ble gitt med tanke på at informanten kunne ha spørsmål i ettertid vedrørende intervjuet, eller til eventuelle opplysninger vedkommende hadde gitt. Kun en av informantene ba om ny kontakt. Det ble, etter ønske fra vedkommende, foretatt et nytt hjemmebesøk. Hun fikk lese det transkriberte intervjuet, stille spørsmål og komme med tilleggsopplysninger. Informanten ga uttrykk for at hun hadde behov for å være komfortabel med de opplysningene hun hadde gitt.

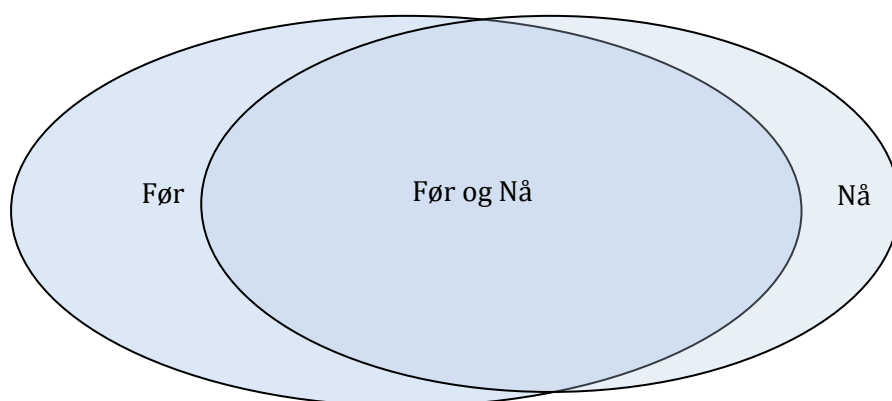
Vedkommende fikk tilbud om å ta ny kontakt pr telefon hvis hun fortsatt var usikker på de opplysningene og meningsytringene hun hadde kommet med. En ny henvendelse ble imidlertid ikke mottatt

Verifisering ble også gjennomført underveis i intervjuet. Ved å gjenta utsagnene fra informantene, og å stille spørsmål om jeg som intervjuer hadde oppfattet meningsytringen riktig. I denne sammenhengen var erfaringen som mangeårig terapeut nyttig.

4. Presentasjon av funn - Hverdagsaktivitetene før og nå

Kapittel fire er delt i to hoveddeler. I hver del presenteres funnene av hverdagsaktivitetene før og nå. Overskriftene er hentet fra uttrykte motiv hos studiens informanter, og funnene presenteres i et tidsperspektiv hvor tidligere hverdagsaktiviteter følges av nåværende. Eksempler på motiv for de ulike aktivitetene nevnes fortløpende.

Forekomsten av, og fordelingen mellom tidligere og nåværende hverdagsaktiviteter illustreres ved hjelp av følgende figur;

Figur 4.0;

- *Hverdagsaktiviteter som ble utført tidligere (før flytting til omsorgsboligen), men ikke nå (før)*
- *Hverdagsaktiviteter som ble utført tidligere, og som også utføres i dag (før og nå)*
- *Hverdagsaktiviteter som utføres i dag, men som ikke ble utført tidligere (nå)*

Denne delen av analysen ble i sin helhet gjennomført ved hjelp av NUD*IST (Ødegård 2005). Som figuren viser er forekomsten av helt nye aktiviteter svært begrenset, og disse presenteres avslutningsvis i hvert av underkapitlene.

For å gi et oversiktlig bilde av alle hverdagsaktivitetene har jeg valgt å gruppere aktivitetene i kategoriene hjem, omsorgsoppgaver, arbeid og fritidsaktiviteter.

Datamaterialet presenteres ved hjelp av figurer for å visualisere kategoriene, og med tilhørende eksempler på aktiviteter innen den enkelte kategori. Det bør legges til at det ikke er en reell sammenheng mellom forekomsten av aktivitetene og størrelsen på boksene i

figurene. En mer presis kartlegging av hvilke hverdagsaktiviteter hver enkelt informant utførte tidligere, hvilke de utfører i dag, og omfanget av disse, hadde vært interessant. Derimot ville det krevd en annen tilnærming enn hva som er gjennomført i denne studien.

De ulike aktivitetene er kategorisert med bakgrunn i tolkning av informantenes utsagn og egen forforståelse. For eksempel kan aktiviteten ”å strikke” for noen være en omsorgsoppgave, mens den for andre er en fritidsaktivitet. Hvilke motiv som ligger til grunn for aktiviteten ser ut til å ha en innvirkning. Dette vil bli drøftet i kapittel seks.

Funnene blir i tillegg presentert ved hjelp av utvalgte sitat fra informantene. To av de kvinnelige informantene er 81 år, og to er 87 år. For at leseren skal kunne skille dem fra hverandre har jeg valgt å benevne dem som kvinne A og kvinne B.

4.1. ”Å klare meg selv – å være til hjelp for andre”

Her presenteres de tidligere og nåværende hverdagsaktivitetene med tilknytning til hjemmet. De praktiske oppgavene for å holde hus og hjem i orden, og omsorgsoppgavene for egen person, familie, nære venner og naboer.

Økende problemer med å utføre nødvendige hverdagsaktiviteter var for mange bakgrunnen for at de flyttet fra hjemmet sitt. Samtidig uttrykte informantene forventninger om å kunne klare seg mest mulig på egen hånd som en av årsakene til at nettopp omsorgsboligen ble det nye hjemmet.

Det var nå det da vet du at jeg ble ... jeg mente det at jeg kan ikke ha ungene mine til å holde på å passe meg ..., for jeg vet hva det er å passe syke folk sjøl. Så derfor så ble det spørsmål om jeg ville hit. Men hadde jeg visst at jeg vart såpass som jeg ble nå så hadde jeg nå .. jeg vet ikke.. det er en fordel her det er heis og nærme butikken så jeg slipper å be folk handle til meg, hvis jeg ikke skal handle tunge ting da. Men nå har jeg nå fått rullator for å handle i. (Kvinne B, 81år)

Forventningene til omsorgsboligen gjaldt både utforming og beliggenhet, samt mulighet for tilgang på praktisk hjelp.

4.1.1. Hverdagsaktivitetene før

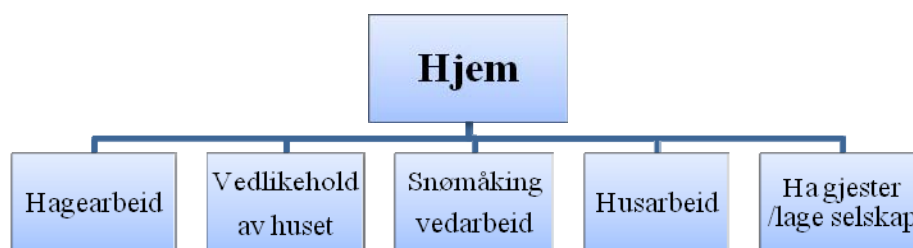
Uten unntak, fortalte informantene mye og detaljert om tidligere utførte hverdagsaktiviteter. Tidsepoken de valgte å fortelle fra varierte fra tidlig barndom og ungdom, og fram til

pensjonisttilværelsen. Noen vektla mangfoldet, mens andre ga mer detaljerte beskrivelser av noen få hverdagsaktiviteter.

Dette er aktivitetene de utførte før, men som de av ulike årsaker ikke utfører i dag.

4.1.1.1. Hjem

Figur 4.1.1.1: Tidligere hverdagsaktiviteter knyttet til hjemmet

Seks av informantene bodde tidligere i enebolig. Disse trekker frem eksempler på hvordan boligen medførte omfattende, og til dels svært arbeidskrevende, oppgaver.

Det var alltid et eller annet jeg fikla med.. på huset og. Jeg hadde uthus og dukkestue og ... (Intervjuer: Så det er en del ting du gjorde tidligere ...) Ja, med hensyn til vedlikehold av hus og hage kan du sei. Det blir det jo ikkje i dag. Nei... (Intervjuer: Er det noe du savner?) Ja. Både og. Ja, snømåkinga sakna jeg no ikkje. (Ler..) Ja, for det var det mykje av, men me hadde heldigvis plass til å få det i frå oss. Men det var langt å dra. (Stillhet...) Ja, jeg likte no godt å pusle i hagen og så videre. (Stillhet...) Det sakner jeg i grunnen... å ikkje ha noko sånt å tusle med. (Stillhet...) (Mann, 82 år)

Samtidig forteller informantene om hvordan arbeidet med hus og hage ga muligheter for utvikling av kunnskap og ferdigheter. Ferdigheter som de var kjent for i egen familie og i nabolaget, og som medførte trivsel både for en selv og andre. Anerkjennelsen de mottok var, for noen av informantene, et av motivene for aktivitetene.

Å ja! Du skjønner det at jeg var nå så glad i å holde på med blomster. Og hagen og verandakassene. Da de kom til meg så sa dem det; Nei, her er det frodig! Da var det veldig fint. Både blomsterkassene mine og hagen ellers. Men nå er det ikkje noko av det. Sånt noko savner jeg da. (Kvinne B, 81 år)

Det var fint oppmed med me for å sei de sjøl. Så sånn... jeg hadde no ein sydvegg på huset som var omtrent rød av roser på sommeren, blant anna. Ja, det er mange som sei det når dei ser bilder derifrå. (Mann, 82 år)

Mannen utdyper dette, og forteller om da en av hans tidligere naboer var på besøk.

Ja. Det var seinast ei på søndag her som så eit bilde derifrå - "og du store tid (informanten navngir seg selv) kor i sakna den der veggen!, sa ho".

En av de kvinnelige informantene vektlegger betydningen av hjemmet i ei tid hvor det var vanskelig å få lån til husbygging. Husbanken hadde bestemte krav i forhold til antall og størrelse på de ulike rom. Verdsetting av å eie sitt eget hus er motiv som blir nevnt i denne sammenhengen.

Motivet for å holde hus og hage i orden hadde for en av de mannlige informantene bakgrunn i tradisjon. Han forteller om hvordan han arvet eiendommen, og hvor viktig det har vært for han å sette den i god stand. Eiendommen har vært i familien i flere generasjoner, og det er et ønske at den fortsatt skal tilhøre familien. Nå har neste generasjon overtatt boligen.

Og så var det nå hele tiden snakket om ... mellom brødrene da ... at når han farfar blir skrøpeligere så skal han gutt nummer to ta over huset. (Mann, 89 år)

En annen av de mannlige informantene flyttet til omsorgsboligen for seks år tilbake på grunn av ektefelles helsetilstand. Etter at de solgte huset kjøpte de seg ei hytte i en av nabokommunene. Han beskriver ulike motiv for å utbedre og vedlikeholde hytta, og om hvordan hytta på mange måter ble det nye huset. Et sted som ga mulighet for nye aktiviteter.

Då vi solgte huset oppi byen, så kjøpte vi ei hytte. Kona og jeg. Og der fikk jeg ta igjen det som jeg ikkje ... (ler..) ... hadde og gjør når jeg hadde hus og tomt. Så jeg har brukt... Det har vore meningsfullt for meg masse ting som jeg har gjort på hytta. Og.. som bare har gjort det bedre der, på stedet der, og huset og det hele. Men... etter en av dei siste operasjonene så var jeg ikkje i stand til å gjøre noko praktisk. Og då berre kutta jeg ut å være der. (Mann, 80 år)

Videre formidles tankene han har om hytta nå når han ikke lenger er i stand til å utføre de tidligere meningsfulle hverdagsaktivitetene, og hvordan det opprinnelige motivet for å kjøpe hytta ikke lenger er tilstede.

Ja, oppgaver er der i haugevis fortsatt, men jeg er ikkje i stand til praktisk å gjøre det. Du må leie om sommeren for å få klipt plena og det der rundt om der. Og da er det ingen vits i og så ha hytte når du ikkje kan ... når du ser det at dette vinduet der har sjøen stått på og du må ta og kitte det opp igjen... Hvis du ikkje er i stand til og så gjøre det, for eksempel, og eit rekkverk... Det skulle vore beis no. Og hvis du ikkje er i stand til å gjøre det, eller noko annet å gjøre ...då er det ingen vits i for meg. Heller tvert i mot. Då er det bedre å ikkje ha. (Mann, 80 år)

Tre av de kvinnelige informantene vektlegger hvordan hjemmet var familiens naturlige møteplass i forbindelse med feiring av høytider, fødselsdager og andre familiesammenkomster. De forteller om da de inviterte gjester og stelte i stand større middagsselskap, og om hvordan dette i dag ikke lenger er en del av hverdagsaktivitetene.

Men det savner jeg veldig. Jeg har en svoger. Han er også aleine. Så han kunne jo gjerne ha kommet på besøk, og alle barnebarna. Så kan ikkje jeg gjøre noe med det... for det savner jeg veldig. Det

hadde vært ... vi hadde så god plass at der kunne vi ta imot noen gjester bestandig. (Hun refererer til tidligere bolig) (KvinneB, 87år)

Det er interessant å registrere i hvor begrenset grad informantene forteller noe om hverdagsaktivitetene knyttet til husarbeid i den tidligere boligen. Etter all sannsynlighet var dette både omfattende og tidkrevende aktiviteter, og som preget de aller fleste hverdagene i betydelig grad. Disse aktivitetene nevnes ikke før informantene forteller om de praktiske fordelene med den nye boligen.

4.1.1.2. Omsorgsoppgaver

Mange og ulike former for omsorgsoppgaver er aktiviteter som informantene vektlegger. Dette er hverdagsaktiviteter knyttet til egne barn, ektefelle, gamle foreldre og øvrig familie, venner og naboer. Det å få gjøre noe for andre, og opplevelsen av å være til nytte er viktig. Dette er motiv som alle informantene i større, eller mindre grad kommer inn på. Kvinnene vektlegger omsorgen for barna i noe større grad enn hva mennene gjør. En av informantene ble tidlig enkemann, og fikk i forholdsvis ung alder ansvaret alene for sine to døtre. Likevel forteller han lite om hvilke utfordringer en slik livssituasjon ga han.

Figur 4.1.1.2: Tidligere hverdagsaktiviteter knyttet til omsorgsoppgaver i hjemmet.

En av de kvinnelige informantene forteller om alle omsorgsoppgavene hun hadde tidligere. Hun trekker paralleller til hverdagen i dag, og sier hun opplever at hun ikke gjør så mye som er meningsfullt lenger. Mens hun forteller virker det som om hun blir klar over at hun

fortsatt har omsorgsoppgaver for noen i familien sin, men at disse har et annet omfang enn tidligere.

Nei. Det blir noe helt annet når en kunne gå ut og gjør nåkkå for andre. Det kan jeg ikkje holde på med lenger vet du. Å gjøre for andre.... Det gjør jeg nå egentlig da for jeg tar nå vare på mine på en måte da. Det gjør jeg. (Kvinne B, 81 år)

Hun fortsetter samtalen, og forteller om de daglige telefonsamtalene med søsteren sin. Hun inviterer familien på kaffebesøk, og innimellom lager hun middag både til seg selv og sønnen. To av informantene forteller om omsorgen for gamle foreldre. Hvor en hadde sin gamle mor boende hjemme hos seg i mange år, mens en forteller om hvordan hun reiste hjem i helgene for å hjelpe sine.

Ja, jeg var jo husmorvikar vet du. Og da hadde en jo fullt opp holdt jeg på å si. Og så i mellomtida så... i helgene, da var jeg ofte hjemme med foreldrene mine. For da .. mora mi var jo skrøpelig. Da hadde jeg også... far min levde da også ennå. Så da reiste jeg ofte hjem og laga opp mat til dem. Ja. Så det har jeg gjort ja. Ja. Ja. Dem greide seg jo nesten ikkje sjøl vet du. Dem begynte jo å bli skrøpelig da. (Stillhet...) (Kvinne A, 81 år)

Sistnevnte var i en periode også ute av arbeidslivet for å ta hånd om foreldrene. Med ett unntak er alle informantene enker, eller enkemenn. Alle syv nevner tidligere omsorgsoppgaver i forhold til ektefelle. Men bare en av informantene forteller mer detaljert hva oppgavene innebar, og går nærmere inn på motivet. Hennes ektefelle hadde hatt sviktende helse i mange år før han døde etter et par år på sykehjemmet.

.. etter at jeg var 62 så var jeg nå bare pleier for å si det sånn. Omsorgsperson. I høyeste grad for å si det enkelt. Men, jeg følte at jeg... jeg fikk sånn skryt av mannen min for det. "Jeg forstår ikke hva jeg skulle gjort, sa han, hvis jeg ikke hadde deg". (Intervjuer: Så du var ei god støtte for mannen din?) Ja. Det la han ikkje skjul på nei. Og det... han var ikkje redd for å vise det nei. Han var en god, fantastisk mann. For å si det enkelt. Det er mening i det. Og.. på alle måter. Så det er vel derfor at jeg synes at jeg har en bra alderdom da. Det jeg har nå. (Kvinne B, 81 år)

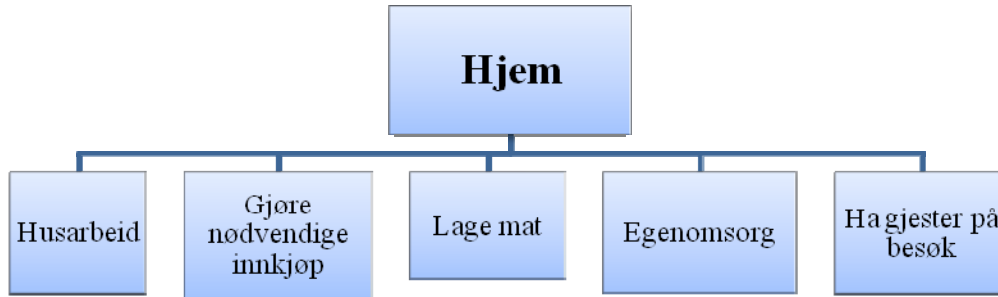
Hun forteller inngående om forholdet til mannen sin, og etter min oppfatning, med en viss stolthet over at hun har gjort det hun kunne for ektefellen.

4.1.2. Hverdagsaktivitetene nå

Nåværende hverdagsaktiviteter er aktiviteter som også ble utført tidligere, men som i ulik grad har endret innhold og omfang. I tillegg utføres aktivitetene i nye omgivelser og i en endret sammenheng. Hovedsakelig innendørs i eget hjem, og av informantene alene.

Mange av aktivitetene som informantene tidligere utførte i forhold til eget hjem (jfr. 4.1.1.1) er nå borte.

4.1.2.1. Hjem

Figur 4.1.2.1: Nåværende hverdagsaktiviteter knyttet til hjemmet.

Uten unntak gir alle informantene en detaljert beskrivelse av de daglige måltidene. Dette gjelder særlig frokosten. Frokosten ser ut til å være en viktig og god start på dagen.

Ja, jeg har nå selvfølgelig god tid. Til alle gjøremål. Men jeg starter nå dagen etter at jeg har brukt god tid på badet. Til å lage frokost. Og det lager jeg skikkelig. Hver dag. Då koker jeg egg hver dag. Jeg har brødiskive og så har jeg... ja... det vante.. syltetøy. Det bruker jeg littegrann av. Tilfeldigvis nå så har jeg begynt å drikke kaffe for jeg har hørt det skal være så bra mot Alzheimer...(Ler..) Ellers har jeg drukke, i mange år jeg, kokt vann med sitron og honning i til frokost. Ja. Jeg har vent meg til det. (Intervjuer: Men nå har du begynt på kaffen?) Nå har jeg begynt på kaffen ja. Kaffe det drakk jeg bare en ettermiddag hvis det kom noen. Men om jeg drikk kaffe så får jeg no sjå då om det er nokke hjelp mot Alzheimeren... Det mener jeg at jeg har en hel del av... (Ler..) Ja. Og så har jeg nokke salt pålegg. Makrell synes jeg er veldig bra med. Makrell i tomat til hver frokost. Og så sylte..., ja nokke sild og nokke greier ja. Så jeg eter en skikkelig frokost mener jeg. (Mann, 80 år)

Fem av informantene vektlegger det å ta vare på helsa si, spise riktig og tilstrekkelig som noen av motivene for å spise frokost. En har diabetes, og forteller hun må være svært nøye med hva hun spiser. En annen forteller om hvordan tannhelsen hans påvirker innholdet i måltidet.

Ja, jeg tar en tallerken med en sånn blanding av kruska og havregryn, og rosiner som jeg rører sammen med melk. I dag er tennene mine litt uryddig... protesen oppe. Så da rører jeg ut det som en tallerken med grøt og så spiser jeg tre brødiskiver. (Mann, 89 år)

Hverdagsaktiviteter i forhold til personlig omsorg vektlegges også. Det fremkommer at det er viktig å få gjøre oppgavene slik en er vant til, og at en i langt større grad enn tidligere

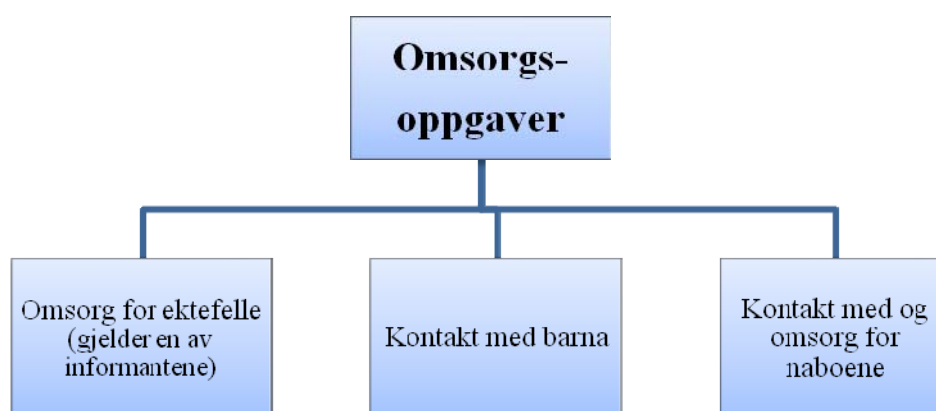
trenger god tid. Kun en av informantene trenger hjelp fra hjemmetjenesten til å kle på seg om morgenen. Hun forteller hun ofte må vente med frokosten til etter at hjemmetjenesten har vært hos henne, og at det derfor ikke blir noen god start på dagen lenger.

Nei, jeg er avhengig av hjelp fra hjemmehjelpen hver morgen. Jeg har forskjellige plager, og jeg må ofte vente på de. Eller.. ja. De kommer jo en gang mellom halv ni og halv elleve, eller elleve. Så det er litt vanskelig. (Kvinne, 87 år)

Middagen er også en av hverdagens mange aktiviteter, og med to unntak spiser de middagen alene. Ei spiser på kafé sammen med noen venner på søndagene, og ei inviterer innimellom sønnen sin på middag. Seks av informantene lager sin egen middag. Dette medfører igjen aktiviteter knyttet til innkjøp og tilberedning av maten. De øvrige to kjøper seg ferdig middag. En henter middagen sin på sykehjemmet, og spiser den hjemme hos seg selv. Mens informanten som bor sammen med sin ektefelle får levert middagen hjem. Hun forteller om hvordan hun ser fram til den lille pratene hun har med han som leverer maten.

Fem av informantene har hjemmehjelp en gang hver fjortende dag. De får blant annet hjelp til gulvvask, støvsuging og sengeskift. Selv utfører de lettere husarbeid som støvtørring, rydding, vaske kopper, stryke klær, vaske klær og lignende. Felles for alle, både de som har og de som ikke har hjemmehjelp, er at de synes de har god tid til husarbeidet.

4.1.2.2. Omsorgsoppgaver

Figur 4.1.2.2: Nåværende omsorgsoppgaver knyttet til hjemmet

Endringene i omsorgsoppgavene er store. Kun en av informantene bor sammen med ektefellen. Informanten skiller seg derfor ut i forhold til de øvrige når det gjelder omsorgsoppgaver, men jeg har likevel valgt å inkludere henne i studien. Bakgrunnen for det

er blant annet at ekteparet mottar mye praktisk hjelp, og med jevne mellomrom er ektefellen på sykehjemmet. Likevel har hun fortsatt mange daglige omsorgsoppgaver overfor mannen sin.

De øvrige informantene har få praktiske omsorgsoppgaver overfor barn, eller barnebarn. Mange av familiemedlemmene bor andre steder, og flere av barnebarna er borte fra foreldrehjemmet på grunn av utdanning. Alle informantene forteller inngående om familien sin. Hvor de enkelte bor, hvilken utdanning de har, og hva de jobber med. Det antydes at barn og barnebarn har en svært travel hverdag, og at de sikkert har ”nok med sitt”. En av informantene forteller om døtrene sine, og mer enn antyder hvor sterkt hun savner dem.

Det jeg sakner er at ikkje disse jentene vi har bor her. Ho er (sier yrkestittelen) ho, og har det travelt og, hun sier ikkje så mykje sjøl da, men ho.. står opp når klokka er seks eller halv sju og fer på jobb vet du... ho fer og holder så mykje foredrag om økonomi og slikt noko. ... ja ho og har reist mykje. Vært i Amerika mange ganger og. Og så har ho en sjefsjobb ... og arbeider i Oslo. Så... Jau då, dem har det ... dem har det bra. Det har dem. Og så har dem kjekke unger. (KvinneA, 87 år)

Det å være til hjelp for andre er et tema som flere utdyper. En av de mannlige informantene forteller om hvor hyggelig det var å være til hjelp da sønnen, etter en mindre brann i eget hjem, hadde behov for et midlertidig sted å bo. Fem av informantene, som har barn boende i andre deler av landet, forteller om viktigheten av å kunne ta imot barna og barnebarn på overnattingsbesøk. De beskriver hvordan manglende gjesterom i omsorgsboligen bidrar til nye, og kreative løsninger.

Jeg har ei feltseng som vi setter bakom her (hun peker på plassen bak sofaen) Og så fant vi ut at det går an å ligge på sovesofaen uti gangen. Men der er det ikkje luft så der må det stå åpent da fra stua. (Kvinne B, 87 år)

(Intervjuer: Har du plass til å ta imot overnattingsgjester?) Nei, det er nå eneste på sofaen det da. Eller der, jeg har ei stolseng. Det der er ei seng. (peker på en av stolene som står på stua) Med madrass og greier. Ei stolseng. (Intervjuer: Ja, det var nytt for meg.) Ja, vel. Jeg syntes det var alle tiders. Men det er veldig sjelden jeg har overnatting altså. Sånn sett da. (Kvinne A, 81 år)

Omsorg for naboene er en annen av hverdagsaktivitetene som har endret seg. Med ett unntak bor alle informantene nå i et boligkompleks med helt nye og ukjente naboer. Formen for omsorg overfor naboene handler hovedsakelig om at en ”følger litt med” hverandre. At en sjekker at naboen har tatt inn avisa, at lyset kommer på og lignende. Bare to av informantene forteller om konkrete hverdagsaktiviteter knyttet til det å yte omsorg i denne sammenheng. Ei har, på eget initiativ, tatt på seg oppgaven med å hente avisa og legge den på dørmatten til de andre beboerne i samme etasje.

Her er det ikkje noe sosialt. Det er nå jeg som tar kontakten. Det er nå ikkje de andre. (Intervjuer: Hvor er det du møter naboene dine?) Det er nå når jeg går uti gangen, og når jeg har vært ute en tur.

Det er ikkje noe sosialt her, sjø (Intervjuer: Er det noen som ville oppdag det hvis du ikke tok inn avisa en dag?) Nei, jeg vet ikkje ... det er jeg som bruker å hente avisen. (Kvinne A, 87 år)

En annen forteller om hvordan han bistår noen av damene hvis de trenger litt praktisk hjelp. Han bærer inn matvarer, skifter ei lyspære en gang i blant og gir råd om hvem de kan kontakte om de lurer på noe i forbindelse med omsorgsboligen.

De helt nye aktivitetene er svært få. Disse begrenser seg hovedsakelig til å gjelde kontakten med hjelpeapparatet. Å motta praktisk hjelp i omsorgsboligen, få middagen levert eller ulike former for kontakt med kommunal utleier er former for nye hverdagsaktiviteter.

4.2. ”Å leve så lenge jeg lever”

Funnene som presenteres her er de tidlige og nåværende hverdagsaktivitetene i tilknytning til arbeid og fritid. De fem kvinnene i studien hadde alle vært yrkesaktive, og var henholdsvis 29, 23 og 18 år i 1950. I følge Statistisk sentralbyrå (2008) var 26 % av alle kvinner over 15 år yrkesaktive i denne perioden. Med andre ord er antall yrkesaktive kvinner i denne studien ikke representativt for befolkningsgrunnlaget. Bakgrunnen for at jeg likevel presenterer disse funnene er informantenes vektlegging av temaet.

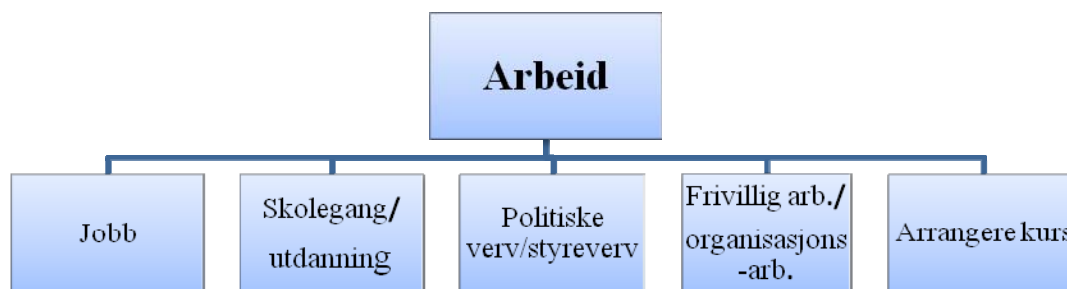
Fritidsaktivitetene var, og er delvis fortsatt, bidrag til å gi et meningsfullt innhold i hverdagen. I denne delen av datamaterialet er det blant annet mangfoldet av ferdigheter og interesser som kommer til uttrykk.

4.2.1. Hverdagsaktivitetene før

Tidligere aktiviteter i forhold til arbeid og fritid ble av alle informantene presentert svært levende. Her var det de gode historiene som ble fortalt. Historier om minneverdige opplevelser sammen med andre. Hvor fellesskap, glede, det å mestre og å skape var sentralt.

4.2.1.1. Arbeid

Figur 4.2.1.1: Tidligere hverdagsaktiviteter knyttet til arbeid.

Som nevnt hadde alle informantene vært yrkesaktive i store deler av sitt voksne liv. De av kvinnene som hadde barn var hjemmeværende mens barna var små, men gikk tilbake i jobb når barna begynte på skolen. Ei fortalte hun hadde fått ”barnepike” til sin eldste datter slik at hun kunne gjenoppta arbeidet i skolen etter bare noen få år hjemme. I hvor stor grad, og hvor detaljert, den enkelte informant fortalte fra tidligere yrkesliv varierte noe. Felles for de fleste var en vektlegging av hva arbeidet medførte av ansvar, utfordringer og sosial kontakt.

”Det var jo det at en var med då.... Og tok avgjørelser.” (mann, 80 år)

Ja, det er nå snart tjue år siden jeg sluttet i jobben da. Det er... det var meningsfullt.. Jeg gledde meg til å gå på jobb. Hver eneste dag sjøl om det var veldig vanskelig mange ganger. Når en har såpass mange i avdelingen som skulle være med på laget. Det greidde jeg bra mange ganger, og følte at jeg ble satt pris på. Virkelig. Det hadde mykje å sei altså. Nesten som om jeg ble skubba framover. Ler... I jobben.(Kvinne B, 81 år)

En av informantene forteller levende i fra sitt yrkesaktive liv som lærer i barne- og ungdomsskolen. Hun forteller detaljert om kontakten med elevene, og om hvordan hun planla og gjennomførte undervisningen i heimkunnskap. Etter noen år som hjemmeværende med små barn begynner hun igjen som lærer. Hun navngir en kollega som sier;

”nå blir ungene glad sa han, når du kommer”. (Ler...) Det var no kjekt å høre det. Ja, jeg hadde ikkje vanskelig. Det var ikkje noko vanskelige unga. Det var det ikkje. Og så... jeg fikk brev fra ei som jeg underviste i (stedsnavn i nabokommune), hun vart nå lærer, og ho skrev brev og takket meg for det jeg lærte henne bordskikk. Det var nå kjekt å høre. Ja, det er mykje med det skal jeg si. Jeg trivdes godt på arbeid. Men så fikk jeg så gale leddgikt at jeg måtte slutte. (Kvinne A, 87 år)

Andre informanter vektlegger historier fra tidligere skolegang og utdanning, og om hvordan krigen satte begrensinger. Mulighetene for skolegang var også påvirket av familiens økonomi og forventninger i forhold til framtidig yrkesvalg.

Og så sier ho det ho mor at det må nå bli på husmorskolen. Husmorskolen. (informanten snakker lavt til seg selv...) Det må nå bli det.... Og da gikk jeg husmorskolen. For at jeg ikke skulle svelte i hjel, som ho sa ho mor. (Ler høyt...) Og så gikk jeg Industriskolen i Oslo. Og der var... der var det ikke ... Statens lærerskole i forming hette det. Og.. og det var ikke før freden kom... for det var stort.. det var ikke ... og først så... det var vanskelig å få komme inn. (Kvinne A, 87 år)

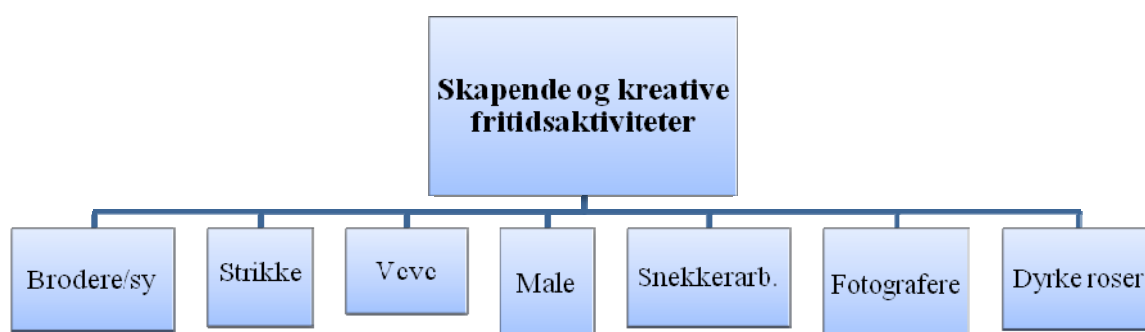
En av mennene forteller om hvordan han måtte avbryte utdanningen som en følge av andre verdenskrig.

Men jeg var borte fra byen i åtte og tredve, ni og tredve. Da var jeg på Sunnmøre. Jeg har middelskole og handelskole. Men så kom krigen og satte en stopper for det da. Så der hadde jeg da .. to års praktisk arbeid. Og da jeg kom hjem igjen så fortsatte jeg med praktisk arbeid. (Mann, 88 år)

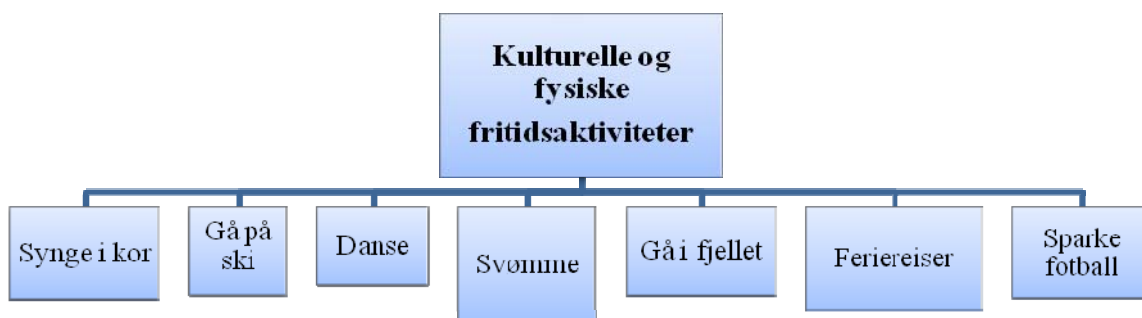
Til dels betydelig deltagelse i frivillig arbeid og ulike organisasjoner er også noe som de fleste informantene forteller om. Tre av informantene er fortsatt med i de samme organisasjonene som de alltid har vært, men innholdet i og omfanget av deltagelsen, har endret seg.

4.2.1.2. Fritidsaktiviteter

Gjennom analysen kom det fram et tydelig skille mellom to underkategorier av fritidsaktivitetene. Disse er derfor delt inn i to grupper. Den ene er preget av å skape noe, ulike former for håndarbeid, eller håndverk. Mens den andre er knyttet til kroppslig utfoldelse, som sport og friluftsliv, og til kulturaktiviteter, som teater - og kinobesøk, synge i kor og å lese bøker.

Figur 4.2.1.2 a): Tidligere hverdagsaktiviteter knyttet til fritid.

Figur 4.2.1.2 b): Tidligere hverdagsaktiviteter knyttet til fritid.

Å gå på ski, strikke selbuvotter, danse en sommerkveld på fergekaia, spille fotball, klatre til topps på Romsdalshorn, eller gå en tur i marka er aktiviteter som beskrives detaljert og med stor innlevelse. Mangfoldet er stort, og informantene uttrykker et savn i forhold til mange av de tidligere aktivitetene. Samtidig forteller de med glede og smil om tidligere ferdigheter og bragder. De ulike motivene blir lett synlige i det informantene gir en inngående beskrivelse av selve aktiviteten, hvordan de utførte den, når og sammen med hvem.

En av de 87 år gamle kvinnelige informantene forteller svært levende fra en av ungdomstidas mange skiturere.

Jeg har vært... det begynte jeg med tidlig å være i lag med guttungene... Jeg husker jeg datt en gang ... vi ... var kommet ned fra setra og så kom vi ned til hytta der og så sier jeg det jeg da vet du, vi var en hel gjeng; "Jeg skal renne først!" Så satte jeg rett ned. Og så var det nittende april og snøen var så råttten. Og så var det ikkje så moderne med bindinger som løste seg opp vet du. Og så rente jeg i full fart så for jeg igjennom, for at det var så råttten snø, og så kjente jeg at det var noe som var kjøle ilt.

Hun forteller videre om et brukket ben som resultat etter utforkjøringen, og hvordan turen ned fra fjellet og reisen inn til sykehuset foregikk med hjelp fra frivillige og skyss med sykebil.

Og jeg husker...(Ler..) ..husker det at dem kom på ferga da frå ... (hun beskriver hvor fergeleiet var tidligere) Var vi på fergå og ... over.. så var det mat og få kjøpt nere der, og så var dem nere og kjøpte og så kjøpt dem til meg også. Og så satt vi inni der og så ... flira vi så gæli og hadde det ... Vi hadde det artig. Og så synes dem det var så rart alt folk som for i rundt der at... en sykebil og så satt dem bare og flira og prata tull. (Ler..)

Videre i samtalen stiller jeg spørsmål om skigåing har vært en viktig aktivitet for henne.

Ja. Ja, det har vært viktig ja. Det var nå slik i (navngir hjemstedet sitt)... .. vi var nå ute og rennte på ski ... om kveldene og vi... og så skøyter. og bror min og jeg ... det var ett og et halvt år, eller noko slikt, mellom oss. (Kvinne A, 87 år)

Kvinnen forteller flere historier knyttet til ulike aktiviteter i barndom og ungdomsår. Hun beskriver i detalj hvordan hun lærte å veve, lese, betjene telefonstasjonen de hadde hjemme, og om da hun var fjorten år og strikket selbuvotter til faren sin til jul. Hun viser meg samtidig bildene på veggen av familiemedlemmer som omtales i historiene.

En annen forteller hvordan hun og ektefellen gikk lange skiturer i helgene, og hvor hun vektlegger selve opplevelsen ved det å gå på ski

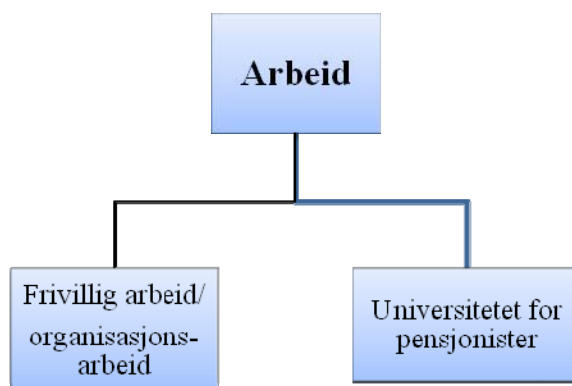
Før gikk jeg veldig mykje på ski. Både mannen min og jeg. Og vi hadde turer hver eneste helg. Og jeg har vært så veldig glad i! ... Det er jeg... bare det ... det er veldig flott.. en opplevelse, og bare det å gå og føle ... at du glir og nyter naturen omkring deg og. ... Det var noe av det verste jeg har opplevd da jeg oppdaget at jeg kunne ikkje ... kunne ikkje gå meire på ski. Jeg hadde kjøpt meg nytt skiutstyr og ... (Kvinne B, 87 år)

Hun forteller videre hvordan utslitte kneledd og påfølgende operasjoner satte en stopper for skigåinga.

4.2.2. Hverdagsaktivitetene nå

Hos alle informantene har det skjedd en omfattende endring i hverdagsaktivitetene knyttet til arbeid og fritid. Reduksjon av antall aktiviteter som en følge av at en forlater lønnet arbeid, og trer inn i pensjonisttilværelsen, er som forventet. I tillegg har det skjedd en stor endring i antall fritidsaktiviteter. Mange av fritidsaktivitetene som informantene tidligere utførte i, og i forhold til eget hjem (jfr. 4.1.1.1), er nå borte.

4.2.2.1. Arbeid

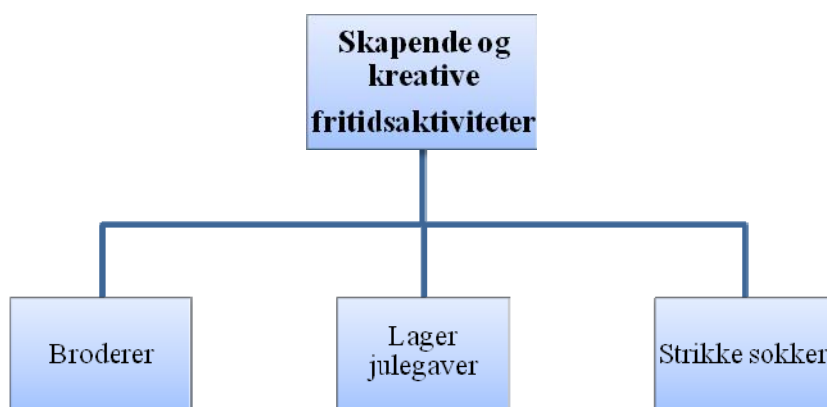

Figur 4.2.2.1: Nåværende hverdagsaktiviteter knyttet til arbeid.

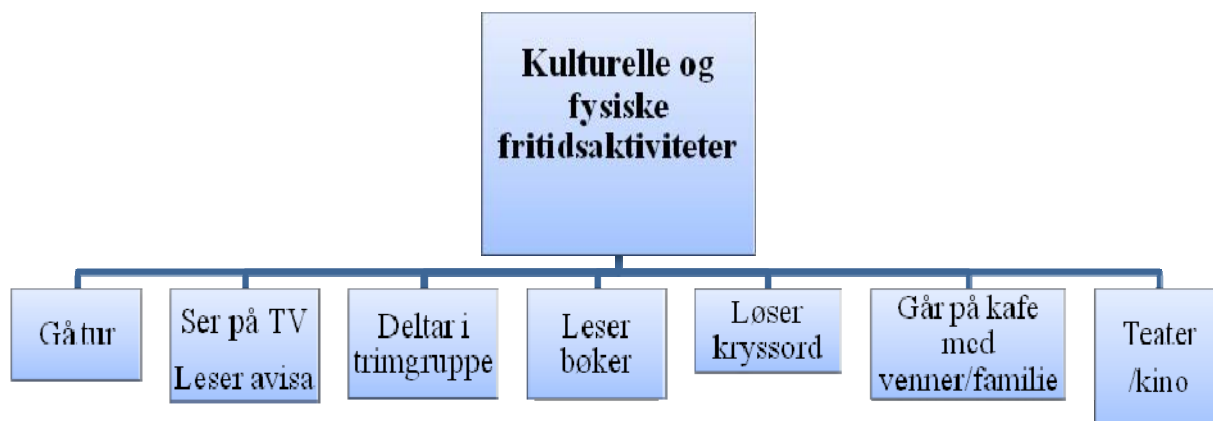
Videre hadde alle informantene vært aktivt med i frivillig arbeid i en organisasjon eller forening, men bare tre av informantene hadde opprettholdt denne aktiviteten. En av informantene fortalte hun jevnlig deltok på forelesninger i regi av Universitetet for pensjonister.

4.2.2.2. Fritidsaktiviteter

Fritidsaktivitetene i dag bærer preg av at de tidligere skapende og kreative aktivitetene er nærmest helt borte. Kun to av de kvinnelige, og en av de mannlige informantene utfører disse aktivitetene. De kulturelle og fysiske aktivitetene utføres fortsatt i større, eller mindre grad av alle informantene. Sistnevnte har derimot endret både innhold og form. De av informantene som for eksempel tidligere gikk tur i fjellet og i marka, går nå tur gatelangs i eget nærmiljø. Aktivitetene utføres i stor grad av informanten alene. I de tilfellene de deltar i aktiviteter sammen med andre, som å gå i teater, på kafé, eller gå tur sammen med noen, blir dette beskrevet som unntakene.

Figur 4.2.2.2 a): Nåværende skapende og kreative fritidsaktiviteter.

Figur 4.2.2.2b): Nåværende kulturelle og fysiske fritidsaktiviteter.

Motivene blir lett synlige i det informantene gir en inngående beskrivelse av selve aktiviteten. Hvilket, eller hvilke motiv den enkelte informant har i forhold til den enkelte aktivitet varierer. Et eksempel på dette er aktiviteten ”å lese bøker”. Alle informantene fikk spørsmål om de kunne fortelle om noe de gjør i løpet av en dag som de ville betegne som meningsfullt. Seks av informantene forteller om interessen for bøker, og hvordan den har vært, og fortsatt er, en meningsfull aktivitet.

*Meningsfullt? Ja, det er nå det hvis jeg får sitte og lese det og føle at jeg ... det er noe som er så spennende... at jeg er med der. Ja. Ja, det synes jeg er topp altså. Og det er meningsfullt.
(Kvinne B, 81 år)*

En av de andre informantene forteller mye fra tidligere år. Han forteller om alle de aktivitetene foreldrene hans var flinke til, og hvordan mor hans hjalp han med å lære å lese. Motivet for å lese i dag begrunner han med erfaringer og gode minner fra barndom og oppvekst.

*Så leser jeg fole mykje. (Intervjuer: Har du tenkt noe på hva som gjør at du er så glad i å lese?) Nei. Det har jeg bestandig vore. Jeg kunne å lese før jeg begynte på skolen. Ler... Det skal ho mor ha takk for! Jeg både leste og skrev. Så den tida var det tredelt skule. Og då fikk jeg ikkje gå meir enn et år i første klasse for han hadde ikkje meire å lære meg sa han. (Informanten henviser her til læreren.)
(Mann, 82 år)*

En av de kvinnelige informantene forteller om hvordan barnebarna hennes sender bøker, eller gir råd om hvilke bøker hun bør lese. For denne kvinnen var motivet for å lese bøker det at hun i ettertid kunne diskutere bøkene med andre. Hun ville følge med og vite hvilke nyheter, eller aktuelle bøker, barnebarna henviste til når de snakket sammen på telefonen.

Jeg prøver å lese en del av det stoffet som er aktuelt for tiden. Jeg vil gjerne følge med og kunne snakke med andre om bøker når det passer. Jeg vil ikkje være utafor samfunnet. (Kvinne, 87 år)

En annen hverdagsaktivitet som eksemplifiserer hvor ulike motivene kan være, er det ”å gå en tur”.

Og hvis det er vær så går jeg meg en runde ut. For jeg kan ikke sitte inne og ha det altfor langsomt. (Intervjuer; Hva er det som gjør det.. at du er så glad i å gå tur) Å gå tur? Nei, det er for det at jeg kjenner det at .. jeg har godt av det .. pusten og kanskje treffer jeg noen kjente ute da. Og stoppe og prate. Det er nå det. Det er det som... (Kvinne B, 81 år)

Jeg går tur. Går ut. Det er veldig viktig. Ja, veldig viktig, og det å gå oppover å få bruke brystkassen og .. det er for meg veldig viktig. Jeg liker ikke å gå sammen med andre på tur. På disse småturene mine. Fordi jeg greier ikke ... jeg greier ikke å gå og snakke med noen. Da må jeg stå i ro og se på de. (Intervjuer: Du kan ikke gå og snakke samtidig?) Nei. Jeg klarer ikke det. Og så går jeg sakte og så har jeg mine egne måter å stoppe på og.. og jeg tar gjerne noen sanne spesielle øvelser når jeg ... står i ro. (Kvinne, 87 år)

Om sommeren går jeg tur rundt ....vatnet! Ler... Jeg tror jeg gikk atten ganger i sommer. Ja. Og det kan være flere som er med også. (Intervjuer: Ja. Så da er dere flere som går sammen?) Det kan vi være, men jeg kan også gå alene. Det er så fint der oppe. Ja. Ja, og så er det grusvei. Og det er veldig fint når en skal passe på bena. Ja. I stedet for å gå på asfalt. Det er ikke så bra. Når en går tur. Men å gå på grusvei det er veldig fint. Og så er det rasteplasser så en kan ha med seg mat og sitte og spise og litt... og gå både rundt ....vatnet og likedan lenger inn på ....setra. Forskjellige ting. Og det er så fint der... (Kvinne A, 81 år)

Her varierer motivene fra å være begrunnet i behovet for sosial kontakt, det å holde seg i form, og det å nyte naturen og omgivelsene.

De helt nye aktivitetene etter flytting til omsorgsboligen er også på disse to områdene svært begrenset. En av informantene forteller hun har begynt å løse SUDOKU, mens to av de andre, en kvinne og en mann, har anskaffet seg PC og er i startgropa for å lære seg bruken av denne.

4.3. Sammenfatning av funn

Funnene viser en betydelig endring av hverdagsaktivitetene før og nå. Endringene gjelder hvilke aktiviteter som utføres, hvordan de utføres, i hvilken sammenheng og sammen med hvem. Studien hadde ikke til hensikt å kartlegge et mer nøyaktig mål på antall aktiviteter. I ettertid ser jeg at dette kunne vært en interessant tilnærming. Likevel viser funnene en klar tendens til reduksjon. Hvor endringer i omgivelsene er en av årsakene. Hagearbeidet er nå historie, og interessen for hage og blomster har ikke vært enkel å overføre til blomsterkassene på en nordvendt veranda.

Omsorgsoppgavene er et resultat av, og bidrar til å opprettholde sosiale relasjoner. Det å få gjøre noe for andre var uttrykte motiv hos alle informantene. Mange av omsorgsoppgavene i forhold til egen familie er hverdagsaktiviteter som har endret seg uavhengig av endringer i

omgivelsene. Barna har flyttet ut og ektefelle har gått bort. Likevel påpeker informantene faktorer i omgivelsene som oppleves hemmende med tanke på å opprettholde omsorgsoppgaver, og dermed sosiale relasjoner. Disse vil bli utdypet og drøftet i kapittel fem.

”Å leve så lenge jeg lever ” var en av informantenes uttrykte motiv for mange av hennes hverdagsaktiviteter. En hverdag med et innhold, som for henne ga mening var avgjørende for opplevelsen av ”å leve”.

Informantene beskriver aktiviteter som har betydd mye gjennom hele livet. Et stort antall aktiviteter hører fortiden til, men enkelte av informantene har opprettholdt noen av sine tidligere fritidsaktiviteter. Dette er aktiviteter som handler om å holde seg i form, skape et innhold i hverdagen og å finne muligheter for å møte andre mennesker.

Informantene hadde mange års erfaring som pensjonister før de flyttet til omsorgsboligen. Overgangen fra yrkesliv til pensjonisttilværelse er en kulturelt anerkjent overgang i vårt samfunn, men ulike aspekter ved pensjoneringsprosessen var ikke et tema i studien. Likevel ble erfaringer fra, og aktiviteter knyttet til tidligere yrkesliv vektlagt hos alle informantene. Og hos kvinnene spesielt. Det å ha vært i lønnet arbeid medførte konsekvenser for hvordan de presenterte seg. Jeg stiller spørsmål om motivet for presentasjonen var begrunnet i behovet for å synliggjøre egen identitet?

Det var svært få nye aktiviteter etter flytting til omsorgsboligen. De som ble nevnt var hovedsakelig en videreføring av aktiviteter i tidligere livsfaser, men hvor motivene for aktivitetene hadde endret seg.

5. Faktorer som bidrar til å utvikle og opprettholde meningsfulle hverdagsaktiviteter. Presentasjon og drøfting av funn

Kapittel fem vil omhandle hvilke faktorer som, i følge informantene, bidrar til å utvikle og opprettholde meningsfulle hverdagsaktiviteter.

Som vist i kapittel fire er nåværende hverdagsaktiviteter hovedsakelig knyttet til hjemmet og de kulturelle og fysiske fritidsaktivitetene. Daglige nødvendige gjøremål i forhold til egen person og hjemmet utøves i stor grad av informantene alene. Dette gjelder også de aller fleste fritidsaktivitetene. Informantene har forholdsvis få omsorgsoppgaver, og har etter egne utsagn, ufrivillig begrenset sosial kontakt.

Analysen tydeliggjorde tre områder faktorene var knyttet til. Informanten selv, omsorgsboligen og det boligkomplekset den er en del av, og til sist lokalmiljøet og samfunnet informanten tilhører. Det er ikke noe avgrenset skille mellom disse tre områdene, og vurderingen av hvilke faktorer som tilhører hvilket område er gjort etter egen vurdering og skjønn. Da mange av faktorene er felles for beboerne i begge boligkompleksene har jeg, i begrenset grad, tydeliggjort hvilke faktorer som gjelder for hvert enkelt bygg. Inndelingen av kapittelet vil gjenspeile de tre områdene, og drøftingen vil skje fortløpende.

Kompleksiteten og antall faktorer er omfattende. Det har derfor vært nødvendig å foreta et utvalg i presentasjonen. Utvalget er gjort med bakgrunn i problemstillingen, hvor omsorgsboligen er sentral. Av samme grunn har det vært naturlig å vektlegge faktorene i forhold til de nåværende hverdagsaktivitetene.

I ettertid ser jeg at en begrensning og konkretisering av aktiviteter i studiens design kunne, i langt større grad, bidratt til å tydeliggjøre de individuelle forskjellene på hvilke faktorer som virker hemmende og hvilke som virker fremmende. Samtidig kunne et mer selektivt utvalg av aktiviteter medført en begrensning med tanke på hva informantene selv ønsket å meddele. Dette har vært en vanskelig avveining.

5.1. Individ

Individuelle ressurser og begrensninger, som en følge av den naturlige aldringsprosessen og aldersrelaterte sykdommer (Hjort 2005), er faktorer som påvirker i hvilken grad den enkelte informant er i stand til å utvikle og opprettholde meningsfulle hverdagsaktiviteter. Med dette utgangspunktet, og min forforståelse, var det forventet at informantene ville vektlegge sine helseplager. Men i den grad funksjonsvanskene utdypes er det i en sammenheng hvor fokus er på problemløsning. En av de kvinnelige informantene er sterkt synshemmet, og hun beskriver hvordan ulike tekniske hjelpemiddel har bidratt til at hun fortsatt kan opprettholde aktiviteten å lese bøker. Det er egen, og andres oppfatning av at hun er en "lesehest" som gjentas flere ganger i løpet av samtalen. Det kan virke som hun, på tross av det reduserte synet, leser begrunnet både i interessen for bøker, men også for å opprettholde omdømmet som en "som leser mye". Hennes motiv og mål for aktiviteten kommer klart til uttrykk. Andre forteller om hvordan redusert kapasitet og dårligere gangfunksjon har gjort det vanskeligere, og noen ganger umulig, å opprettholde verdsette aktiviteter. Likevel er det historiene om tidlige opplevelser og bragder som vies mest oppmerksomhet.

Analysen viser informantenes vektlegging av aktiviteter i tidligere livsfaser. Dette er aktiviteter som har hatt, og fortsatt har stor betydning. Svarene de gir er detaljerte og bærer preg av historiefortellinger. I følge Gullestad (1996) er livshistorie ikke opplevelser og hendelser, men en fortelling om opplevelser og hendelser. Gullestad påpeker videre at det å fortelle sin livshistorie er ikke bare en hjelp til å omarbeide fortiden, men også til å bearbeide nåtiden og fremtiden gjennom fortiden. Hver livshistorie er unik, samtidig som den er styrt av sosiale og kulturelle ideer og konvensjoner. Innholdet i historiene skapes i det de blir fortalt, hvem de fortelles til, når og i hvilken sammenheng. Swane (2005) sier "livsløpet er det fortalte livet, historiene om et menneskes handlinger og bevegelser i tid og rom, samkvemmet med andre mennesker og erfaringer med materielle ting" (2005, s.214).

Kielhofner (2002) anvender begrepet aktivitetshistorie, og definerer dette som fortalte historier om opplevde og, eller utførte hendelser. Aktivitetshistorie samsvarer med Thorsens (1998, s.389) begrep; virksomhetsorientert fortelling. Videre sier Kielhofner at både vår identitet og vår kompetanse avspeiles og utspilles i historiene. Aktivitetsidentitet handler om hvem vi er, hvem vi ønsker å være, og hva vi helst forteller om oss selv. Livet er en livslang prosess for å konstruere en aktivitetsidentitet gjennom hvordan vi kjenner oss selv og våre liv (2002, 135).

I stor grad har livsløpene for menn og kvinner vært forskjellige. Nåværende generasjon av eldre menn har, i langt større grad enn kvinnene, hatt et langt yrkesliv (Thorsen 1998). Kvinnene i denne studien hadde derimot alle hatt et langvarig yrkesaktivt liv. Deres behov for å tydeliggjøre dette kom til uttrykk ved at de fortalte inngående fra tidligere yrkesliv og utdanning. Mennene bidro også med historier fra arbeidslivet, men vektla i langt større grad aktiviteter knyttet til utbedring og vedlikehold av hus og hytte. Årsakene til denne forskjellen kan være mange og sammensatte. Den allmenne oppfatning går i retning av at denne generasjon av kvinner hovedsakelig var hjemmeværende, og spørsmålet om behovet for synliggjøring av egen identitet er derfor nærliggende. Min påvirkning som voksen kvinne, yrkesaktiv og student kan være en annen årsak. Mennenes begrensede vektlegging av yrkeslivet er ikke i samsvar med Thorsen (1998).

Lariberte-Rudman (2002) definerer identitet som hvordan mennesker ser på seg selv, personlig identitet, og hvordan mennesker blir sett på av andre, sosial identitet. Hun refererer til litteratur i sosiologi og psykologi hvor identitet sees på som en aktiv prosess i interaksjon mellom person og omgivelser. Gullestad (1996) refererer til Anthony Giddens som sier identiteter sjelden kan tas som gitt, men er oppnådd gjennom forhandlinger og refleksiv bruk av de ressurser som livsløpet tilbyr. Identitetene forandrer seg stadig.

Det er grunn til å stille spørsmål om synliggjøring av identitet er en av faktorene som bidrar til å opprettholde tidligere meningsfulle hverdagsaktiviteter. Informantene i studien befinner seg i omgivelser som forteller lite om hvem de er, og hvilke erfaringer de har.

Omsorgsboligen er ikke et hjem som de selv har vært med på å forme i nevneverdig grad. Hverken med tanke på beliggenhet, eller utforming. Kan tilværelsen i omsorgsbolig bidra til å øke behovet for synliggjøring av egen identitet? Gjennom å fortelle hva du har gjort, hvem du har vært sier du samtidig noe om hvem du er.

Den generelle oppfatningen i samfunnet er at riktig utforming av boliger og bomiljø reduserer konsekvensene av funksjonstap og behovet for omsorg. Hos informantene var noen av forventningene til omsorgsboligen ”å klare seg mest mulig på egen hånd”. Til en viss grad innfris disse, men studien avdekker samtidig hvordan tilværelsen i omsorgsboligen medfører nye utfordringer for den enkelte. Antonovsky (1996) vektlegger opplevelsen av sammenheng som en handlingsberedskap for å kunne hankses med aktuelle utfordringer. For å oppnå dette må vi kunne forstå situasjonen, ha tro på at vi kan finne frem til løsninger og finne god mening i å forsøke på det. Opplevelsen av sammenheng har også en

tidsdimensjon. Den er utviklet i fortiden, utspilles i nåtiden og ses i lys av fremtiden. Den er utviklet og modifisert over et livsløp (Thorsen 1998).

Motivasjonskomponenten, er i følge Antonovsky, meningsfullhet, det som er viktig for personen, og påvirker hvorvidt en ønsker å bruke tid og krefter på engasjement i situasjonen. En person som opplever stor grad av meningsfullhet vil lettere kunne håndtere utfordringer i en endret livsverden. Livshistoriefortellingen om i hvilken grad, og på hvilken måte, en har forholdt seg til utfordringer og endringer tidligere i livet kan være en faktor som bidrar til å synliggjøre graden av handlingsberedskap for å mestre nye livssituasjoner (Antonovsky 1996). I det informantene forteller sin historie synliggjøres handlingsberedskapen overfor meg som tilhører, men også for personen selv. I mange av intervjuene fikk jeg en opplevelse av at informantene fortalte like mye til seg selv, som til meg som en utenforstående.

Erikson (1968) lanserte de åtte utviklingsstadier i menneskelivet, og hvor det han betegner som kjernekonflikter i det åttende og siste stadiet i moden alder er egointegritet versus fortvilelse i moden alder. Kan evnen til å tilpasse seg endret funksjon og endrede forutsetninger for hverdagslivet også være en faktor som bidrar til å utvikle og opprettholde meningsfulle hverdagsaktiviteter?

5.2. Bolig

Vår kultur kan beskrives som hjemmesentrert, hvor hjemmet står sentralt som en løsning på menneskers ønske om å skape mening og integrasjon (Gullestad 1989).

For informantene i denne studien hadde tidligere hjem og nærmiljø stor betydning som arena for aktivitet og kulturtilhørighet. Studien ”The multiple meaning of home as experienced by very old Swedish people” synliggjorde hjemmets betydning for følelsen av trygghet og frihet, hvor mulighetene for å forme og innrede etter egne ønsker og behov, var viktige for følelsen av frihet i eget hjem. Målgruppen for studien var eldre i alderen 80-89 år som bodde i eget hjem (Dahlin-Ivanhoff et al 2007).

I denne studien derimot påpekte informantene en sterk opplevelse av å ikke kunne påvirke eget hjem, eller nærmiljø i nevneverdig grad. Omsorgsboligen var i et nytt, og for mange ukjent, nabolag. I en leilighet uten historie og minner. Dette står i sterk kontrast til funnene

i den svenske studien. Hvor et kjent nabolag, et funksjonelt hjem, historie og minner var faktorer som bidro til følelsen av trygghet.

Uten unntak fortalte alle informantene om begrenset mulighet til å påvirke endringer i omsorgsboligen. Behov for enkle utbedringer på badet, belysning i boden, installering av kabel-TV, og etablering av møteplasser ute og inne.

I begge boligkompleksene er det etablert ordninger med beboermøte, eller tillitsvalgte. Beboerne forteller de har tatt opp konkrete saker på møtene, men uten at dette har bidratt til umiddelbare endringer. Informantene forteller om opplevelsen av manglende reell medbestemmelsesrett i det som er hjemmet deres.

På spørsmål om de har noen mulighet til å påvirke svarer informantene;

Nei, jeg vet ikke om du kan påvirke noko særlig... (Mann, 82 år)

Han forteller videre om hvordan han har tatt opp flere konkrete spørsmål med utleier uten at han har fått noe skikkelig svar, eller at utbedringene har blitt gjennomført. Videre vektlegger han måten han har blitt møtt på.

Ja, jeg synes det er simpelt å få et sånt svar. Og så to tre måneder etterpå så kjem det at dei har ombestemt seg – og du får vær så god å godta det som vi kjem med. At du har lagt ut ein tusenlapp, eller noko sånt, det vedkjem ikkje dei. Det synes jeg er simpel oppførsel altså. Ærlig talt. Og med den husleia som me betaler her.... (Mann, 82 år)

Brukermedvirkning (Humerfelt 2005) er sentralt både på individ- og samfunnsnivå.

Bredland (1998) skriver om brukermedvirkning på individnivå i helsesektoren, og vektlegger betydningen av hvordan vi blir møtt som medmennesker (1998, s. 152).

En mer utdypende drøfting av funnene opp mot viktige prinsipper som brukermedvirkning og empowerment hadde vært interessant. Er det grunn til å stille spørsmål om forvaltningen av omsorgsboliger har tatt til seg hjelpeapparatets kultur med begrenset grad av brukermedvirkning?

Min forforståelse innebar forventninger om at informantenes frykt for eventuelle sanksjoner ville påvirke innholdet i intervjuene. Det var derfor overraskende i hvor stor grad informantene talte fritt i forhold til nokså sensitive tema. Bakgrunnen til dette kan være en trygg intervjusituasjon. Informanten var på hjemmebane, og sammen med en lydhør tilhører med god tid. Jeg stiller spørsmål om informantene så på intervjuet som en mulighet til å videreformidle til utleier egne erfaringer på hvordan det er å bo i omsorgsboligen. Flere

uttrykte underveis i intervjuet; ”Dette må du passe på å få med!”. Intervjusituasjonen kan med andre ord ha påvirket deres uttalelser, og bidratt til det forholdsvis høye antallet hemmende faktorer (Kvale 1997, Aadland 1997). Tilgangen på sensitivt materiale har også medført et stort ansvar for meg som forsker.

Ytrehus (2005) viser i sin avhandling til hvilken tilknytning yngre eldre (Perlmutter og Hall 1992, s. 5) har til sitt nærmiljø og til boligen. Hvor tilknytning til nærområdet har en annen status og betydning enn tilknytning til selve boligen. Det er i omgivelsene omkring at eldre ”kjenner seg selv best”. Tanken på å skulle være en fremmed som ikke blir gjenkjent eller ikke kjenner andre, er i følge Ytrehus, uønsket hos mange eldre.

Fire av informantene i denne studien bodde i samme bydel som tidligere, og påpekte den positive betydningen dette hadde. De fire var i et kjent lokalmiljø, og det hendte innimellom at de traff noen av de tidligere naboene på bussen, eller i butikken. Dette samsvarer med Ytrehus (2005), og resultater fra studien ”Eldre år, lokale variasjoner” (Slagsvold og Daatland 2006).

Selve boligens utforming med trinnfri adkomst og heis, samt leilighetens planløsning, var i følge informantene, faktorer som bidro til å fremme hverdagsaktivitetene (Jackson, J. et al 2001). Alle rom på ett og samme plan, terskelfrie og brede dører var positive faktorer. Videre var badene romslige, men ikke alltid like hensiktsmessig innredet. Badegulvene var skjeve, og vannet rant utover gulvet når man dusjet. Flere påpekte hvordan dette innebar økt fare for fall, og at de følte seg utrygge på å dusje alene. Noen hadde av den grunn anskaffet seg hjelpemidler slik at de kunne sitte og dusje. Videre var ingen av leilighetene utformet slik at beboerne kunne vaske vinduene utvendig. Vinduene kunne ikke vendes, og var også svært vanskelige å nå fra veranda, eller annet vindu.

Ellers forteller flere av informantene om hvordan de har utviklet ferdigheter når det gjelder å finne gode nødløsninger på de praktiske utfordringene i den nye boligen.

I seks av omsorgsboligene manglet leiligheten eget gjesterom. De fleste informantene hadde familiemedlemmer på andre kanter av landet, og behovet for overnatting var derfor stort. Mangelen på gjesterom gjorde det vanskelig for informantene å ta i mot nær familie på overnattingsbesøk. Særlig var dette et savn i høgtidene. Nåværende omsorgsoppgaver hos informantene er betydelig redusert. Hensikten med aktivitetene knyttet til omsorg er, etter

min oppfatning, å opprettholde relasjoner. Manglende gjesterom ble for flere en faktor som bidro til å vanskeliggjøre dette. Et av boligkompleksene hadde i utgangspunktet et gjesterom til utleie, og som skulle være tilgjengelig for beboerne. Dette gjesterommet er, i følge informantene, tatt i bruk som personalrom for ansatte i kommunen.

Det var det sagt til å begynne med. Et rom. Det skulle være ledig. Så det kan man leie til gjester. Men så forlangte personalet på ... i bofellesskapene, at de ville ha et rom hvor de kunne gå og stelle seg. Og så ble det tatt til det. Det ble sagt det at du kunne leie det, og at det var så kort vei til (navngir et tidligere hotell) at der kunne du også leie rom om du hadde besøk. Men nå er hotellet borte og rommet er borte. Så det var litt ergerlig. (Kvinne B, 87 år)

Denne bruksendringen ble, i følge flere av informantene, gjennomført uten at beboernes synspunkter ble etterspurt (Humerfelt 2005).

Alle informantene fikk spørsmål om det var noe de syntes var spesielt bra med leiligheten de bodde i.

Ja, jeg synes ho er bra. (Intervjuer: Hva tenker du på da?) Nei... Ho er rommelig. Jeg kan ikkje si ho er i største laget heller, for jeg ser nå en del andre som er adskillig mindre da. Men det er nå ei leilighet som absolutt er beboelig for to. Det er et ganske stort soverom og stort bad. Ja, og det er nå for så vidt et nytt hus og godt vedlikeholdt. Det er hele fine gulv og lett og holde reint. (Mann, 88 år)

Leiligheten ... jeg vet ikkje... Jeg tenkte det når jeg ... med det samme jeg kom hit ... for det er nokså trekkfullt her ... jeg tenkte med det samme vi kom hit at når det er såpass dyrt så kunne det nå være parkett på gulvet. Nei, for at dem... at dem... dem la på fem hundre ja no.. på husleia. Ja. Jeg synes det at det skulle vært litt høyere standard. Det er nå det billigste på veggene som finnes da vet du. Du ser nå det. Og så på gulvene. (Kvinne A, 87 år)

En av de mannlige informantene vektlegger brannikkerheten, nytt friskluftanlegg og antall kvadratmeter som spesielt bra med leiligheten han leier. I tillegg var det flere som viste til den store etterspørselen etter omsorgsboliger i den aktuelle kommunen, og understreket at de følte seg heldige som hadde fått tildelt leilighet.

Avslutningsvis fikk informantene spørsmål om de opplevde omsorgsboligen som det nye hjemmet sitt.

Ja. Det gjør jeg nå. For jeg er ferdig med lia. Jeg reagerer ikkje i det heile tatt når jeg er på besøk opp der og. Det er som å kjøre forbi eit anna hus. Det har det vore heile tida, for jeg... når jeg var ferdig med det så var jeg ferdig med det... Merkelig nok. Jeg trodde ikkje at det skulle bli sånn, men ... (Mann, 82år)

Han forteller videre om selve flyttingen, hvordan den foregikk, og alt han måtte gi bort, kaste eller brenne. Og jeg gjentar spørsmålet; Men nå er dette hjemmet ditt?

”Ja. Jeg har no ikkje noko anna no...”

En av de kvinnelige informantene forteller det tok måneder fra hun fikk tildelt omsorgsboligen, og til hun flyttet inn. Hun har nå bodd her i nesten fem år, og svarer følgende på spørsmålet om hun opplever at omsorgsboligen er hjemmet hennes;

De første årene jeg bodde her da hadde jeg... Jeg synes det var... Så... De første årene jeg bodde her ... jeg levde nesten ikkje. Og når folk spurte hvordan jeg hadde det så greide ikkje jeg å si at jeg har det bra. Jeg greier ikkje å si det når jeg føler at jeg ikkje har det bra... Men så plutselig så ... så letnet det. Og det er bare et år siden. (Stillhet...) Ja, det ble mye da ja... Ja. (Stillhet...) Da ønsket jeg bare selv at det skulle bli slutt. (Stillhet...) (Kvinne B, 87 år)

En tredje svarer;

Ja, jeg sier det nå. At jeg skal gå hjem, ja. Ja. Men det gikk tre år før jeg sa det. Det gjorde det. Tre år. Ja. Det er så rart med det.. det er så høgt opp her og.. Det var så rart å bo på en annen måte. (Kvinne B, 81 år)

5.3. Lokalmiljø - samfunn

I følge "Omsorgsbolig – en veileder" (1999) skal omsorgsboligen i størst mulig grad lokaliseres og integreres i det vanlige bomiljøet slik at den enkelte kan få et mest mulig vanlig dagligliv.

De to boligkompleksene i denne studien hadde ulik beliggenhet. Et lå i sentrum med nærhet til byens mange tilbud, men med stor avstand til matbutikk. Det andre boligkomplekset hadde matbutikken i første etasje, og lå nært opp til sykehjemmet og øvrige helsetjenester. Ingen av boligkompleksene kan, etter min oppfatning, betegnes som en del av det vanlige bomiljøet i den bydelen de tilhører. Faktorer informantene trekker fram i denne sammenhengen er nærhet, eller avstand til matbutikk, offentlige tjenester og transporttilbud. Og videre nærhet, eller avstand til de mange tilbudene i bykjernen som kaféer, kulturtilbud og ikke minst torget.

Hos en av informantene er manglende utsikt til fjorden og fjellene en faktor som i høyeste grad bidrar til å hemme meningsfulle aktiviteter i hans hverdag. Årsaken er begrunnet i hvilke aktiviteter den tidligere utsikten medførte.

Nei, jeg syntes det var flott her bortsett fra da jeg kom borti vinduet. Jeg tenkte på utsikta jeg hadde oppi lia vet du. Det var forferdelig den første tida jeg var her, men... det har nå gått seg til (ler litt kort..hoster) for å si det sånn! (Intervjuer: Det var forferdelig synes du den første tida du bodde her?) Ja, jeg synes det ja. Utsikta. Ikke noe annet.

(Intervjuer: Forferdelig fordi at du ikke har utsikt?) *Ja. Jeg hadde jo panorama helt i fra Kleive og helt ut på Oterøya kan du si. Ja. Fjorden og fjella og Bolsøya og holman og alt dette der. Såg fergen, såg flya, og hurtigruta og alt sammen, når dei kom og gikk da.*

Og nå ser jeg den fjellskråninga oppi der. Det går all right om vinteren når det er lys i vinduene og sånn. Det er tyngre om sommeren i grunn sånn sett. (Mann, 82 år)

Han sammenligner nåværende og tidligere utsikt, og viser til hvordan han nå har mistet noen av sine tidligere meningsfulle hverdagsaktiviteter. Samtidig har han fått ny utsikt med muligheter for nye aktiviteter. Han beskriver hvordan han sitter og følger med på trafikken.

Og så er det nå en voldsom til trafikk da. Hvis du vil sette deg til å se på det. Og nå denne siste måneden har det nå vært så fole spennende for nå har dei sett opp innkjøring forbudt oppmed krysset her. Nå er det ikke lov å kjøre lenger. Så det er artig å sjå når dei kjem så bremsar dei ned.

En annen av informantene har heller ikke utsikt til fjord og fjell. Han sier han ikke kan forvente å se fjellrekka fra alle kanter, og at han derfor går oftere turer ut. Samtidig understreker han de positive sidene ved å se kveldssola fra stua si.

Bare et av boligkompleksene har veranda tilhørende hver enkelt leilighet. Av de som har veranda benyttes denne i liten grad. Bakgrunnen til dette ser ut til å være i hvor stor grad målet med, og motivet for, å bruke verandaen oppnås. En av mennene ønsker å dyrke blomster, men på en nordvendt veranda med minimal tilgang på sollys er dette vanskelig. En annen liker stillheten og frisk luft, som igjen er lite forenelig med biltrafikken på grunn av kundene som skal til og fra butikken i første etasje. En butikk som er åpen til klokka elleve om kvelden og som, i følge informanten, absolutt ikke bidrar til en god start på nattesøvnen.

En tredje forteller om hvor glad hun er i å sitte ute i sola. Hun har veranda med sollys noen få timer om morgenen. Dette, i tillegg til flere andre faktorer, begrenser hennes muligheter til å opprettholde aktiviteten.

Og en veranda der. Som skulle være så fint. Men der har de altså ... bakgården med lastebilene til... som fører varer til butikken. Det er jo... går jo rundt her på baksiden. Så der kan de stå disse lastebilene og surre og ... Og så er det... luftkanalene.. de har sitt utslipp like utafor veggen der. Så om sommeren så hører du den duren ... fra det som står der hele tiden. Så... å sitte der det er ... det gjør jeg så å si aldri. Det kan være å ... ja, i sommer så var det... når det var veldig fint i sommer ... veldig fin belysning og.. Nei, jeg sitter ikkje... bruker ikkje verandaen til annet enn å ... tørke klær. (Kvinne B, 87 år)

Mens den fjerde forteller hun sitter på verandaen, følger med på trafikken, og ser litt på folket som går forbi. Igjen ser det ut til at en og samme faktor virker både fremmende og hemmende med tanke på utøvelse av aktivitet.

Relasjoner til andre mennesker har en framtreddende plass i hverdagslivet (Swane 2005). Dette er erfaringer de aller fleste av oss har til hverdagslivet. Informantene i denne studien forteller om hvordan de opplever å være alene i den nye boligen. ”Her er det ikke noe sosialt”.

Det er få naturlige møteplasser i begge boligkompleksene. I den grad beboerne møtes er det tilfeldig ved ytterdøra, ved postkassene, eller mens de står og venter på heisen. I et av byggene er det møblert med sofa og stoler i et felles gangareal. Her er det i følge informanten altfor kaldt til at det går an å sitte. Kun en av informantene forteller han møter noen av naboene her hver kveld med en kaffekopp før nyhetene.

Ja, jeg har kontakt med dem som bor omkring her da. På ettermiddag og kveld. Da sitter dem der. Så sitter jeg sammen med dem ei stund. (Intervjuer: Så det er noen som sitter ut i gangen her?) Ja. Alle disse som bor på vestvendt i alle fall.

(Intervjuer: Når på kvelden skjer det?) Ja, det er litt tidlig. Før nyhetene. Vi går vel gjerne inn til nyhetene klokka syv alle sammen da. . Så jeg kan ta med meg en kopp kaffe da og. Dem bærer med seg ut kvar til seg (Intervjuer: Hva synes du om det?) Det er bra. Det er gamle kjente delvis. (Mann, 88 år)

Informantene i det andre boligkomplekset forteller om en felles soleplass oppe på taket av bygget, og en liten stue, men som svært få benytter.

En har forslag om at de burde hatt ei av leilighetene til felles møteplass, som de kunne gå til hvis de ønsket det. Et sted hvor en kunne sette seg ned. Etter tur kunne noen steke vafler og koke kaffe. Kanskje det kunne vært et TV der.

Nei, det vi mangler vet du. Det er et rom som vi kunne gå til hvis det var noen som ville treffes av dem som bor oppå her. I stedet for ut i gangen der er det alt for stort og kaldt. Det er ikkje nåkka koselig. Så da... Ja, jeg syntes det hadde vært bedre der det var ei stue slik som jeg høre andre si dem har. Dem som bor i sånne omsorgsboliger. Så har dem ei stue som dem kan samles på. En skal ikkje vente at en ber inn folk til seg selv. For da kan du risikere at du for eksempel ... du er trøtt selv, og så tenker du at ... en kan ikkje be folk gå hjem heller. Det er det. Men når du er på ei stue. Så går du når det passer deg selv. Det er viktig. Synes jeg da. (Kvinne B, 81 år)

En svarer følgende på spørsmålet om hun har kontakt med naboene sine;

Nei, det er nå lite. Det er nå litt når en er ute, men det er ikkje sånn at en går på besøk. (Intervjuer: Men når du prater med dem ute... i hvilke sammenhenger er det du treffer naboene?) På gangen. Nedmed postkassen. Trappa. Heisen. Og ute på plassen av og til.

(Intervjuer: Kunne du ha tenkt deg at dere hadde noe felles av og til?) Ja, det er jo felles... det er meningen at det skal være felles stue... gangen her ute. Det er jo satt ut grupper med stoler og ... og, men ... og det vart sagt og det er oppfordret til det, men ... på denne etasjen er det ikkje gjort noko med det. Nei, vi kunne ha sittet og pratet om et, eller... , men det er så forskjellig så... ja, jeg vet ikkje ... jeg vet ikkje. Et par av de andre gamle... damene ... Jeg har vært innoom til noen. Noen få ganger.

Og det var ei dame som .. som.. ho ble så dårlig i beina at ho kom ned på sykehjemmet da. Sånn... som ofte hadde døra åpen og sånn, og som ba oss om å komme innom. Så det var jeg innom av og til og så prata litt. Ho var veldig ensom. (Kvinne B, 87 år)

Kvinnen på 87 år forteller videre om hvordan en kunne økt mulighetene for sosial kontakt, men påpeker samtidig at naboene er hjelpetrengende, og at de kanskje har nok med sitt.

Med ett unntak påpekte alle informantene den forholdsvis høye husleien. Flere ga uttrykk for at de ikke hadde klart sine faste månedlige utgifter hvis det ikke hadde vært for tidligere oppsparte midler. Størrelsen på leien varierer noe, men utgjør for mange nesten halvparten av hva de får utbetalt i pensjon. En av informantene understreker hvordan boutgiftene medfører begrensninger for hennes mulighet til meningsfulle hverdagsaktiviteter.

En forteller om sitt syn på det å være leietaker og den høye husleien, men også hvordan dette veies opp mot fordelene ved å bo i omsorgsboligen.

Men jeg hadde ikkje tenkt at det skulle bli... jeg hadde heller ville hatt et .. noko for meg sjøl .. som jeg eide. Det var mykje. Sju tusen to hundre kroner for måneden for denne leiligheten her. Det har gått litt ned. Det er seks tusen åtte hundre nå. (Intervjuer: Men da kommer strømmen i tillegg?) Ja. Jeg synes det er veldig dyrt. Men da jeg først bodde her, og ble vant til å være nært sykehjemmet, og nært hjemmepleien, og jeg kunne gå på sykehjemmet og kjøpe meg middag, og ha kontakt med de så... så var det jo lettvent. (Kvinne B, 87 år)

Flytting til omsorgsboligen innebar for de aller fleste en forventning om større tilgang på praktisk hjelp og nødvendige helsetjenester. Erfaringene hos informantene var derimot at så ikke var tilfelle. En forteller om hvordan en av naboene hans ble funnet død en morgen. Han avslutter med et ønske om ei ordening med jevnlig tilsyn for alle i omsorgsboligene, og sier; ”om ikkje anna så kunne dei ta en sjekk om at vi var i live...”.

En av de kvinnelige informantene sier;

Ja. Men du.. det kan du godt si at det heter omsorgsbolig, men noe omsorg er det ikkje. Men hvorfor kaller dem dette omsorgsboliger? Det har jeg ofte lurt på . Det spurte jeg om en gang.(Intervjuer: Hvilket svar fikk du da?) Ikkje noko. (Kvinne A, 87 år)

Tilsyn fra hjelpeapparatet er faktorer som, i følge informantene, kunne bidratt til opprettholdelse av hverdagsaktiviteter. Etter min oppfatning er det uttrykte behovet for tilsyn mer en faktor for å øke trygghetsfølelsen enn den er et behov for direkte helsetjenester.

Det ble i første omgang sendt ut tolv forespørsler om deltakelse i prosjektet. Tre av de forespurte tok kontakt pr telefon, og takket nei til å delta. De ønsket likevel å bidra med en meningsutveksling vedrørende erfaringer med å bo i omsorgsbolig. Dette er, etter min oppfatning, meningsutvekslinger som gir et verdifullt supplement, og jeg har derfor valgt å ta med noen av disse.

De forespurte sa de ikke var aktuelle for deltagelse i undersøkelsen da de, i følge dem selv, ikke bodde i noen omsorgsbolig. *”Jeg bor ikke i omsorgsbolig, men utleiebolig. Det svarer i hvert fall kommunen når jeg etterlyser omsorgen”*. Vedkommende fortalte at han flere ganger hadde kontaktet kommunen og etterspurt den ”omsorgen” som en kunne forvente at en slik boligtype innebar, men svaret han fikk var at han bodde i en utleiebolig, og ikke i en omsorgsbolig.

En annen av de forespurte sa; *”Jeg bor ikke i omsorgsbolig, for her er ingen omsorg. Her er det jo likedan som å bo hvor som helst ellers. Jeg må jo klare meg med alt selv”*. Og den tredje uttrykte følgende; *”Her er det jo ingen servis. De kaller det utleiebolig, eller kommunal bolig. Dette er ingen omsorgsbolig. Her er ikke noe uteareal en gang å kose seg på. De slipper oss bare rett ned på asfalten. Ikke en benk en gang har de råd til”*.

Dette kan, etter min oppfatning, være uttrykk for forventinger til omsorgsboligen som innebærer mer, og til dels annen hjelp fra det offentlige hjelpeapparatet enn hva som gis i dag. Videre kan det være et uttrykk for forventinger til omsorgsboligens beliggenhet og utforming som ikke samsvarer med realitetene. Forventinger som beboerne erfarer de ikke får innfridd, og som igjen bidrar til at de stiller spørsmål om hvorfor boligen betegnes som omsorgsbolig.

5.4. Oppsummering

Datamaterialet inneholder både aktivitetsfremmende og aktivitetshemmende faktorer. De fremmende faktorene var i stor grad erfaringer, og ressurser hos informantene selv. Hvor tidligere livshistorie, idéer og pågangsmot, evne til å se muligheter var noen av disse. De fysiske omgivelsene virket også fremmende for hverdagsaktivitetene. Forutsetningen var at informantene hadde en opplevelse av at dette var i forhold til egne meningsfulle

hverdagsaktiviter. Nyttan av en trinnfri adkomst er liten hvis man sjelden har en grunn til å gå ut.

Derimot var det overvekt av faktorer informantene opplevde som hemmende for de meningsfulle hverdagsaktivitetene. Det som betydde noe, og som var viktig for å oppleve ”å klare seg selv”, ”å leve”, eller ”å være en del av samfunnet”. I tillegg var det overraskende hvor mange forslag informantene hadde til endringer i omsorgsboligen. Endringer som etter deres oppfatning ville økt antall fremmende faktorer betydelig.

I tillegg viser materialet få entydige oppfatninger hos informantene om hvilken, eller hvilke faktorer som bidrar til å utvikle og opprettholde den enkelte aktivitet. En faktor som oppleves aktivitetsfremmende hos en av informantene kan oppleves motsatt hos en annen. Et eksempel på dette kan være manglende gjesterom i omsorgsboligen. For noen bidrar dette til at de ikke lenger kan ta imot overnattingsgjester, og dermed tap av aktivitet. Mens det for andre bidrar til nye aktiviteter i forhold til å finne gode og praktiske nødløsninger, som å montere og re opp feltseng i boden. Det er derfor grunn til å tro at et flere av faktorene i datamaterialet kan ha både en hemmende og fremmende innvirkning på de meningsfulle hverdagsaktivitetene.

Statistisk sentralbyrå (1999 og 2002) gir en oversikt over hvilke, og hvor mye tid eldre bruker på de enkelte gjøremål. Undersøkelsene er gjort blant personer i alderen 67-74 år, og blant hjemmeboende. Med andre ord en noe yngre målgruppe enn informantene i denne studien. Likevel kan en se noen likhetstrekk. Det hadde vært interessant med tilsvarende undersøkelser for eldre som bor i omsorgsbolig. I tillegg ser det ut til at hvilken betydning aktivitetene har er like viktig som antall aktiviteter.

6. Et virksomhetsteoretisk perspektiv på hovedfunnene

Hovedfunnene i studien viser endringer i meningsfulle hverdagsaktiviteter etter flytting til omsorgsbolig. Endringene gjelder antall aktiviteter, hvilke aktiviteter som utføres, hvordan de utføres, i hvilken sammenheng og sammen med hvem. Faktorene som bidrar til endringen tegner et bilde som er mangfoldig og komplekst. Hvilke aktiviteter informantene valgte å fortelle om, og bakgrunnen for disse valgene er sammensatt. Det er store individuelle forskjeller. Samtidig viser funnene noen klare felles trekk.

Analysen synliggjorde motivene som lå til grunn for de meningsfulle hverdagsaktivitetene, virksomhetene. ”Handlingens motiv er virksomhetens mening” (Hammerlin og Larsen 1997, s. 210). Motivene var mange, og begrunnet i både objektiv betydning og personlig mening (Opsahl og Ravn 2003). Motivene kan deles inn i følgende fem kategorier;

- å klare seg selv
- å være til hjelp for andre
- sosial kontakt
- ”å leve så lenge en lever”
- og fortsatt være en del av samfunnet

De fem kategoriene er, etter min oppfatning, motiv som i ulik grad handler om å være aktiv og deltakende. I egen hverdag, i eget nærmiljø, men også i det samfunnet en tilhører. Funnene korresponderer med Fortmeier (1998). Hvor motivene ble inndelt i tre forskjellige dimensjoner knyttet til aktivitet og opplevelsen av mening.

Funnene vil bli drøftet i et virksomhetsteoretisk perspektiv, og begrenses til å gjelde teoriens begrepsapparat som omhandler motiv, handlinger og virksomhet. Jeg har valgt å gjennomføre drøftingen ved hjelp av eksempler hentet fra datamaterialet.

I følge Leontjev (2002) består handlinger av operasjoner, som igjen er sammensatt av funksjoner. Operasjonene er fremgangsmåtene som realiserer handlingene, det vil si hvilke metoder eller redskaper som anvendes i en handling (Axel 2004). Kartlegging av nevnte operasjoner har ikke vært en del av studien. I den grad materialet inneholder data vedrørende operasjoner er det i en sammenheng hvor informantene detaljert beskriver utførelsen av en handling. Operasjoner som begrep vil ikke bli drøftet.

Videre er den enkelte operasjon sammensatt av en rekke funksjoner. Dette omhandler fysiske, nevrologiske og psykiske funksjoner, og er forutsetninger for å kunne utføre og mestre operasjoner og handlinger (Ravn og Opsahl 2003). Denne delen av begrepsapparatet vil heller ikke bli drøftet.

I hvilken grad og på hvilken måte informantene uttrykte motivene for den enkelte handling varierte. Enkelte motiv ble formidlet i det informanten fortalte om en av sine hverdagsaktiviteter, mens andre motiv ble synliggjort underveis i samtalen. Etter min oppfatning kunne det se ut til at intervjusituasjonen bidro til denne synliggjøringen. Andre ganger kom motivene til uttrykk etter direkte spørsmål fra meg. Hammerlin og Larsen viser til at motiv ikke nødvendigvis er dypt gjennomtenkte, rasjonelt begrunnede eller sterkt subjektivt ønskede (1997, s.211). Etter min forståelse, vil intervjusituasjonen og de motiv som framkommer her, også ha likhetstrekk med ”mediering som psykologisk fenomen” i Vygotskys teori (Leontjev 2002, s.13).

Informantene utførte handlinger for å oppnå mål begrunnet i de fem overnevnte kategorier av motiv. I hvilken grad informantene vektlegger de ulike motiv varierer. For noen er det ”å klare seg selv”, eller ”å leve så lenge en lever” sentralt, mens for andre er ”sosial kontakt” det viktigste. Hvilke handlinger den enkelte utfører for å oppnå de ulike mål, eller få dekket de ulike behov, varierer både i innhold, utførelse og omfang. Denne variasjonen kan tydeliggjøres ved hjelp av et eksempel på hvordan felles mål kan oppnås ved utførelse av ulike handlinger.

Målet ”å klare seg selv” medførte en rekke handlinger. Handlingen, eller kjeden av handlinger, var for en informant å gjøre innkjøp, for en annen å gå en tur, og for den tredje var det en næringsrik frokost som var handlingen for å nå målet. Alle tre er handlinger som bidrar til ”å klare seg selv” i form av å vedlikeholde egen helse, og å utføre daglige gjøremål på egen hånd. I følge virksomhetsteorien vil de handlingene, som utgjør virksomheten, settes i gang av virksomhetens motiv, men styres mot målet (Leontjev 2002, s. 74). Videre sier Leontjev virksomheten eksisterer ikke på noen annen måte enn i form av en handling, eller en kjede av handlinger (2002, s.75).

Informantene hadde i dette eksempelet et felles mål, men valgte ulike handlinger for å nå målet.

Følges tankerekken videre kan et annet eksempel synliggjøre hvordan en og samme handling utføres med bakgrunn i ulike motiv.

Flere av informantene fortalte hvor viktig det var å gå en tur. Derimot var handlingen ”å gå en tur” begrunnet i flere, og nokså ulike motiv. En gikk tur for å treffe noen å snakke med. En gikk tur for å se på utsikten, og en tredje for å nyte naturen. Konsekvensene av ulike motiv var at handlingen ble utført på ulike steder, til ulike tidspunkt og på ulikt vis. Hun som gikk tur for å møte noen gikk ut midt på formiddagen, og i eget nærmiljø. Mens han som gikk for å se på utsikten gikk gjerne tur om morgenen når sola kom opp bak fjellene.

Hammerlin og Larsen utdyper sammenhengen mellom virksomhetens mening, og hvilke behov og motiv som ligger til grunn for denne (1997, s. 208). Videre sier Leontjev (2002) det bør være overensstemmelse mellom målet for handlingen, handlingens resultat, og personens motiv for å utføre handlingen. Etter min forståelse påvirket motivene operasjonen (Leontjev 2002). Med andre ord hvordan handlingen ble utført. Sagt på en annen måte var motivene et uttrykk for meningen (Jerlang 2001) med de ulike handlingene. Hvor hver og en av handlingene representerte tre ulike virksomheter. Dette samsvarer med Leontjev (2002), som sier en og samme handling kan realisere forskjellige virksomheter.

”Å lese bøker” er et annet eksempel på en handling hvor informantene uttrykte forskjellige motiv, og som derfor, i følge Leontjev, vil være forskjellige virksomheter. En leste bøker begrunnet i motivet å diskutere innholdet med barnebarna. Hvor samtalen med barnebarna blir virksomheten, og det ”å lese bøker” er handlingen. En annen forteller hun leser bøker, men hvor motivet for handlingen er tilbakemeldingene om at hun er en ”lesehest”. Tilbakemeldingene er virksomheten.

Datamaterialet viste en hel rekke tilsvarende eksempler. I tillegg kunne en og samme handling være deler av ulike virksomheter. Å gå tur var en dag begrunnet i behovet for å treffe noen, mens en annen dag var det for å få frisk luft.

For omgivelsene kan det se ut som om informantene i eksemplene over utfører de samme virksomhetene. Ytre virksomhet er hva som er synlig for omverden, mens indre virksomhet vil være de bevisste hensikter hos mennesket som handler. Hvordan man planlegger en konkret handling, eller hvordan man bevisst forestiller seg hvilket mål, og på hvilken måte målet skal nås (Opsahl og Ravn 2003). I følge Leontjev (2002) er den ytre virksomheten drivkraften for den indre.

Det var ikke tilfeldig hvilke aktiviteter informantene deltok i, hvordan aktivitetene ble utført, hvor og sammen med hvem. Presentasjonen og drøftingen av funnene i kapittel fem viste i hvilken grad faktorer i omgivelsene kan påvirke og bidra til å utvikle, opprettholde, endre, eller hindre virksomheten. Et stort flertall av faktorene i datamaterialet viste seg å ha både en hemmende og fremmende virkning på de meningsfulle hverdagsaktivitetene – virksomhetene.

Når mulighetene for å delta i virksomheter hindres av hemmende faktorer i omgivelsene – hvilke konsekvenser får dette? Hammerlin og Larsen sier virksomheter er prosesser, og hvor motiv forandres fordi nye behov skapes i en prosess (1997, s. 211). Videre sier forfatterne mennesket er et aktivt vesen som kan velge, men som samtidig påvirkes av omgivelsene. ”Mennesket både skaper seg selv og forandrer omverdenen og dermed seg selv i sine virksomheter” (1997, s.206). Etter min vurdering er dette et positivt syn på menneskets iboende mulighet til å kunne foreta endringer. Samtidig vil sannsynligvis svaret på overnevnte spørsmål ikke bare finnes i virksomhetsteoriens begrepsapparat og menneskesyn. Tilbaketrekkingsteorien, aktivitetsteorien og Tornstams teori om gerotranscendens er perspektiver på sosial aldring og eldre menneskers behov for aktivitet (Høgseth 1999). Dette er perspektiv som kan være aktuelle i et videre arbeid med spørsmålene.

I informantenes historier om de tidligere hverdagsaktivitetene kom motivene klart til uttrykk. For noen var motivene fra tidligere utførte handlinger fortsatt aktuelle i forhold til nåværende handlinger selv om de har endret seg i innhold og utførelse.

En av informantene forteller om motivet for å strikke sokker til ”de som bor på gata i Oslo”, og om takkebrevene hun får. Tidligere hjalp hun sine gamle foreldre, og beskriver hvor takknemlige foreldrene var for dette. Kan handlingen ”å strikke sokker”, og ”å hjelpe foreldrene”, være deler av samme virksomhet? Motivene ser, etter min mening, ut til å være sammenfallende. Jeg stiller spørsmål om dette er endring av handlinger, men opprettholdelse av motiv og virksomhet? Samtidig tolker jeg det slik at hun forteller meg om en anerkjent aktivitet. Det å hjelpe andre er en verdsatt aktivitet i vår kultur, den objektive betydning (Leontjev 2002).

Schütz opererer også med to ulike typer motiv; for-å-motiv og fordi-motiv (Hammerlin og Larsen 1997). Dette korresponderer, etter min oppfatning, med objektiv betydning og

personlig mening i virksomhetsteorien. Flere av informantene begrunnet sine motiv ut fra erfaringer i barndom og oppvekst. ”Virksomhetsteorien mener at barndommens virksomheter på ulike sosiale arenaer har stor betydning for utviklingen av den voksne personligheten” (Hammerlin og Larsen 1997, s. 214).

I kartleggingen av hverdagsaktivitetene før og nå var det flere av informantene som hadde opprettholdt enkelte av sine tidligere hverdagsaktiviteter, men hadde i stor grad endret motivene, og dermed til en viss grad også virksomhetene. Flere av informantene forteller om sine daglige turer på butikken. Motivet for å gjøre innkjøp tidligere var hovedsakelig å skaffe seg mat, mens nå er en tur til butikken begrunnet i motivene ”å se folk”, ”snakke med noen”, ”komme seg ut”. Dette samsvarer med hvordan Leontjev (2002) sier virksomhetene endrer seg i takt med at motivene for virksomheten endrer seg. Et aktuelt spørsmål i denne sammenhengen kan være i hvilken grad handlingens operasjonelle organisering, som en konsekvens av endringer i omgivelsene, bidrar til å endre handlingen, og igjen virksomheten.

Mannen som tidligere var kjent i nabolaget for sine evner som rosedyrker vektla anerkjennelsen som et av motivene for virksomheten. I omsorgsboligen er derimot verken rosene eller naboene til stede. Han har fortsatt noen roser i krukkene på verandaen, men motivet for virksomheten er borte, og rosene er ikke lenger en del av hans meningsfulle hverdagsaktiviteter. For å få dekket behovet for anerkjennelse er det andre handlinger som må utføres. Han forteller ivrig om hvordan han har begynt å lime gamle bilder av roseveggen inn i album. Disse tar han fram når gamle naboer, og andre kjente kommer på besøk. Motivet opprettholdes til en viss grad, men handlingen endres. Leontjev (2002) sier at selv om målet for en handling opprettholdes, vil betingelsene for handlingen endres når omgivelsene endres. I følge Hammerlin og Larsen (1997) erfarer mennesket gjennom virksomheter hva som skal til for å tilfredsstille behovet. Behovet blir styrt av målet, som en innfrielse av motivet. Handlingene er det som må gjøres for å tilfredsstille behovet og realisere målet. Det er en rekke handlinger som må gjøres, og disse binder motiv og mål sammen (Magnus og Olsen 1991).

Ved å analysere informantenes hverdagsaktiviteter, finne fram til de ulike motiv for aktivitetene, ble virksomhetene, de meningsfulle hverdagsaktivitetene synliggjort. Virksomheter er, i følge Leontjev(2002) en forutsetning for, og et bidrag til menneskets utvikling. Hvis så er tilfelle. Hvilke konsekvenser får dette for eldre i omsorgsbolig som lever isolert, og i en hverdag hvor mangelen på virksomheter dominerer?

Avslutningsvis vil jeg komme med noen betraktninger og spørsmål vedrørende virksomhetsteorien.

Leontjev (2002) opererer med ulike former for virksomhet, de dominerende virksomheter. Hvor en bestemt form for virksomhet i en bestemt livsperiode vil være den mest betydningsfulle for utviklingen (Opsahl og Ravn 2003, s. 58-60). Leken er den dominerende virksomhet hos barnet, læring hos ungdom, og arbeid hos voksne. Aldersgrenser og former for virksomhet vil være avhengig av de historiske, kulturelle og samfunnsmessige vilkårene (Jerlang 2001). Dette er, etter min forståelse, klare paralleller til Erikson (1981). Virksomhetsteorien har derimot ikke, i motsetning til Erikson, uttrykt tydelig hva som er den dominerende virksomhet for eldre. Jeg stiller spørsmål, med utgangspunkt i virksomhetsteorien, om opprettholdelse av egen identitet kan være en av de dominerende virksomhetene i alderdommen. Videre vil Antonovskys (1996) begrep ”opplevelse av sammenheng” være et aktuelt supplement.

Virksomhetsteorien har et begrepsapparat for analyse av menneskelig aktivitet. Dette er et begrepsapparat som bidrar til økt forståelse for kompleksiteten i hverdagsaktivitetene. Hvor motivet ser ut til å spille en avgjørende rolle. Videre vil forståelse av menneskets virksomheter og utvikling ha klare paralleller til gerontologien og livsløpsforskningen.

7. Konklusjon

Studien viser hvordan meningsfulle hverdagsaktiviteter har endret seg etter flytting til omsorgsbolig. Årsakene til endringene ser ut til å ha sin bakgrunn i en rekke faktorer. Omgivelsene spiller en avgjørende rolle. Likeledes de personlige erfaringene hos hver enkelt. Virksomhetsteoriens begrepsapparat er sentralt. I hvor stor grad den enkelte evner å opprettholde motiv, endre motiv, finne nye handlinger og nye virksomheter påvirker mulighetene for utvikling. Denne evnen forutsetter, og er et resultat av den dialektiske prosessen mellom mennesket og omgivelsene (Leontjev 2002).

St.meld.nr. 25 ”Mestring, muligheter og mening” vektlegger betydningen av en aktiv og meningsfylt tilværelse for brukere av omsorgstjenester (2005-2006, s. 6). Å være aktiv og deltagende innebærer for informantene i denne studien virksomheter. Hvor virksomheter i hverdagen dekker behovene for meningsfulle aktiviteter i sosiale relasjoner, og i en sammenheng hvor en har muligheter for å påvirke sine omgivelser.

I samme stortingsmelding er begrepet aktivitet omtalt. Hvor ”hovedutfordringen er å integrere aktivitet og ulike former for bevegelse og mosjon i dagliglivet, utnytte naturlige muligheter for deltagelse og ikke minst stimulere til brukermedvirkning og brukerstyrte aktivitetstilbud” (2005-2006, s. 102). Etter min oppfatning viser funnene i studien hvor avgjørende det er å ta utgangspunkt i motivene for virksomheten for å lykkes i å oppnå mål om aktivitet og deltagelse. Det igjen forutsetter at man vektlegger de eldres egne opplevelser og erfaringer. Informantene i studien formidlet et mangfold av idéer, tanker og forslag om gode og formålstjenlige bidrag til å øke mulighetene for aktivitet.

Hovedutfordringene meldingen viser til forutsetter, etter min oppfatning, at de eldre ser på ”ulike former for bevegelse og mosjon” som virksomheter. Det er ikke gitt at så er tilfelle hos alle. Katz (2002) viser hvordan moral og verdier påvirker, og til dels begrenser, hvilke handlingsformer som ofte blir registrert som aktivitet i gerontologiske undersøkelser. Katz sier det er først og fremst aktiviteter som en regner med passer for eldre mennesker, og som er i overensstemmelse med de moralske verdiene i samfunnets middelklasse. Dette er i tråd med hva Swane (2005) betegner som ”generasjonsspesifikke” holdninger. Holdninger som tillegges eldre av dem som er yngre, og som igjen bidrar til begrensinger i aktivitetsutfoldelsen.

Brukermedvirkning er en grunnleggende demokratisk rettighet. En rettighet som er lite verd hvis den ikke følges opp av konkrete tiltak. Studien viser i hvilken grad begrenset mulighet til medvirkning virker hemmende på hverdagsaktivitetene hos den enkelte. Det er et tankekors i hvor begrenset grad beboernes egne synspunkter blir ivaretatt og fulgt opp i praktisk handling. Å stimulere til sterkere brukermedvirkning er et av regjeringens mål (St.meld. 2005-2006, s. 6). Hvilke tiltak og hvilke endringer som må til for å oppnå dette vil være interessant å følge i tiden som kommer.

Det er også grunn til å stille spørsmål om hvilke utfordringer man vil stå overfor med framtidens generasjon av eldre. I hvilken grad er man i stand til å dekke behovene til ”brukere som er mindre beskjedne, stiller større krav og vil bestemme mer selv” (Slagsvold og Solem 2005, s.7)? Kan funnene i studien være et bidrag til et mer nyansert svar på disse spørsmålene? Med bakgrunn i et økende antall eldre, og framtidige utfordringer med bemanning vil helsefremmende og forebyggende arbeid være sentralt. Forskning på dette området etterlyses, og hvor Eldres hverdagsliv i omsorgsbolig nevnes spesielt (Szebehely 2005).

Menneskets deltakelse i virksomheter er av avgjørende betydning for menneskets utvikling (Leontjev 2002). Teorien er, etter min mening, noe uklar på hva som er de dominerende virksomhetsformene i alderdommen. Det hadde derfor vært interessant å se nærmere på behovet for synliggjøring og identitet i lys av teorien. Videre hvordan motiv etablert i barndom og ungdom følger oss gjennom livet, og er medvirkende og styrende for motiv for virksomheter i dag. Her er det likhetstrekk med Antonovskys (1991) teori, og hans begrep meningsfullhet. I følge Antonovsky vil et menneske som opplever stor grad av meningsfullhet lettere håndtere utfordringer i en endret livsverden.

Studien stilte en hel rekke spørsmål. Funnene gir ingen entydige svar, men viser noen tendenser og sammenhenger. Disse kan bidra til økt forståelse, og synliggjøring av ubesvarte spørsmål. Spørsmål som igjen vil være aktuelle for videre studier, eller prosjekt.

8. Avslutning

Arbeidet med denne oppgaven har vært spennende og interessant, og en utfordring for egen forforståelse. Gjennomføringen av intervjuene i rollen som forsker har vært lærerik. Informantenes bidrag er kjernen i studien, og det har til tider vært vanskelig å begrense videreformidlingen av deres synspunkter i oppgaven. Å ha tilgang til en ”gullgruve” av livshistorier er et privilegium. Samtidig et stort og forpliktende ansvar. Dagens generasjon av eldre er unik. Betydningen av deres erfaringer i en verden med formidable endringer er vanskelig å sette seg inn i.

I vårt samfunn er overgangen fra yrkesliv til pensjonisttilværelse en kulturelt anerkjent overgang. Er flytting til omsorgsbolig i ferd med å bli en ny kulturelt anerkjent overgang? Er dette formålstjenlig? Hva skal til for at dette kan bli en god og meningsfull tilværelse? Vil målsettingen om aktive og deltagende samfunnsborgere også inkludere eldre?

Med bakgrunn i barndommens nysgjerrighet, og en voksende interesse for eldre og eldres hverdagsliv har jeg i lang tid hatt mange ubesvarte spørsmål. Antall spørsmål har ikke blitt mindre etter denne studien.

Å ha en opplevelse av å bli sett som det mennesket en har vært, som det mennesket en er og som en ønsker å bli, gir ikke bare mulighet for, men er etter min mening, en forutsetning for å være aktivt medvirkende i eget liv.

For en tid tilbake møtte jeg en kvinne på 93 år.

Hun bor fortsatt i hjemmet sitt, og sier hun ikke ønsker å flytte derfra.

Hun begrunner ønsket sitt med utsagnet;

”Her kan jeg få klippe mitt eget gress”.

På spørsmål om hun fortsatt klipper gresset, svarer hun;

”Nei, nå er det sønnen til naboen som gjør det.

Men det er fortsatt mitt gress!”

9. Referanser

- Alsaker, Sissel (2003) Aktivitetsvitenskap. Mennesker i aktivitet – i går, i dag og i morgen. *Ergoterapeuten* nr. 11, 2003: 62-65
- Alsaker, Sissel (1998) Aktivitet, roller og identitetshåndtering i hverdagslivet til mennesker med kroniske revmatiske lidelser. Hovedoppgave i helsefag. Trondheim: NTNU Psykologisk institutt.
- Antonovsky, Aron (1991) *Hälsans mysterium*. Sverige: Bokförlaget Natur och Kultur
- Axel, Erik (2001) One developmental line in European Activity Theories. I: Cole, Michael, Engeström, Yrjö, Vasquez, Olga. *Mind, Culture and Activity*, second edition, 128-146. UK: Cambridge
- Blaakilde, Anne Leonora (2005) Ord skaper alder. I: Tuntland, Hanne (red.). *Aldring og livsvilkår*, 1.utg., 13-32. Oslo: N.W. Damm & Søn
- Borg, Tove; Runge, Ulla; Tjørnov, Jytte, red. (2003) *Basisbog i ergoterapi: aktivitet og deltagelse i hverdagslivet*. Danmark: Munksgaard
- Bredland, Ebba (1998) *Når mennesker møtes: individuell brukermedvirkning i helsesektoren*. 1. utg. Oslo: Kommuneforlaget
- Bredland, Ebba; Linge, Oddrun Anita; Vik, Kjersti (1996) *Det handler om verdighet: ideologi og praksis i rehabiliteringsarbeid*. 1.utg. Oslo: Universitetsforlaget
- Broch, Hedvig et.al., red.(1991), *Virksomhetsteorien: en innføring og eksempler*. Oslo: Falken Forlag
- Bronfenbrenner, Urie (1979) *The Ecology of Human Development: experiments by nature and design*. England: Harvard University Press
- Carlsen, M.E.; Clark, Florence (1991): The Search for Useful Methodologies in Occupational Science. *American Journal of Occupational Therapy*, 45(3)
- Dahlin-Ivanoff, S.; Haak, M.; Fänge, A.; Iwarsson, S. (2007) The multiple meaning of home as experienced by very old Swedish people. *Scandinavian Journal of Occupational Therapy*, 14: 25-32.
- Erikson, Erik H. (1981) *Barndommen og samfunnet*. 5. Opplag. Oslo: Gyldendal
- Faksvåg, Gunn (2004) Kan aktivitetshistorie bidra til synliggjøring og bekreftelse av et menneskes identitet? Aktivitetsvitenskap. Trondheim: Høgskolen i Sør-Trøndelag.
- Fortmeier, Susanne (1998) Aktiviteters Mening hos Ældre Mænd. Master of Public Health. Danmark: Københavns Universitet.

- Gullestad, Marianne (1989): *Kultur og hverdagsliv: på sporet av det moderne Norge*. Oslo: Universitetsforlaget
- Gullestad, Marianne (1996): *Hverdagsfilosofier*. Oslo: Universitetsforlaget
- Hammerlin, Yngve; Larsen, Egil (1997) *Menneskesyn i teorier om mennesket*. 1.utg. Oslo: Ad Notam Gyldendal
- Hjort, Peter F. (2005) Aldring og sårbarhet. I: Tuntland, Hanne (red.). *Aldring og livsvilkår*, 1.utg., 13-32. Oslo: N.W. Damm & Søn
- Humerfelt, Kristin (2005) Begrepene brukermedvirkning og brukerperspektiv – honnørord med lavt presisjonsnivå. I: E. Willumsen. *Brukernes medvirkning!*, 1.utg., 15-33. Oslo: Universitetsforlaget
- Høgseth, G. (1999) *Sosialgerontologi. I: Bondevik M. Nygaard HA (red). Tverrfaglig geriatri – en innføring*. Bergen. Fagbokforlaget
- Jackson, J.; Carrlson, M; Mandel, D.; Zemke, R.; Clark, F. (1998): Occupation in Lifestyle Redesign: The Well Elderly Study. Occupational Therapy Program. *The American Journal of Occupational Therapy (AJOT)*, 52(5): 326-336
- Jerlang, Espen. (2001): *Utviklingspsykologiske teorier*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag
- Katz, Stephan (2000): Busy bodies: Activity, ageing and the management of everyday life. *Journal of Ageing Studies* 2000; 14: 135-52
- Kielhofner, Gary (2006) *MoHo Modellen for menneskelig aktivitet: ergoterapi til uddannelse og praksis*. 1. utg. København: FADL `s Forlag
- Kielhofner, Gary (2002) *Modell of Human Occupation*, third edition, chapter 8, Lippincott William & Wilkins
- Kvale, Steinar (1997) *Interview: en introduktion til det kvalitative forskningsinterview*. 1.utg., 13.opplag. København: Hans Reitzels forlag
- Laliberte-Rudman, Debbie (2002) Linking Occupation and Identity: lessons Learned Through Qualitative Exploration. *Journal of Occupational Science*, 9 (1): 12-19.
- Leontjev, Alexei N. (2002) *Virksomhed, Bevidsthed, Personlighed*. København: Hans Reitzels Forlag
- Magnus, Eva; Werge-Olsen, Inger Brit (1991) Leontjevs virksomhetsteori og ergoterapi. *Ergoterapeuten*, nr. 5/91: 24-30
- Malterud, Kirsti (2003) *Kvalitative metoder i medisinsk forskning: en innføring*. 2. utg. Oslo: Universitetsforlaget

- Molander, Bengt (1996) *Kunnskap i handling*. 2.utg. Göteborg: Daidalos
- Ness, Nils Erik (1997): Utgangspunktet for aktivitetsperspektivet. *Ergoterapeuten* nr. 13, 1997: 4-7
- Norges offentlige utredninger - NOU (1992) *Trygghet – Verdighet – Omsorg*. 1992:1. Oslo: Sosialdepartementet
- NSD (2005): Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste. *Personvernombudet for forskning*. [Online]. Bergen: NSD. Tilgjengelig fra URL: http://www.nsd.uib.no/personvern/melding/pvo_melding.cfm (lest 2007-01-12)
- Opsahl, Kari; Ravn, Gitte (2003) Virksomhetsteorien – den kulturhistoriske skole. *Ergoterapeuten* nr 11, 2003: 54-61
- Perlmutter, Marion; Hall, Elizabeth (1992) *Adult Development and Aging*. Second edition. Canada: John Wiley&Sons, INC.
- Schutz, Alfred (2005) *Hverdagslivets sosiologi*. Boel Ulff-Møller (red.). 2. utg. København: Reitzels Forlag
- Slagsvold, Britt; Daatland, Svein Olav (red.) (2006) *Eldre år, lokale variasjoner*. Resultater fra Den norske studien av livsløp, aldring og generasjon (NorLAG) – runde 1, 15/06. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA).
- Slagsvold, Britt; Solem, Per Erik, red. (2005): *Morgendagens eldre. En sammenligning av verdier, holdninger og atferd blant dagens middelaldrende og eldre*. Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA), Rapport 11/05.
- Sosial- og helsedepartementet; Kommunal- og arbeidsdepartementet (1997) *Omsorgsbolig – en veileder*. Rundskriv I-29/97,H-24/97B. Oslo
- Statistisk sentralbyrå (2002) *Tidsbruk til ulike aktiviteter blant personer 67-74 år, etter kjønn*. [Online]. Oslo: SSB. Tilgjengelig fra URL: <http://www.ssb.no/emner/00/02/20/tidsbruk/tab-2002-05-13-06.html>
- Statistisk sentralbyrå (2004) *Kommunalt disponerte boliger, etter region, eierform, tid og statistikkvariabel*. [Online]. Oslo: SSB. Tilgjengelig fra URL: <http://statbank.ssb.no/statistikkbanken/selectout/print.asp>
- Statistisk sentralbyrå (2008) *Arbeidskraft. Kvinner over 15 år og over, etter yrkesaktivitet og næring*. [Online]. Oslo: SSB. Tilgjengelig fra URL: <http://www.ssb.no/histstat/tabeller/9-9-4t.txt>
- St.meld. nr. 50 (1996-1997): *Handlingsplan for eldreomsorgen*. Oslo: Statens forvaltningstjeneste

St.meld. nr. 31 (2001-2002): *Avslutning av handlingsplan for eldreomsorgen. "Fra hus til hender"*. Oslo: Statens forvaltningstjeneste

St.meld. nr. 25 (2005-2006): *Mestring, muligheter og mening. Framtidas omsorgsutfordringer*. Oslo: Statens forvaltningstjeneste

Swane, Christine (2005) Gamle menneskers hverdagsliv. I: Tuntland, Hanne. *Aldring og livsvilkår*, 1.utg., 210-228. N.W. Damm & Søn

Szebehely, Marta (2005) "Äldreomsorgsforskning i Norden". *En kunskapsöversikt*. TemaNord, 2005:508. København: Nordiska ministerrådet.

Tesch, Renata (1990) *Qualitative Research: analysis types & software tools*. 2. Utg. UK: The Falmer Press

Thorsen, Kirsten (1998) *Kjønn, livsløp og alderdom: en studie av livshistorier, selvbilder og modernitet*. 1.utg. Bergen: Fagbokforlaget

Tuntland, Hanne (2006): *En innføring i ADL: teori og intervensjon*. 1.utg. Kristiansand: HøyskoleForlaget

Wilcock, Ann A. (2002) A Theory of the Human Need for Occupation. *Journal of Occupational Science*, Volume 9 (Special Issue): 3-9.

Yerxa, E. J. (1998): Health and the Human Spirit for Occupation. *American Journal of Occupational Therapy (AJOT)* no 6, 412-418

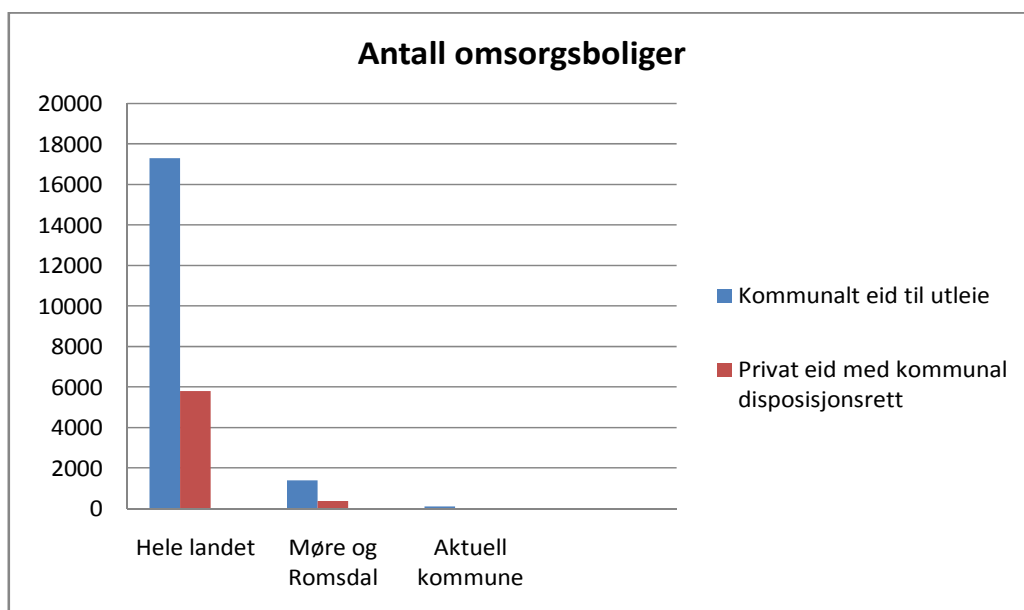
Ytrehus, Siri (2005): Eldre og bolig – bare et spørsmål om boligkapital? Om bolig, flytting og stedsidentitet blant yngre eldre. *Sosiologisk tidsskrift*, 2005 Årg. 13; nr 4

Ødegård, Atle (2005) *NUD*IST N5 and research strategies*. Arbeidsnotat /Møreforskning Molde, 2005:7. Molde: Møreforskning Molde AS

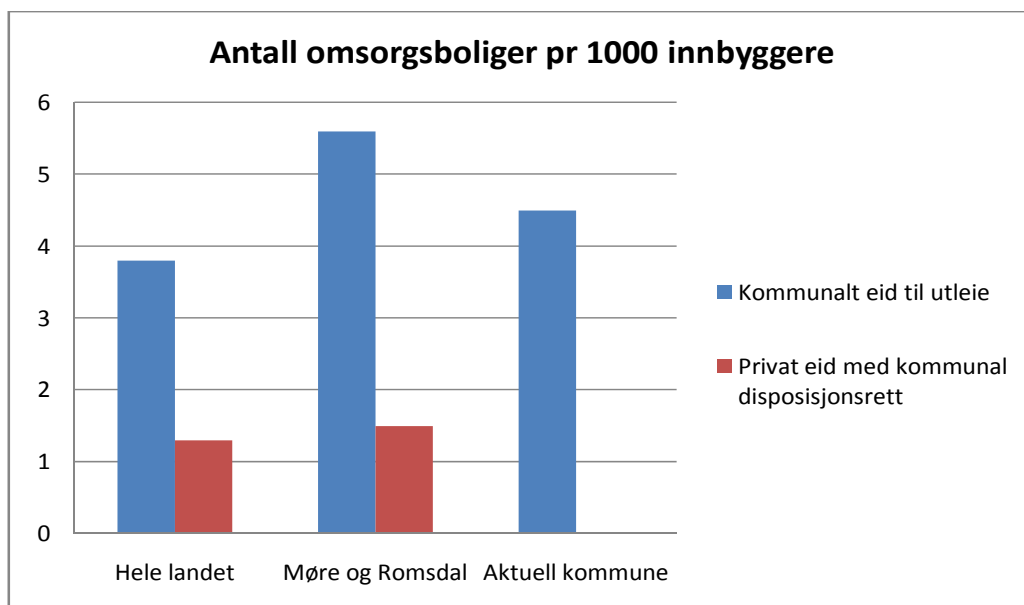
Aadland, E. (1997): *"Og eg ser på deg..." : vitenskapsteori og metode i helse-og sosialfag*, Oslo: Tano Aschehoug AS

Vedlegg

Forekomst av omsorgsboliger

Oversikt over antall omsorgsboliger (Statistisk sentralbyrå, 2004)

Oversikt over disponerte omsorgsboliger (pr. 1 000 innbyggere), Statistisk sentralbyrå, 2004

Oversikten er utarbeidet etter tall fra Statistisk sentralbyrå (2004).

Vedlegg 2

Litteratursøk

Hovedvekt av databasesøkene har vært gjort i databasene; BIBSYS, PsycINFO, SveMed+,

Medline og Cochrane.

Søkeordene jeg har benyttet er; elder(ly), meaning(full), home, activity theory, activity, occupation, daily living. Søkeordene har også vært benyttet i flere og ulike kombinasjoner. Hvor mange treff det enkelte søkeordet, og kombinasjon av ulike søkeord ga, varierte sterkt.

Medline (1950 – 2007), utført 19.05.2007

1	elder\$.mp	115478
2	meaning\$.mp	39963
3	home\$.mp	226191
4	activity\$.mp	1401717
5	activity theory.mp	49
6	2 og 3	1383
7	1,2,3 og 4	14

PsycINFO (1985 – 2007), utført 19.05.2007

1	elder\$.mp	34413
2	exp Meaning/	6015
3	home\$.mp	54467
4	exp activity theory/	218
5	activity	86026
6	2 og 3	127
7	1, 2 og 3	18

SveMed+, utført 26.04.2007

1	elder\$	263
2	occupation\$	3097
3	Meaning\$	30
4	1 og 2	26
5	1, 2 og 3	10

Forespørsel om rekruttering av informanter til studieprosjekt

Mitt navn er Gunn Anita Faksvåg. Jeg har siden 1994 vært ansatt som ergoterapeut i Molde kommune, og har i mange år arbeidet med eldre og Eldres livssituasjon. For tiden er jeg mastergradsstudent ved Høgskolen i Molde, avdeling for helse- og sosialfag.

I den anledning skal jeg gjennomføre et mastergradsprosjekt. Prosjektet har tittelen;

”Eldres opplevelser og erfaringer med å bo i omsorgsbolig. En virksomhetsteoretisk studie med fokus på meningsfulle hverdagsaktiviteter”.

Veileder for prosjektet er Kolbein Lyng, professor ved Høgskolen i Molde.

Med denne bakgrunn ønsker jeg å intervju eldre som bor i kommunens omsorgsboliger.

Den eldre bør være i aldersgruppen fra 70 – 85 år, og hatt en botid i omsorgsboligen på minimum tre måneder. Jeg ønsker å intervju i alt 8 personer.

Metoden i studien vil være et kvalitativt intervju hvor jeg stiller åpne spørsmål, og samtaler med den eldre i 1 – 1 1/2 time. Samtalen vil bli tatt opp på lydbånd. Datamaterialet anonymiseres, og lydopptakene slettes ved prosjektslutt 1.5.2008. Det skal ikke være mulig å finne tilbake til bestemte personer gjennom å lese oppgaven min.

Planen er å gjennomføre intervjuene i løpet av november/desember d.å.

Jeg vil gjøre avtaler om tidspunkt for intervju med hver enkelt av de som sier seg villig til å delta.

Jeg håper dere kan være behjelpelig med å velge ut informanter til dette prosjektet, og ber dere sende vedlagte brev, samtykkeerklæring og frankert konvolutt til de aktuelle.

På forhånd takk for hjelpen.

Med vennlig hilsen

Gunn Anita Faksvåg

Adr.;
Heramb Aamotsveg 3

6014 Molde

Forespørsel om deltagelse i et studieprosjekt

Mitt navn er Gunn Anita Faksvåg, og jeg har siden 1994 vært ansatt i Molde kommune.

For tiden er jeg mastergradsstudent ved Høgskolen i Molde. I den anledning skal jeg skrive en oppgave om Eldres opplevelser og erfaringer med å bo i omsorgsbolig.

Veileder for prosjektet er;

Kolbein Lyng, professor ved Høgskolen i Molde, tlf.: 71 21 40 13

Jeg ønsker å intervjuere eldre som bor i en av kommunens omsorgsboliger.

Intervjuet vil foregå som en samtale, vil ta 1- 1 ½ time, og vil foregå hjemme hos deg.

For at jeg skal sikre meg at jeg får med meg alt som blir sagt i løpet av samtalen vil jeg bruke lydbånd. Datamaterialet anonymiseres, og lydopptaket slettes ved prosjektslutt 1.5.2008. Det skal i prosjektoppgaven ikke være mulig å finne tilbake til bestemte personer.

Jeg håper du synes dette kan være interessant, og at du kan tenke deg å delta i prosjektet. For orden skyld vil jeg nevne at deltagelse i prosjektet er frivillig, og at du når som helst kan trekke deg uten å oppgi grunn.

Ønsker du mere informasjon er du velkommen til å ta kontakt med meg på telefon.

Mitt tlf. nr. er: 71 24 14 40 (arbeid, ml kl 0800 – 1530)
71 25 42 58 (privat) 93 84 34 86 (mobil)

Ønsker du å delta i prosjektet, ber jeg deg vennligst returnere den vedlagte samtykkeerklæringen til meg.

Bruk den vedlagte frankerte konvolutten.

Etter mottatt samtykkeerklæring vil jeg ta kontakt med deg pr telefon og avtale dag og tidspunkt for intervjuet.

Med vennlig hilsen

Gunn Anita Faksvåg

Heramb Aamots vei 3

6014 Molde

Samtykkerklæring

Jeg har lest informasjonen om prosjektet
”Eldres opplevelser og erfaringer med å bo i omsorgsbolig”,
og samtykker med dette om å delta.

Dato: _____ **Sted:** _____

Underskrift: _____

Telefon: _____

Samtykkeerklæringen sendes til;
Gunn Anita Faksvåg
Heramb Aamotsveg 3
6414 Molde

Vennligst bruk vedlagte frankerte konvolutt.

Vedlegg 6

Oversikt over informantene

	Kjønn	Alder	Sivilstand	Yrke	Botid i omsorgsbolig	Mobilitet	Tidligere bolig	Avstand til tidligere bolig	Hjelp fra hjemmesykepl., og/el hjemmehjelp.
Informant 1	Mann	82 år	enkemann	lagersjef	2,5 år	går vha rollator	enebolig	5 km	ja
Informant 2	Mann	80 år	enkemann	ulike adm. lederstill.	6,0 år	går uten hj.middel	enebolig	4 km	nei
Informant 3	Kvinne A	87 år	gift, og bor sammen med ektefelle	lærer	5,5 år	går uten hj.middel	enebolig	under 1 km	ja
Informant 4	Kvinne A	81 år	enke	husmorvikar	5,5 år	går uten hj.middel	leide liten leilighet	under 1 km	nei
Informant 5	Kvinne B	87 år	enke	lærer	5,5 år	går uten hjelpemiddel	enebolig	22 km	ja
Informant 6	Mann	88 år	enkemann	driftssjef og adm.leder	2,5 år	går uten hj.middel	enebolig	under 1 km	ja
Informant 7	Kvinne	76 år	enke	legesekretær	1,5 år	går uten hj.middel	leilighet i lavblokk	1 km	ja
Informant 8	Kvinne B	81 år	enke	avd.leder i større bedrift	5,5 år	går uten hj.middel	enebolig	under 1 km	nei

”Eldres opplevelser og erfaringer med å bo i omsorgsbolig.

En virksomhetsteoretisk studie med fokus på meningsfulle hverdagsaktiviteter”

Intervjuguide

Innledende spørsmål	alder sivilstand familie (barn, barnebarn) bosted til nær familie tidligere bolig og bosted (på denne kanten av byen)
Bakgrunn	botid i omsorgsbolig hovedårsaken til at du flyttet hit (til omsorgsboligen) størrelse på omsorgsbolig /antall soverom (plass til overnattingsgjester?) nærhet til butikk, busstopp, andre off. tjenester
Hva opplever eldre som meningsfulle hverdagsaktiviteter	Kan du fortelle meg litt om hva du gjør i løpet av en dag? (Begynne med når du står opp om morgenen...)

- hvor foregår aktiviteten?
- sammen med hvem utfører du dette?
- hvor ofte og når på dagen? /når i løpet av uka?
(forskjell på hverdag og helg?)

- hvordan utfører du denne aktiviteten?
- utfører du denne aktiviteten annerledes nå enn tidligere?
- hva tror du skal til for at du fortsatt skal kunne utføre denne aktiviteten?

Hvilke av disse aktivitetene vil du betegne som meningsfulle?

(Hva er bakgrunnen for du gjør det du gjør/hva det skal føre til/)

- hva er det som gjør at du vil beskrive denne aktiviteten om meningsfull for deg?

(evt. Flere oppfølgingsspm. ift motiv og mål)

Motiv = aktivitetens mål

Utfører du aktiviteter som du opplever som lite meningsfulle?

Fortell om en aktivitet spesielt, og som du var

veldig glad i å gjøre tidligere, for kanskje 10-20 år siden

- vil du betegne denne aktiviteten som meningsfull for deg?

- hva var det som gjorde dette til en meningsfull aktivitet?

- utfører du denne aktiviteten i dag?

-(utfører du denne aktiviteten annerledes nå enn tidligere?)

- hva kan være grunnen til at du ikke lenger utfører denne aktiviteten?

Er det aktiviteter (oppgaver, gjøremål) som er meningsfulle for deg, som du kunne tenkt deg å gjøre/utføre, men som du ikke utfører i dag?

Fortell!

- hva er årsaken til det?

- hva skal til for at du skal kunne utføre disse aktivitetene?

Er det noen aktiviteter som vi ikke har snakket om?

	<p>(Hvis informanten "stopper opp"/trenger hjelp til "å komme inn på sporet" vil det være aktuelt med supplerende spørsmål;</p> <p>Spørsmål med utgangspunkt i gjenstander som finnes i boligen, eks. bilder, møbler, planter...)</p>
<p>Hvilke faktorer bidrar til å utvikle og opprettholde meningsfulle hverdagsaktiviteter for eldre som bor i omsorgsbolig?</p>	<p>Du har fortalt at du tidligere bodde i.....</p> <p>Gjør du noe (noen aktiviteter) i løpet av dagen nå som du ikke gjorde der du bodde tidligere?</p> <p>Fortell!</p> <p>- hva kan være årsaken til det?</p> <p>Er dette, for deg, meningsfulle aktiviteter?</p> <p>Har du kontakt med noen av naboene dine her du bor nå?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Hvor ofte? I hvilken sammenheng? • Når og hvor møtes dere? • Er det noen her som vil oppdage det hvis du ikke tar inn avisen, henter posten, slukker lyset om kvelden?

Er det noe du vil understreke som er spesielt bra, positivt med denne boligen, her du bor nå?

Er det noe du ønsker skulle vært annerledes med denne boligen?

I hvilken grad har du mulighet til å få endret på dette?

Har du fått endret på noe av dette?

Opplever du at dette er hjemmet ditt?

Da har ikke jeg flere spørsmål.

Er det noe du har lyst til å si, eller spørre om før vi avslutter intervjuet?

Da avslutter vi intervjuet.

Slå av båndspilleren.

Debriefing.

Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS
NORWEGIAN SOCIAL SCIENCE DATA SERVICES

Harald Hårfagres gate 29
N-5007 Bergen
Norway
Tel: +47-55 58 21 17
Fax: +47-55 58 96 50
nsd@nsd.uib.no
www.nsd.uib.no
Org.nr. 985 321 884

Kolbein Lyng
Avdeling for helse- og sosialfag
Høgskolen i Molde
Postboks 2110
6402 MOLDE

Vår dato: 12.11.2007

Vår ref: 17719 / 2 / KH

Deres dato:

Deres ref:

TILRÅDING AV BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 11.10.2007. Meldingen gjelder prosjektet:

17719

Eldres opplevelser og erfaringer med å bo i omsorgsbolig. En virksomhetsteoretisk studie med fokus på meningsfulle hverdagsaktiviteter

Behandlingsansvarlig

Høgskolen i Molde, ved institusjonens øverste leder

Daglig ansvarlig

Kolbein Lyng

Student

Gunn Anita Faksvåg

Personvernombudet har vurdert prosjektet, og finner at behandlingen av personopplysninger vil være regulert av § 7-27 i personopplysningsforskriften. Personvernombudet tilrår at prosjektet gjennomføres.

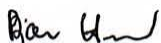
Personvernombudets tilråding forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i meldeskjemaet, korrespondanse med ombudet, eventuelle kommentarer samt personopplysningsloven/helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

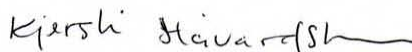
Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, http://www.nsd.uib.no/personvern/melding/pvo_endrings skjema.cfm. Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database, <http://www.nsd.uib.no/personvern/register/>.

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 01.05.2008, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Vennlig hilsen

Bjørn Henrichsen

Kjersti Håvardstun

Kontaktperson: Kjersti Håvardstun tlf: 55 58 29 53

Vedlegg: Prosjektvurdering

✓ Kopi: Gunn Anita Faksvåg, Heramb Aamotsveg 3, 6414 MOLDE

Avdelingskontorer / District Offices:

OSLO: NSD, Universitetet i Oslo, Postboks 1055 Blindern, 0316 Oslo. Tel: +47-22 85 52 11. nsd@uio.no

TRONDHEIM: NSD, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, 7491 Trondheim. Tel: +47-73 59 19 07. kyrre.svanva@svt.ntnu.no

TROMSØ: NSD, SVF, Universitetet i Tromsø, 9037 Tromsø. Tel: +47-77 64 43 36. nsdmaa@sv.uit.no